

7 december.

Debatter m. m.

Torsdagen den 7 december.

	Sid.
Om inrättande av en professur i landsbygdssociologi	3
Lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter	7
Enhetsskolans ledning och lokala organisation	24
Riktlinjer för lärarutbildningens ordnande	55
Tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit m. m.	61

Samtliga avgjorda ärenden.

Torsdagen den 7 december.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 60, ang. utredning rörande inrättandet av en professur i landsbygdssociologi vid lantbrukshögskolan i Ultuna	3
— nr 61, ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter m. m.	7
Särskilda utskottets utlåtande nr 3, ang. vissa riktlinjer för enhetsskolans ledning och lokala organisation	24
— nr 4, ang. riktlinjer för lärarutbildningens ordnande	55
Bevillningsutskottets betänkande nr 67, ang. tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit, m. m.	61

Torsdagen den 7 december förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 405, i anledning av väckt motion om beredande av viss ersättning åt överstelöjtnanten M. T. Arrhén;

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader för vissa hjälptåtgärder i anledning av Surtekatastrofen;

nr 407, i anledning av väckt motion angående överlåtelse till Salabygdens fornminnesförening av vissa Salberga sjukhus tillhöriga områden vid Väsby kungsgård;

nr 408, i anledning av väckta motioner angående ytterligare åtgärder för att i fall av behov bispringa befolkningen i landets glest bebodda nordliga trakter;

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 410, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 411, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för lärarna vid statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m., såvitt propositionen avser folkhögskolorna, jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 412, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfälligt byggnadsför-

bud inom vissa strandområden, dels och i ämnet väckta motioner.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 227 och 228.

Om inrättande av en professur i landsbygdsociologi.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 60, med anledning av väckta motioner om utredning rörande inrättandet av en professur i landsbygdsociologi vid lantbrukshögskolan i Ultuna.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 256 av herr *Persson, Ivar*, och II: 315 av herr *Ericsson* i Näs m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om en utredning, syftande till att vid lantbrukshögskolan i Ultuna skulle inrättas en professur i landsbygdsociologi.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 256 och II: 315 icke måtte föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Tjällgren*, som dock ej antytt sin mening;

2) av herrar *Bror Nilsson* och *Norup*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte bifalla de likalydande motionerna I: 256 och II: 315.

Herr **NILSSON, BROR**: Herr talman! Då jag tillsammans med herr *Norup* vid detta utskottsbetänkande fogat en reservation, ber jag att få säga några ord.

Om inrättande av en professur i landsbygdssociologi.

Den motion, som det här gäller och som jordbruksutskottet genom sitt föreliggande utlåtande avstyrker bifall till, har tvenne väsentliga syftemål. Det ena är, att landsbygdens speciella förhållanden bli föremål för socialpsykologiska undersökningar av vetenskaplig kvalitet, och det andra, att agronomerna — de tjänstemän som i olika avseenden och befattningar ha att sysselsätta sig med den jordbrukande befolkningens frågor och förhållanden — under sin tid vid lantbrukshögskolan finge någon utbildning och insikt i landsbygdens sociologi. Detta mål anse motionärerna skulle kunna nås genom inrättande av en professur i landsbygdens sociologi vid vår lantbrukshögskola. Det skulle ske vid lantbrukshögskolan i Ultuna. De hemställa med anledning därav om en utredning i sådant syfte.

Häremot invänder nu utskottet, att denna fråga inte fördes på tal av de sakkunniga, som år 1947 framlade förslag till utbyggnad av lantbrukshögskolan. Det är riktigt. Men utvecklingen rider fort i våra dagar, och många tecken tyda på att landsbygdspellet närmar sig en kritisk punkt och att statsmakterna tvingas ägna detsamma såväl ett ökat intresse som också studium. Däri instämmer visserligen utskottet genom att säga, att åtskilliga för landsbygden speciella problem uppkommit, vilka påkalla en snar lösning. Men utskottet kryper sedan bakom humanistiska sektionen vid Uppsala universitet, vilken har gjort ett uttalande i ett begärt utlåtande över motionen, vari det säges, att en lösning vore att förstärka den sociologiska institutionen vid Uppsala universitet med en särskild lärarbefattning i landsbygdens sociologi. Humanistiska sektionen rekommenderar en blivande utredning att taga en sådan lösning under övervägande, men den avstyrker icke en utredning. Mot tanken att ta ett sådant förslag i övervägande ha varken motionärerna eller jag någon invändning att göra.

Utom till den humanistiska sektionen vid Uppsala universitet har motionen varit remitterad till lantbruksstyrelsen

och överinspektören för lantbrukets försöksväsen. Båda dessa myndigheter tillstyrka motionen. Den har sålunda blivit tillstyrkt av alla de myndigheter, till vilka den blivit remitterad. Lantbruksstyrelsen uttalar bland annat, att ett klarläggande av landsbygdens förhållanden med hänsyn till den framtida utvecklingen nu är en fråga, som icke medger dröjsmål. Om forskningen på detta område säger styrelsen, att den borde inrikta sig på att dels komplettera de forskningar på landsbygdspellet område, som för närvarande pågå inom andra vetenskapsgrenar, med sociologiska synpunkter, dels taga upp de speciellt sociologiska problem, vilka hittills icke varit beaktade. Vidare påpekar lantbruksstyrelsen, hurusom lantbruksnämndernas arbete med jordbruksplaneringen aktualiserat kravet på verkliga kunskaper inom sociologien. Överinspektören för lantbrukets försöksväsen framhåller, att vid sidan av behovet av vetenskaplig forskning inom landsbygdssociologien föreligger behov av på sådan forskning vilande undervisning. Särskilt viktigt anser han det vara, att de blivande agronomerna erhålla sådan undervisning. De åtgärder, som genom agronomerna vidtagas ute i landet, få ofta sociologiska verkningar. Även andra yrkesgrupper, såsom lantmätare, jägmästare, lantbrukslärarinnor m. fl., skulle enligt överinspektörens mening ha fördel av viss sociologisk utbildning.

I USA ägnas dessa frågor mycket stor uppmärksamhet. Bland dess 48 lantbrukshögskolor finnas vid 34 dylika inte mindre än 56 lärare med fil. doktorsgrad, som undervisa i landsbygdssociologi. Endast sju av de nämnda högskolorna sakna dylika lärare.

Den oerhörda folkförflyttningen i vårt land från landsbygden till städer och tätorter är kanske det märkligaste, som skett i vårt svenska samhälle på flera århundraden, och behöver studeras. Vad är det som gör, att landsbygdens kvinnor inte trivas i sin gamla miljö utan flytta till städerna? Hur tänker och känner det folk, som blir kvar på landet, sedan ungdomen givit sig av? Griper dem

Om inrättande av en professur i landsbygdssociologi.

måhända missmodets ande? Trevnaden minskar, skattetrycket ökar. Nyligen såg jag i en tidning, att man här i Stockholm är bekymrad över de många unga flickor, som komma hit utan att veta, vad de här skola taga sig till. Vad lockar dem hit? Det är många, många frågor, som på detta för oss alla livsviktiga område kräva undersökning och svar.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Häri instämde herr *Persson, Ivar*.

Herr JONSSON, JON: Herr talman! Jag är fullt överens med föregående talare om att landsbygden under de senaste åren, man kan säga de senaste årtiondena, företett omfattande, rent av revolutionerande förändringar. Vi ha sett, hurusom man har övergått från naturhushållning till penninghushållning, hurusom jordbruksorganisationerna ha byggts upp och övertagit en hel del av det förädlingsarbete, som tidigare skedde inom hushållen. Detta har givetvis medfört väsentliga förändringar i olika avseenden. Vi ha vidare sett, hurusom rationaliseringsarbetet har tagit ökad fart, och från den 1 juli 1948 har ju staten genom lantbruksnämnderna på ett alldeles särskilt sätt också sökt underlätta och befrämja detta rationaliseringsarbete. Det är riktigt, som herr Bror Nilsson säger, att landsbygden glesställes allt mer och mer, och det blir icke rimliga könsproportioner, därigenom att kvinnorna flytta mer än männen, flickorna mer än pojkarna. Att detta skapar problem i olika hänseenden är fullt riktigt.

Jag är också fullt medveten om att när man i det allmänna resonemanget fört fram förhållandena på landsbygden, har det i stor utsträckning varit de yttre förhållandena man talat om, men ofta har man glömt *människan*, d. v. s. man har glömt att företa en mera djupgående och vetenskaplig undersökning om varför människorna flytta eller vilka krafter som ligga bakom detta och hur man på olika sätt skall söka lägga förhållandena till rätta.

Men jag har, herr talman, den uppfattningen, att om man skall företa en vetenskaplig sociologisk undersökning av förhållandena på landsbygden och hur människorna där reagera i olika hänseenden, är det nödvändigt — som också utskottet påpekar — att det får ske med hjälp av den mera allmänna sociologien. Jag tror, att om man skall finna orsakerna till att flickorna och pojkarna överge jordbruket och landsbygden, att skogsarbetarna överge skogsarbetet o. s. v., får man inte bara se på förhållandena i jordbruket och skogsbruket, utan det är nödvändigt att man också överväger, vilka krafter det är inom städerna och tätorterna, som suga ungdomen till sig. Jag tror, att där ha vi en av de främsta orsakerna till att ungdomen flyttar. Skall man få en vetenskaplig undersökning och ett grundläggande och djupgående sociologiskt studium av förhållandena på landsbygden, får man — även om den har många säregna och särskilda problem — icke helt isolera detta studium från den allmänna sociologien och de sociologiska studierna över förhållandena i städerna och tätorterna.

Det är därför jag har kommit till den uppfattningen, att det är av behovet påkallat, att man mer och mer intresserar sig för sociologiska och andra problem ute på landsbygden och att detta samordnas med den allmänna sociologien. När vi nu ha en sociologisk institution vid Uppsala universitet ser jag saken så — och det har också utskottsmajoriteten gjort — att det riktiga är, att det sociologiska studiet av förhållandena på landsbygden och kunskapsmeddelandet därom inkluderas i denna institutions arbete, så att det blir ett avsnitt så att säga av den allmänna sociologiska institutionen vid universitetet. Jag tycker, att det skulle vara riktigare, om t. ex. en docent vid denna institution började specialisera sig på landsbygdens frågor.

Jag vill också säga, att om man skall bedriva ett sociologiskt studium av landsbygdens förhållanden, räcker det inte bara med att inrätta en institution

Om inrättande av en professur i landsbygdssociologi.

och sätta dit en eller två vetenskapsmän. Det behövs också, skulle jag tro, ett rätt omfattande bibliotek och en hel del annat för att det skall bli någonting av med denna forskning.

Nu veta vi ju alla, att det inte är långt mellan universitetet och lantbrukshögskolan i Uppsala. Jag skulle tro att det mycket väl går att ordna så, att en docent eller professor inom den sociologiska institutionen vid universitetet bedriver en viss undervisning bland studenterna på lantbrukshögskolan. Jag tror, att detta är det riktiga. Det är enligt min mening fel att betrakta denna speciella sociologiska undervisning som en agrikulturell uppgift. Den är säkerligen mera rent sociologisk.

Herr Nilsson talade om förhållandena i Amerika. Jag tror inte, att vi kunna jämföra oss med ett så stort och rikt land som Amerika med resurser långt över våra. Jag vill påminna herr Bror Nilsson om att vid 1948 års riksdag antogs ett program om lantbrukshögskolans och försöksverksamhetens upprustning. Vi ha bara hunnit börja med att genomföra detta program. Jag har den bestämda uppfattningen, att har riksdagen fattat ett principbeslut om att lantbrukshögskolan skall byggas ut i viss utsträckning och att forskning och försöksverksamhet också skola utvidgas och få större resurser, då skall detta program *först* genomföras, innan man börjar fatta principbeslut om inrättande av nya professurer.

Jag tror också, herr talman, att om vi skulle följa herr Bror Nilssons förslag att tillsätta en utredning om en sådan här professur, så skulle det ta ett par år, innan den var färdig med sitt förslag till regeringen och riksdagen, och sedan skulle det dröja ännu en tid, innan den kunde inrättas. Därför tycker jag, att det är bättre att vi vänta något år, så att den sociologiska institutionen vid universitetet får utveckla sig och på allvar kan ge sig in på dessa betydelsefulla uppgifter.

Jag tror, herr talman, att detta är den riktiga vägen, och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OSVALD: Herr talman! Då jordbruksutskottets majoritet har avstyrkt föreliggande motion om inrättande av en professur i landsbygdssociologi, är anledningen ingalunda den, att man inom utskottet skulle vara ointresserad av en forskning inom landsbygdens sociologi. Snarare har man på flera håll uttryckt sig i mycket sympatiska ordalag inför tanken på en sociologisk forskning på landsbygden i betydligt större omfattning än hitintills.

Men majoriteten har menat, att en sådan forskning inte kan bedrivas såsom ett från övriga samhällsläror skilt ämne, utan att den hänger ihop med samhällsläran över huvud taget. Därför bör också en lärostol och en forskningsinstitution rörande landsbygdens sociologiska förhållanden vara anknuten till den läroanstalt, där man bedriver samhällsvetenskaplig forskning. Lantbrukshögskolan är inrättad för lantbruket såsom en näringsgren, och vi ha inte egentlig samhällsvetenskaplig forskning vid lantbrukshögskolan. Däremot finnas samhällsvetenskaperna representerade vid Uppsala universitet, och där finns en professur i sociologi. Jag tror, att man kommer till en lösning av detta problem mycket snabbare, om man vid Uppsala universitet först skaffar kanske en biträdande lärare och sedan eventuellt skapar ytterligare en professur i sociologi, än om man går den långa vägen över en utredning för att sedan i framtiden kanske någon gång få en institution.

Här har hänvisats till förhållandena i Amerika. Det är sant, att där finnas professurerna i landsbygdssociologi vid samma institutioner som övriga lantbruksvetenskapliga ämnen. Men det beror till mycket väsentlig del därpå, att där är den högre lantbruksundervisningen och -forskningen en del av universiteten. Där äro alltså både de egentliga lantbruksvetenskaperna och den sociologiska vetenskapen en del av universitetens organisation.

Här har nu mycket kraftigt framhållits av humanistiska sektionen vid Uppsala universitet, att landsbygdens socio-

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

logiska problem inte kunna utforskas utan hänsynstagande till historiska, etnologiska och geografiska forskningsresultat, och landsbygden som forskningsområde kan icke avskiljas från sociologiens övriga forskningsfält. Vidare säger man, att det kan ifrågasättas, om det inte vore lämpligt att som en första etapp vid uppbyggandet av en lärostol i landsbygdssociologi inrätta en biträdande lärarbefattning i sociologi med skyldighet att ge viss undervisning vid höghskolan.

Jag tror, herr talman, att denna fråga kan lösas mycket snabbare utan en utredning om man helt förtroendefullt lämnar detta till den sociologiska institution, som redan finns. Låter man denna institution i den takt, som den kan finna önskvärt, utvidga sin lärar- och forskarstab, tror jag vi komma att få det bästa resultatet, och vi komma också mycket snabbare fram till en sociologisk forskning rörande jordbrukets problem, en forskning som då säkerligen kommer att kunna ställas in i sitt stora sammanhang betydligt mera effektivt än om man skulle ha en isolerad professur i landsbygdssociologi vid lantbrukshöghskolan.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Bror Nilsson och Norup vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 61, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärare vid statsunder-

stödda folkhöghskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m. — i den del den hänskjutits till jordbruksutskottet — jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 31 mars 1950 avlåten, till jordbruksutskottet såvitt angick lönereglering för lärare vid statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalter hänvisad proposition, nr 235, hade Kungl. Maj:t under återopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att, såvitt nu var i fråga, godkänna de i propositionen framlagda grunderna för en lönereglering för lärarpersonalen vid nämnda undervisningsanstalter, avsedd att om möjligt träda i tillämpning den 1 juli 1951.

I den kungl. propositionen hade i fråga om inplaceringen i lönegrad av lärarna vid lantbrukshöghskolorna föreslagits, att ordinarie ämneslärare skulle placeras i lönegraden Ca 20, extra ordinarie ämneslärare i lönegraden Ce 18 och extra ämneslärare i lönegraden Cg 17. Beträffande lönegradsplaceringen för lärarna vid lantbruks- och lantmannaskolorna hade föreslagits, att ordinarie ämneslärare skulle placeras i lönegraden Ca 26, medan i fråga om de icke ordinarie lärarna förordats, att dessa — under förutsättning att de avlagt agromexamen — till en början skulle inplaceras såsom extra tjänstemän i lönegraden 21 samt efter två års tjänstgöring erhålla extra ordinarie anställning med oförändrad lönegradsplacering. När uppflyttning till lönegraden 24 skulle medgivnas, borde enligt departementschefen bliva beroende av, bland annat, resultatet av den utredning, som vore avsedd att igångsättas rörande löneställningen för amanuenser och assistenter vid universitet och höghskolor.

Samtidigt med denna proposition hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 502 av herr Nilsson, Bror, m. fl. och II: 599 av herr Norup m. fl., vari

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

hemställt, att riksdagen måtte besluta om definitiv lönereglering för lärarpersonalen vid lantbruksskolorna att träda i kraft fr. o. m. den 1 juli 1951 samt att ämneslärare vid dessa skolor därvid skulle inplaceras i, ordinarie ämneslärare lönegraden Ca 22, extra ordinarie Ce 20 och extra Cg 18; samt

2) I: 503 av herr *Eskilsson* m. fl. och II: 600 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte besluta om lönereglering för lärarpersonalen vid lantbruks- och lantmannaskolor att träda i kraft fr. o. m. den 1 juli 1951 samt att icke-ordinarie lärare vid dessa skolor skulle inplaceras såsom extra tjänstemän under två år i lönegraden Cg 21 och därefter befordras till extra-ordinarie tjänstemän i lönegraden Ce 24.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 502 och II: 599 ävensom I: 503 och II: 600, godkänna de av Kungl. Maj:t framlagda grunderna för en lönereglering för lärarpersonalen vid de statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalterna.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Tjällgren*, *Näslund*, *Bror Nilsson*, *Lars Andersson*, *Hugo Osvald*, *Johnsson* i Kastanjegården, *Norup*, *Hæggbloom*, *Mårtensson* i Smedstorp och *Andersson* i Långviksmon ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 502 och II: 599 ävensom I: 503 och II: 600, godkänna av reservanterna förordade grunder för en lönereglering för lärarpersonalen vid de statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalterna.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Då jag jämte en del övriga utskottsledamöter står antecknad som reservant vid detta utlåtande, skall jag be att få säga några ord.

Först vill jag då påpeka, om det möjligen kan vara av intresse för kammarrens ledamöter, att vid omröstningen inom utskottet mellan den kungl. propositionen och de i ämnet väckta motionerna blev det lika många röster för vardera. Det blev därför lotten, som fick fälla utslaget om vilket förslag som skulle bli utskottets.

Som framgår av utskottsutlåtandet — man kan se det på sidan 23 — grundar sig det i propositionen framlagda förslaget till lönereglering för lärarpersonalen vid de lägre lantbruksundervisningsanstalterna på den av 1941 års lärarlönesakkunniga utförda utredningen. Emellertid avser propositionen blott, att principerna för en dylik lönereglering nu skola fastställas, i det att departementschefen funnit ytterligare överväganden påkallade rörande vissa delar av detaljbestämmelserna, som det står i propositionen. I huvudsak innehåller propositionen därför endast förslag rörande anställningsformerna, tjänstgöringsskyldigheten samt löneställningen för ordinarie, extra ordinarie samt extra lärarpersonal.

Beträffande löneställningen för de skilda lärargrupperna ha emellertid icke obetydliga avvikelser i propositionen skett från utredningens eller de sakkunnigas förslag. Dessa avvikelser innebära i vissa fall betydande nedprutningar av de av utredningen föreslagna lönerna. Då de lärare, det här är fråga om, varit jämförelsevis lågt avlönade jämfört med vissa andra befattningshavare med ungefär sama utbildning, tjänstgöringsförhållanden m. m. och därtill fått vänta ganska länge — det kan man våga säga — på en reglering av lönerna, är det inte underligt, om de nu känna sig besvikna över det i den kungl. propositionen framlagda och av utskottets ena hälft tillstyrkta förslaget.

Utskottet framhåller ju också, att frågan om lönereglering för lärarpersonalen vid lantbruksundervisningsanstalterna under många år varit aktuell, men av olika skäl har den inte kunnat bringas till lösning. Sedan numera tidigare

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

åberopade uppskovsledningarna av mera avgörande betydelse bortfallit, synes det därför utskottet angeläget, att frågan snarast möjligt avgöres. Däröfver äro ju både utskottets majoritet och reservanterna eniga. Som departementschefen framhållit torde emellertid vissa delar av de erforderliga detaljbestämmelserna i ämnet böra bli föremål för ytterligare öfvervägande. Med hänsyn härtill finner sig utskottet, som det står i utlåtandet, böra biträda departementschefens förslag, att för närvarande endast skall meddelas ett principbeslut. Utskottet utgår därvid ifrån att detaljbestämmelserna komma att föreläggas 1951 års riksdag i så god tid, att den planerade tidpunkten för kraftträdandet av löneregleringen icke på grund därav måste framflyttas.

Jag ber att särskilt få understryka den sista meningen i detta uttalande av utskottet.

Mot förslaget om uppskov med prövning av frågan om rektorernas löneställning till dess anställningsformen blir fastställd, ha varken utskottsmajoriteten eller reservanterna något att erinra.

Såsom i motion nr 599 i andra kammaren av herr Norup m. fl. påpekats, ha lärarlönesakkunniga föreslagit, att ämneslärare vid lantbruksskolor skulle placeras i lönegrad Ca 22 som ordinarie och lönegrad Ce 20 som extraordinarie samt Cg 18 som extra. För denna löneställning ha de sakkunniga särskilt åberopat, att lärare i motsvarande praktiska läroämnen vid högre kommunala skolor tillhöra dessa lönegrader. Förslaget har tillstyrkts bland annat av statens lönenämnd, medan lantbruksstyrelsen samt Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund förordat höjning av löneställningen med en lönegrad utöfver vad de sakkunniga föreslagit, d. v. s. till Ca 23, Ce 21 och Cg 19, särskilt med hänsyn till att de förutom en omfattande undervisning hade att fullgöra — nämnes det — de speciella och ansvarsfulla arbetsuppgifter, som följde med lantbruksskolornas internatskolor.

I propositionen åter föreslås lönegraderna Ca 20, Ce 18 och Cg 17 respektive, alltså en väsentlig prutning av utredningens förslag. Till stöd härför åberopas pågående tjänsteförteckningsrevision och att lärarlönesakkunniga i utlåtande öfver ett av 1946 års skolkommision framlagt förslag förordat, att arvodet till yrkeslärarna vid de centrala verkstadsskolorna skulle avvägas efter 20 lönegraden.

Så vitt jag kan förstå är det inte hållbart med en jämförelse mellan t. ex. en lantbruksskollärarinna och en skolkökslärarinna tjänstgöringsförhållanden. Man får nämligen inte glömma, att lantbruksskolor äro internatskolor, varmed givetvis följer både mera arbete och större ansvar för läraren än vid andra skolor. Jag vill ytterligare påpeka, att dessa senare ha en tjänstgöringstid, som omfattar 44 veckor årligen. Dessutom måste de under s. k. kursfri tid ägna sig åt förberedelse- och avslutningsarbeten m. m. Då kan man ju säga, att deras lediga tid utgöres endast av semester. I jämförelse härmed få skolkökslärarinnor anses ha en lindrigare tjänstgöring. Deras läsår omfattar i regel högst 39 veckor. Man vågar väl säga »högst» där. Under öfrig tid av året ha de ferier. Under läsåret är deras tjänstgöring begränsad till 30 lektionstimmar i veckan. Även om hänsyn toges till att de måste ägna mycken tid vid sidan av lektionerna till förberedelser, måste de dock anses ha ett lindrigare arbete än lantbruksskollärarinnorna. Det är min bestämda uppfattning. Därtill kommer, att det vid lantbruksskolorna är fråga om yrkesutbildning, vilket inte är fallet med nämnda undervisning i hushållsgöromål.

Herr talman! Här vore onckligen åtskilligt mer att tillägga som ytterligare stöd för reservationen och därmed naturligtvis också för de i ämnet väckta motionerna. Då jag emellertid har mig bekant, att någon mer av reservanterna kommer att yttra sig här och framföra ytterligare skäl för bifall till reservationen, skall jag i huvudsak nöja mig med det sagda. Endast ett par ord vill jag tillägga.

Ang. löne reglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

Jag vågar säga, att den lärarkår, vars löne reglering det här är fråga om, enligt min mening har en mycket viktig uppgift att fylla. Dessa lärare skola utbildade och fostra framför allt landsbygdens ungdom till duktiga yrkesidkare och i övrigt samhällsnyttiga medborgare. En förutsättning för att så må kunna ske är naturligtvis, att dugliga och för sin uppgift lämpliga lärare stå till förfogande. Men redan nu har det ej sällan varit förenat med vissa svårigheter att besätta sådana lediga lärarbefattningar. Jag befarar, att därest det av Kungl. Maj:t i propositionen nr 235 till årets riksdag framlagda förslaget till löne reglering för dessa lärare blir av riksdagen antaget, komma nämnda svårigheter att bliva ännu större.

Slutligen skulle jag vilja säga ytterligare ett par ord, herr talman! Jag vill då erinra om det beslut, som riksdagen fattade under gårdagen beträffande folkhögskolelärarnas löner. Det skulle enligt min mening se mycket underligt ut och säkerligen komma att skapa missstämning, jag höll på att säga förtrytelse, hos den lärarkår det här närmast gäller, om riksdagen i denna fråga skulle bifalla utskottets förslag och således — det kan man väl våga säga — göra en skillnad mellan dessa två lärargrupper, som enligt min mening äro jämställda både i fråga om utbildning och tjänstgöringsförhållanden.

Herr talman! Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERBERG: Herr talman! Sedan nu jordbruksutskottets ordförande lagt fram reservanternas synpunkter på denna fråga, skall jag redogöra för hur utskottsmajoriteten har sett på saken. I stort sett ha vi ju varit eniga. Utskottet och reservanterna skilja sig endast på två punkter, och jag skall nu gå in närmare på dessa.

Den första frågan gäller inplacering av de icke ordinarie lärarna vid lantbruks- och lantmannaskolorna. I fråga om dessa lärare ha Kungl. Maj:t och utskottet förordnat att de — under förut-

sättning att de avlagt agronomexamen — till en början skola inplaceras såsom extra tjänstemän i lönegraden 21 och efter två års tjänstgöring skola erhålla extra ordinarie anställning med oförändrad lönegradsplacering. Departementschefen föreslår och utskottet understryker, att frågan om tidpunkten för utflyttning till lönegraden 24 bör bli beroende av bland annat resultatet av den utredning, som är avsedd att igångsättas rörande löneställningen för amanuenser och assistenter vid universitet och högskolor. Lönesättningen för en grupp av befattningshavare sammanhänger med lönesättningen för andra grupper med likartad utbildning. Sålunda placeras jurister utan tingsmeritering, filosofie magistrar och politices magistrar — med en utbildning som är ungefär likartad med dessa agronomers — vid sitt inträde i förvaltningstjänsten i Cf 17, och efter $7\frac{1}{2}$ år komma de upp i Ce 24.

Reservationen innebär, att ifrågavarande agronomer från början skola placeras i Cg 21 och att de efter 2 år skola komma i Ce 24. Det blir ju en befordran inom en väsentligt kortare tid än som gäller för andra likartade grupper av befattningshavare. Utskottet har därför inte ansett sig kunna gå med på detta förslag. Vi äro ju mycket välvilliga i vårt skrivsätt, men vi trycka på att vi inte kunna gå med på någonting sådant, förrän frågan utretts. Vi veta, att det är brist på agronomutbildad personal, och därför finna vi, att löneställningen för agronomerna kanske bör ändras, men vi anse att frågan bör ordnas i samband med lönesättningen för amanuenser och assistenter vid universitet och högskolor. Man kan inte bryta ut en grupp och lösa dess lönefrågor utan att tänka på andra grupper. Då komma andra grupper att framföra sina krav. Vi måste därför bestämt hävda, att man skall avvakta den ifrågasatta utredningen och inte nu fatta något beslut, som kan återopas av andra grupper.

Den andra frågan, där vi inte kunnat enas, gäller lönegradsplaceringen för ämneslärarinnor vid lantbruksskolor. Frågan är enkel, och jag skall göra klart

Ang. lönerreglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

för kammarens ledamöter vad den innebär. Utskottet föreslår i likhet med departementschefen, att ordinarie ämneslärarinna placeras i lönegraden Ca 20, extra ordinarie i Ce 18 och extra ämneslärarinna i Cg 17. Vad det betyder i lönebelopp skall jag strax lämna några upplysningar om, men jag vill redan här tydligt säga ifrån, att det innebär mycket väsentliga löneförhöjningar för dessa lärarinnor.

Utskottets ordförande sade nyss, att det här gällde en låglönegrupp, som hade fått vänta länge på sin lönerreglering. Det erkänner jag villigt. Det har varit olika anledningar till att det inte blivit någon lönerreglering för dem i motsats till de flesta andra, ja, nästan hela statsförvaltningen. De ha halkat efter. Man har fått ordna för dem med extra tillägg — till och med från huvudmännen — för att kunna hålla det hela flytande.

Nu sker här i alla fall en reglering, som ger en väsentlig löneförhöjning. För ordinarie ämneslärarinna är nuvarande begynnelselönen 6 251 kronor och slutlönen 7 924 kronor. Det av utskottet förordade lönesystemet blir dyrortsgrupperat. I ortsgrupp 1, som omfattar sju skolor, blir begynnelselönen 7 644 kronor och slutlönen 9 108 kronor. I ortsgrupp 2 med femton skolor blir det en höjning till 8 028 kronor i begynnelselönen och 9 540 kronor i slutlönen. I ortsgrupp 3, som omfattar sju skolor, blir begynnelselönen 8 388 kronor och slutlönen 9 972 kronor. I ortsgrupp 4 med åtta skolor blir det 8 748 kronor i begynnelselönen och 10 416 kronor i slutlönen. I ortsgrupp 5 slutligen — tre skolor i Norrland — blir begynnelselönen 9 108 kronor och slutlönen 10 848 kronor.

I ortsgrupp 3 höjes således begynnelselönen med 2 137 kronor och slutlönen med 2 048 kronor, och i ortsgrupp 5 blir det en höjning av begynnelselönen med 2 857 kronor och av slutlönen med 2 924 kronor. I denna ortsgrupp blir således höjningen enligt utskottets förslag nära 3 000 kronor. Jag kan inte finna, att det är någon dålig lönerreglering. När ha vi varit med om att besluta så stora höjningar på en gång?

Jag skall inte tynga framställningen med motsvarande siffror för alla de extra ordinarie ämneslärarinnorna. Jag skall bara nämna, att i ortsgrupp 3 är nuvarande begynnelselönen 4 904 kronor och nuvarande slutlönen 5 323 kronor. De nya lönerna bli 7 644 respektive 8 880 kronor. Det blir således en höjning av slutlönen i grupp 3 med 3 557 kronor.

I de nämnda lönebeloppen är inräknat 12 procent dyrtidstillägg, men förhandlingar pågå i dessa dagar om höjning av detta procenttal. Vi måste ha klart för oss att denna grupp, så snart den inordnats i det statliga lönesystemet, får del av samma höjningar som övriga statstjänstemän.

När man talar om att lönerna enligt utskottets förslag äro synnerligen låga, kan jag således inte gå med på det. Av de exempel, som jag här anfört, framgår det, att vi ha gått så långt som vi ha kunnat. Reservanternas förslag — som bland annat innebär att den stora gruppen ordinarie ämneslärarinnor flyttas upp till Ca 22 — medför konsekvenser, som vi icke våga taga. För närvarande pågår nämligen inom statsförvaltningen en tjänsteförteckningsrevision. Det kan icke vara rimligt att riksdagen — under den tid arbetet med att jämföra tjänstställningar och lönegrader pågår — beslutar ytterligare höjningar av lönerna för lärarinnorna vid lantbruksundervisningsanstalterna, innan tjänsteförteckningsrevisionen fått ställa deras löner i relation till övriga yrkesgrupper.

Den egentliga utbildningstiden för dessa lärarinnor är två år. Utbildningen sker dels vid lantbruksseminarium, dels vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala och Fredrika Bremer-förbundets seminarium i Rimfors. Härtill kommer en relativt lång praktikantutbildning med arbete i småbruket, hushållet och sådant. För inträde vid seminariet fordras vidare normalskolekompetens eller realexamen. Folkskollärarna, som ha en fyraårig utbildning, äro placerade i Ca 21. Hur kan man då anse rimligt att placera de ordinarie ämneslärarinnorna i Ca 22? Man har också gjort jämförelser med hemkonsulenter och lärare

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

vid verkstadsskolor och andra grupper, som det kan bli nödvändigt att flytta upp, om riksdagen skulle bifalla reservanternas förslag.

För utskottets och mitt ställningstagande har det också varit betydelsefullt, att utbildningskurserna vid seminariet varit fyllda, trots de låga lönerna. Visserligen ha de låga lönerna gjort det svårt för en del huvudmän att få lärarkrafter, och utskottet har fått mottaga skrivelser från skolor härom. Men innan vi göra något ytterligare vilja vi vänta och se, vad de nu föreslagna väsentliga löneförhöjningarna komma att betyda.

Skillnaden mellan lönen enligt Ca 22 och lönen enligt Ca 20 utgör 492 kronor i ortsgrupp 1, 540 kronor i ortsgrupp 3 och 576 kronor i ortsgrupp 5. Reservanternas förslag innebär således en väsentlig höjning utöver utskottets förslag. Det är ingen som bestrider, att dessa lärarinnor ha en ansvarsfull befattning. Men var och en som är satt på en post i samhället har ju en viktig uppgift att fylla. Här som på så många andra platser är det nödvändigt att ha kvalificerat folk, men det har ju inte ifrågasatts annat än att det här skall bli en väsentlig lönehöjning. Riksdagen har därför all anledning att vänta med ytterligare höjningar, till dess tjänsteförteckningsrevisionen behandlat frågan.

Slutligen vill jag framhålla, att här — såsom ofta när riksdagen skall fatta beslut — känslökäl spela in. Vi utsätts för påtryckningar av de berörda befattningshavarna. Man säger, att det här är fråga om en liten grupp och att det därför ekonomiskt sett betyder så ytterst litet, om riksdagen vidtar lönehöjningar just för dem. Detta är nog riktigt. Men jag är rädd för *konsekvenserna* av höjningarna — det är de som betyda så mycket. Denna synpunkt bör också få bli avgörande, så att inte riksdagen av känslökäl fattar sina beslut. Genom att biträda utskottets förslag få vi till stånd en avsevärd höjning, och längre än till detta ha vi ingen anledning att gå för närvarande.

Jag vill, herr talman, hemställa om bifall till jordbruksutskottets utlåtande nr 61.

Herr NILSSON, HJALMAR: Herr talman! Förslaget till lönereglering för lärare vid lantbrukets undervisningsanstalter bygger, såsom redan här är påpekat, på förslag i ärendet som framlagts av 1941 års lärarlönesakkunniga. Men såsom redan har påtalats här ha Kungl. Maj:t och utskottet på tvenne väsentliga punkter företagit avvikelser från de sakkunnigas förslag.

Den ena av dessa punkter gäller de yngre lärarna vid lantbruks- och lantmannaskolor och den andra ämneslärarinnor vid lantbruksskolor.

Lärarna vid lantbrukets skolor höra ju, såsom också är omvittnat, till de grupper av befattningshavare, som fått vänta länge på lönereglering. Efter grundliga överväganden framlade lärarlönesakkunniga ett förslag, som i stort sett mottogs gynnsamt av lärarna. Det lämnades också utan erinringar av flertalet remissinstanser. Jag vill påpeka, att under tiden lärarlönesakkunniga arbetade hade berörda parter tillfälle att med dem överlägga i ärendet.

Jag vill dock framhålla, att på ett par punkter ha i remissvaren gjorts vissa erinringar. Styrelsen för lantbrukshögskolan har i avgivet yttrande anslutit sig till ett uttalande av lärarkollegiet vid högskolan, som ansett, att de sakkunniga föreslagit en något för låg lönegradsplacering för extra ämneslärare vid lantbruks- och lantmannaskolor. Lärarkollegiet har framhållit, att detta kommer att inverka ogynnsamt på lärarkårens rekrytering. Lantbruksstyrelsen hade i sitt yttrande uttalat, att ämneslärarinna vid lantbruksskolor borde placeras i lönegraden 23 i stället för i 22, såsom hade föreslagits av de sakkunniga. Lantbruksstyrelsen hade även framhållit nödvändigheten av att befodringsgången för agronomer vid lantbruksorganisationen förbättras.

I Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende har lärarlönesakkunnigas förslag godtagits beträffande ordinarie ämneslärare vid lantbruks- och lantmannaskolor. Jordbruksutskottet har också anslutit sig därtill.

Beträffande övriga lärare, som beröras

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

av löneregleringen, ha både Kungl. Maj:t och utskottet tagit avstånd från de sakkunniga. Dessa hade föreslagit, att icke ordinarie lärare vid lantbruks- och lantmannaskola skulle placeras i lönegrad Cg 21 och efter två års tjänstgöring i lönegrad Ce 24. För ordinarie lärarinna vid lanthushållsskola föreslago de sakkunniga placering i lönegrad Ca 22, samt för extra ordinarie och extra lärare vid lanthushållsskola i lönegrad Ce 20 respektive Cg 18.

I Kungl. Maj:ts proposition placeras icke ordinarie ämneslärare i lantbruks- och lantmannaskola i lönegrad Cg 21 och efter två års tjänstgöring fortfarande i lönegraden 21, men då som extra ordinarie. Uppflyttning i lönegrad 24 skall bli beroende av — såsom här är påtalat — resultatet av pågående utredning om löneställningen för amanuenser vid universitet och högskolor.

Jordbruksutskottet har instämt i Kungl. Maj:ts förslag i fråga om lönegradsplaceringen av såväl de ordinarie som de icke ordinarie lärarna vid lantbruks- och lantmannaskolor.

Det kan naturligtvis finnas något skäl för att bedöma löneställningen för icke ordinarie ämneslärare vid lantbrukets undervisningsanstalter i anslutning till löneställningen för amanuenser och assistenter vid universitet och högskolor. Men det får inte förbises, att tjänstgöringsförhållandena å ena sidan för icke ordinarie ämneslärare vid lantbrukets skolor och å andra sidan för amanuenser och assistenter vid högskolor äro väsentligt olika. De senare ha ofta och måhända i regel viss tid över för fortsatt utbildning, men en icke ordinarie lärare vid en lantbruks- eller lantmannaskola har icke denna möjlighet. Det finnes därför knappast något bärande skäl att sammankoppla dessa båda gruppers löneförhållanden.

Det finns betydligt starkare skäl för att de icke ordinarie lärarna vid de sistnämnda skolorna lönegradsplaceras i enlighet med de sakkunnigas förslag eller med andra ord först som extra tjänstemän i lönegrad Cg 21 och efter två år som extra ordinarie i lönegrad Ce 24.

Det finnes onekligen mycket stor risk för att — med den i propositionen och i jordbruksutskottets utlåtande föreslagna löneställningen och beföringsgången för dessa lärare — skolorna inte kunna förvärva eller bibehålla väl kvalificerade lärare. Man måste räkna med att lantbruks- och lantmannaskolor icke bli i stånd att besätta lediga lärarbefattningar. Denna uppfattning har heller icke blivit bestridd av utskottet, men det oaktat ansluter sig utskottet till Kungl. Maj:ts förslag.

Beträffande lönegradsplaceringen för lärarinna vid lanthushållsskola hade de sakkunniga, såsom redan nämnts, föreslagit, att ordinarie ämneslärarinna skulle placeras i Ca 22 och extra ordinarie och extra i Ce 20 respektive Cg 18. Kungl. Maj:t och utskottet ha i stället föreslagit placering av dessa tjänster i respektive Ca 22, Ce 18 och Cg 17. Som motivering härför göres jämförelse med vissa lärare vid central verkstadsskola.

Jag ifrågasätter mycket starkt, huruvida utbildningen av yrkeslärare vid verkstadsskola kan helt jämföras med utbildningen av lärarinnor vid lanthushållsskola. Det har också sagts — såsom av herr Anderberg — att det i alla fall blir en relativt stor löneförhöjning även med placering i de lönegrader som Kungl. Maj:t har föreslagit. Men det är att märka, att löneökningen eller löneförbättringen vid skolor, som äro belägna i de lägre dyrortsgrupperna, inte blir så särskilt stor.

Reservanterna i jordbruksutskottet ha inte heller beträffande löneställningen för lärarinna vid lanthushållsskola kunnat godtaga Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Reservanterna mena, att de sakkunnigas förslag var väl avvägt med hänsyn till utbildningstidens längd, utbildningens omfattning och tjänstgöringen. Utbildningen till lärarinna vid lanthushållsskola tar lång tid, och tjänstgöringen per år är väsentligt längre än för vissa andra grupper av befattningshavare, med vilka dessa lärarinnor ha blivit jämförda. Sedan vill jag i likhet med herr Tjällgren påpeka, att dessa lärare måste ägna en mycket stor del av

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

sin fritid åt eleverna. De äro tvingade att bo på internat, och de få ägna sig åt sitt arbete praktiskt taget från morgon till kväll, fränsett den tid då de ha ferier.

I likhet med reservanterna i jordbruksutskottet anser jag, att den av de sakkunniga föreslagna löneställningen för yngre lantbrukslärare med agronomutbildning och för lärarinnor vid lant-hushållsskola är nödvändig för att rekryteringen av dessa grupper av befattningshavare skall bli tillräckligt god, inte blott kvantitativt utan också kvalitativt. Man får inte undra över om dessa lärartjänster bli föga lockande, när utkomstmöjligheterna efter en lång och krävande utbildning inte äro tillfredsställande.

Att en tendens till försvagad rekrytering redan har framträtt torde inte kunna bestridas. Antalet sökande till lantbrukshögskolan innevarande år kan väl knappast anses ha varit tillfredsställande. Antalet sökande till lediga lärarplatser vid lantbrukets skolor har i många fall varit otillräckligt, och det har i enstaka fall varit svårt att hålla undervisningen i gång.

Det är för vår lantbruksundervisning och därmed för hela det svenska lantbrukets framtida utveckling nödvändigt, att åt lärarna vid lantbrukets skolor beredes en sådan löneställning, att lärarkretsen vid dessa skolor blir tilldragande. Jag anser, att vi helt enkelt inte ha råd att underlåta detta. Vi ha inte råd att riskera, att behovet av lärare vid lantbrukets skolor — det gäller både lantbruks-, lantmanna- och lant-hushållsskolor — icke kan tillgodoses med goda och väl kvalificerade lärare.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 61 fogade reservationen.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! I denna fråga skulle jag i stora delar kunna hänvisa till det anförande jag hade tillfälle att hålla under gårdagen vid behandlingen av löneregleringen för folkhögskolornas lärare, evad

avser avvägningen av löneställningen för dessa befattningshavare. Jag skall inte upprepa vad jag då sade utan endast hänvisa till att de av kammarens ledamöter, som voro intresserade av denna fråga, nog kunde finna, att propositionen utgick ifrån att löneställningen för dessa lärare skulle ytterligare prövas av tjänsteförteckningskommittén och beträffande rektorerna av den nu pågående utredningen om rektorernas löner. Detta förslag godkändes emellertid icke av riksdagen, som i stället beslöt att följa reservanterna, vilket innebar att riksdagen även lönereglerade för rektorerna utan att avvakta den pågående utredningen. Därmed har man ryckt undan frågan om folkhögskolerektorernas löner från den prövning, som äger rum av de sakkunniga och vars resultat väntas inom den närmaste tiden.

I beslutet ingick också vissa villkor för lönegradsuppflyttningar, och som kunna ge återverkningar på andra områden — återverkningar, som kunna bli av betydligt större omfattning än riksdagen då hade en aning om.

Nu kommer återigen samma fråga upp. Reservanterna anse inte, att man i likhet med utskottets majoritet bör avvakta den prövning, som enligt propositionen förutsatts skola ske av tjänsteförteckningskommittén. Detta gäller i första hand befordringsgången för vissa lärare, eller möjligheterna för dem att nå lönegrad 24. Jag vill än en gång fästa kammarens uppmärksamhet på att det är en mycket farlig väg, som reservanterna här beträda, om man över huvud taget är intresserad av att olika grupper skola hålla någorlunda jämna steg med varandra. Vi böra inte ett ögonblick inbilla oss, att det är möjligt att ta ut en grupp och behandla den såsom en enhet, skild från de andra. Det trodde man här i går kväll, och det var flera talare som frågade: »Vilka skola kunna åberopa det beslut, som vi nu vilja fatta beträffande folkhögskolornas lärare?» Det var tydligen alldeles onödigt att svara på denna fråga i går, ty dessa talare ha fått svar i dag. — Redan dagen efter det att riksdagen fat-

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

tat sitt beslut om folkhögskolläraernas löneställning, åberopas detta beslut för nya lönekrav.

Om dessa talare hade varit intresserade av att följa med den agitation rörande lantmannaskolornas löner, som kommit till synes i pressen, skulle de över huvud inte ha behövt ställa sin fråga. Jag har fått mig tillskickat en hel del referat från möten, både såsom tidningsurklipp och i annan form. I ett av dessa uttalanden säges på ett ställe — det är en representant för lanthushållslärarinnorna som beträffande deras löneställning gör hänvisningar till andra områden — det heter där att »yrkesskolorna ge bättre löner och folkhögskolorna långt mera fritid». Det var alltså dessa skoltyper, som voro lockande för lärarna. Kammarrens ledamöter kanske komma ihåg, att det var folkhögskolläraernas *brist* på fritid, som dominerade debatten i går! Nu hänvisa företrädare för andra skolor till folkhögskolorna och påstå att fritiden där är längre och att det därför är dit som lärarna dras.

När skall man över huvud taget sluta upp med dessa resonemang? När det gäller undervisningen inom folkhögskolorna och även inom andra områden av undervisningsväsendet anser man, att antalet arbetsveckor måste skäras ned; det var för högt att räkna med en lästid av 35 eller 38 veckor och därför måste den skäras ned. Nu anser man sig kunna åberopa att tjänstgöringskyldigheten för lärarpersonalen vid lanthushållsskolorna omfattar 44 veckor årligen, och att detta därför måste tas som intäkt för en förbättrad löneställning.

Jag förmodar att kammarrens ledamöter känna till, att det finns synnerligen många människor här i landet, som ha 44 veckors arbetstid och ännu mer. Det är bara fråga om vad man skall lägga till grund för bedömningen av löcerna. Är det antalet timmar per vecka, eller antalet veckor per år? Eller skall man hoppa från det ena till det andra, allteftersom det passar för tillfället?

Jag tror att detta är farliga experiment.

Reservanterna ha i sin motivering för en högre lönegradsplacering för lanthushållsskolelärarinnorna anfört att den jämförelse, som i propositionen är gjord mellan yrkeslärarna vid de centrala verkstadsskolorna och lärarpersonalen vid lanthushållsskolorna, inte är hållbar. Ja, det säga reservanterna. Men gå och fråga representanter för dessa yrkeslärare, vad de anse! De ha en helt annan uppfattning. Är det då inte riktigast, att hållbarheten i dessa jämförelser får prövas i ett sammanhang för att se, vem som har rätt? Skall den ena eller den andra gruppen värderas högre, eller skola de jämföras med varandra?

Men man bör icke göra jämförelser enbart med yrkeslärarna eller med lärarna vid de kommunala flickskolorna, utan även med lärarinnorna vid seminarierna, vilka också äro placerade i 20 lönegraden. Och tror någon att man kan undvika återverkningar på detta område, om riksdagen fattar ett beslut, som innebär att lärarpersonalen vid lanthushållsskolorna placeras i högre lönegrad än 20, utan en allsidigare jämförelse av tjänsterna? Jag vill inte gå emot en placering i högre lönegrad än 20 i och för sig, men jag menar att man bör pröva frågan i ett större sammanhang, då man har möjligheter att överblicka vilka återverkningar ett sådant beslut kommer att få.

Herr Anderberg nämnde här några siffror som belyste återverkningarna av den snabbare befordringsgången till lönegrad 24 som reservanterna föreslå. Det är klart att det är en fråga, som inte kan isoleras under några förhållanden. Den berör agronomer i administrativ tjänst, som få vänta 7½ år för att nå lönegrad 24, liksom jurister utan tingsmeritering — jurister med tingsmeritering få vänta 5 år liksom lantmätare med flera grupper. Tror någon av kammarrens ledamöter, att dessa befattningshavare komma att nöja sig med denna olikhet? Och äro kammarrens ledamöter beredda att ta konsekvenserna av ett sådant beslut, som reservanternas för-

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

slag går ut på? Det kan dra med sig kostnader, som vi för närvarande inte kunna överblicka, och det är ingalunda föraktliga summor, som det här kan röra sig om.

Man har talat om att det är svårt att skaffa dugliga lärare till de skolor det här gäller och anfört farhågor för att det skall komma att bli ännu sämre i fortsättningen. Ja, det kan till en del bero på löneutvecklingen inom andra områden. De svårigheter som hittills förelegat måste dock till väsentlig del ha bottnat i de låga löner som f. n. utgå till dessa lärare. Ett bifall till propositionen kommer emellertid att medföra en förbättring som inte är obetydlig. Detta måste väl ändå i någon mån lätta på det tryck, som man här har känt. Enligt de uppgifter jag har fått har det dock inte varit större svårigheter att tillsätta befattningshavare inom denna verksamhet än inom andra områden när det gäller att över huvud taget skaffa arbetskraft.

Enligt propositionen komma nu lönerna på ortsgrupp 2 att höjas med följande belopp. För helårsanställd ordinarie ämneslärarinna i hushållsgöromål i begynnelselön 1 777 kronor och i slutlön 1 616 kronor pr år. För en extra ordinarie helårsanställd ämneslärarinna i begynnelselön blir ökningen 2 416 kronor och i slutlön 3 185 kronor per år — de flesta skolorna äro belägna inom ortsgrupp 2. I de högre ortsgrupperna blir höjningen ännu större.

Nu säger man att detta ändå inte är tillräckligt och hänvisar till att det här gäller en lågt avlönad grupp. Finns det inte andra löntagargrupper här i landet, som kunna betraktas såsom lågt avlönade, och hur mycket anser man att deras löner behöva höjas? Man brukar uppmana regeringen då och då att iakttaga all försiktighet i dessa avseenden, och man brukar också göra antydningar om att regeringen väl ändå bör känna ett visst ansvar inför det läge, vari vi nu befinna oss, och inför de löneförhandlingar, som nu skola föras. Man spar inte på fingervisningarna när det gäller dessa ting. Men hur kan det kom-

ma att uppfattas ute på löne marknaden, om löntagarna få kännedom om att när regeringen för en grupp, som man ansett vara förtjänt av en förbättring, lägger fram ett förslag, som går ut på löneökningar på upp till 3 000 kronor och i vissa fall ännu mer för år, riksdagen ändock säger, att detta är för litet och att denna grupp måste ha mer. Är detta en signal ut till arbetsmarknaden i dessa dagar, som man anser vara riktig?

Man måste ta ställning till den frågan. Skall man känna något av det ansvar, som man vill att regeringen skall ta, bör man också visa det i detta läge. Jag skulle bestämt vilja avråda riksdagen från att ge sig in på den linje, som reservanterna här förordad. Det kommer att dra med sig konsekvenser, som vi för dagen inte kunna överblicka. Och kom sedan inte på nytt och säg, att ett sådant beslut inte kan åberopas! Det sade man i går kväll, och ändå har det beslut, som riksdagen fattade i går, nu — dagen efter — åberopats till stöd för nya krav.

Herr NILSSON, BROR: (kort genmäle): Herr talman! Både herr Anderberg och herr statsrådet och chefen för civildepartementet ha här talat om den betydande löneförbättring det förslag, som vi nu skola antaga, innebär. Viingo i jordbruksutskottet en tabellarisk uppställning, som upptar dessa förbättringar, och herr Anderberg har här delvis redogjort för dem. Men på en punkt blir det en löneförsämring, och jag skall be att få påpeka den. Det är för mig särskilt angeläget, ty det gäller här en skolform, som vi ha nere i våra bygder, och jag har ansvaret för ledningen av denna skola, som har halvårskurser.

Det finns några stycken lant-hushållsskolor i landet, som ha bara en kurs om året på 22 veckor. Lärarinnorna vid dessa skolor, som enligt nuvarande bestämmelser ha en begynnelselön av 2 100 kronor, erhålla jämte index och andra tilllägg en slutlön i ortsgrupp 1 på 4 968 kronor, vilket innebär en minskning med 552 kronor i denna ortsgrupp. Det

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

blir en minskning med 296 kronor i ortsgrupp 2 och en minskning med 60 kronor i ortsgrupp 3. Först i ortsgrupp 4, i vilken få lantbruksskolor äro belägna, erhåller vederbörande lärarinna en löneförbättring.

Jag har få påpeka detta och samtidigt säga, att vid den skola, jag talade om, höllo vi i fjol på att få inställa kursen, trots att 25 elever voro anmälda, och det berodde på att vi inte kunde få någon lärarinna. Endast den omständigheten, att hustrun till föreståndaren för lantmannaskolan — föreståndaren fick pension samma år och hans fru var också rätt till åren kommen — hade förvärvat meriter i ungdomsåren såsom lärarinna och kunde åtaga sig tjänsten, räddade kursen. Vi böra se denna fråga inte bara ur lönegradsynpunkt utan även ur skolornas synpunkt. Det gäller att få lärare till dessa lantbruksskolor, om vi i fortsättningen vilja driva dem. Och förhållandena äro delvis likartade när det gäller lantmannaskolorna.

Nu har det talats mycket om en reglerad beföringång. Och den är ju aktuell. Men i den utredning, som anförts av byråchefen Thulin och som nu är avslutad i dagarna, har från utredningsuppdraget frågan om reglerad beföringång för agronomutbildad personal avgränsats. Detta spörsmål är sålunda ställt på framtiden, och det är en tråkig sak, som kommer att inverka även på rekryteringen av agronomer till lantmannaskolorna.

Till sist vill jag säga att det vore en naturlig konsekvens om vi, eftersom vi alltid i riksdagen strävat efter att genomföra samma lön för dessa skolors lärare, behandlade frågan om lönerna för lärarna vid lantbruksundervisningsanstalterna på samma sätt som frågan om folkhögskolans lärare.

Herr ANDERBERG (kort genmäle): Herr talman! Beträffande herr Bror Nilssons erinran, att lärarinnorna vid en viss skola med halvårstjänstgöring få vidkännas en löneminskning, om lönen utgår i ortsgrupp 1, vill jag säga att

vi hade detta klart för oss inom utskottet och det diskuterades också där. En ordinarie ämneslärarinna, som vid halvårstjänstgöring inom ortsgrupp 1 för närvarande har en slutlön av 5 500 kronor, får i vissa fall en löneminskning till 4 968 kronor. Men det vanliga är att lönen stiger till 6 631 kronor. Såsom framgår av den tabell, som är utlämnad, blir det härigenom en höjning med 1 131 kronor inom vissa av dessa skolor. Det är dock för en ordinarie ämneslärarinna med halvårstjänstgöring, som lönen här föreslås bli fastställd till 6 631 kronor; för en extra ordinarie lärarinna blir lönen 5 906 kronor. Jag kan inte finna att detta är några orimligt låga löner.

Jag har bara velat lämna kammaren denna upplysning.

Herr SVEDBERG: Herr talman! Det är rimligt och riktigt, om man framställer krav på att tjänstemän, som ha sin tjänstgöring förlagd till landsbygden, i lönehänseende jämställas med andra likställda tjänstemän, som ha sin tjänstutövning i tätorter och städer. Men när utskottet vid behandlingen av denna fråga hade att ta ställning dels till Kungl. Maj:ts förslag, dels till det förslag, som ligger till grund för reservationen, måste jag bekänna att jag icke blev övertygad av de sakskäl, som reservanterna anförde för sin ståndpunkt. Man drog upp paralleller; man sade bl. a., vilket jag för min del anser är riktigt, att skolornas läge ute på landsbygden många gånger är sådant, att de lärare, som tjänstgöra där, inte ha samma förmåner som lärare vid andra skolor; man åberopade tjänstetid, man gjorde jämförelser med folkskollärarna och man talade om bostadsförhållandena o. s. v. Detta var de motiveringar man anförde för nödvändigheten att placera lärarna vid lantbruksskolorna i de lönegrader, som reservanterna här yrkat.

Man har vidare gjort gällande, att reservanternas förslag innebär större möjligheter att råda bot på den lärarbrist, som råder, eftersom de föreslagna löneökningarna skulle stimulera till en bättre

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

lärarrekrutering. Jag vill då fråga: Hur förhåller det sig med tillgången på lärare inom våra folkskolor? Det finns nämligen många folkskolor, där pensionerade småskollärare tjänstgöra och där personer med endast realskoleexamen uppehålla tjänstgöringen på grund av lärarbristen. Vi kunna vidare fråga oss, om man verkligen avhjälper lärarbristen genom löneförhöjningar — om det är en säker garanti för att bristen upphäves. Hur ligger det till inom folktandvården? Hur är löneläget där? Samma fråga ställer jag mig när det gäller den motivering, som reservanterna ha anfört beträffande lärarbristen. Jag tror att det skulle få ganska vittgående konsekvenser, om vi här skulle följa reservationen.

Jag har inte blivit övertygad om att man, såsom man ifrågasatte inom utskottet, kan jämställa lärarna vid lant-hushållsskolorna med folkskollärarna när det gäller utbildningskostnader o. s. v. Om vi i detta fall följa reservationen, innebär det, att vi måste placera de lärare, det här är fråga om, i en lönegrad, som är tillämplig för befattningshavare med en högre utbildning, även om man kan anföra vissa skäl för en sådan åtgärd därigenom att de också ha andra tjänsteåligganden.

Det är klart att man kan dra paralleller. Man kan säga: »Dessa lärare ha 44 veckors undervisningsskyldighet. Folkskollärarna ha 39 respektive 36.» Och man kan hänvisa till att det finns tjänstemän, som ha sommartid 33 timmars arbetsvecka. Men jag tror icke att vi kunna avhjälpa lärarbristen genom att placera lant-hushållsskolornas lärarpersonal i högre lönegrad än folkskollärarna. Det skulle endast medföra, att vi ganska snart skulle få erfara att folkskollärarna skulle komma och kräva löneförhöjningar.

Herr Anderberg har här redogjort för de löneökningar som föreslås i det regeringsförslag, som ligger till grund för utskottets ställningstagande. När man har lyssnat till den lönedebatt som har förts här i dag och i går och även vid tidigare tillfällen, undrar jag, om icke Kungl. Maj:t borde tillsätta en statens

avtalslönenämnd, som finge syssla med de problem, som röra lönegradsplacementerna. Jag tror icke att det är möjligt att inom ett riksdagsutskott få den överblick, som vore önskvärd för att kunna skipa rättvisa, när man har att ta ställning till motioner, som gå ut på att placera befattningshavare i högre lönegrad än som föreslås av Kungl. Maj:t.

Jag skall icke förlänga debatten, herr talman, utan jag ber med dessa synpunkter att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OSVALD: Herr talman! De av utskottets ledamöter, som här talat för den mening som blivit utskottets med lottens hjälp, ha bl. a. framhållit faran av att i enlighet med reservanternas yrkande företaga en lönereglering för de lärare det här är fråga om, och de anse att det skulle medföra allvarliga konsekvenser av olika slag.

Herr Anderberg säger t. ex. i sitt yttrande, att man inte kan bryta ut en grupp ur det hela och bestämma lönerna för den gruppen. Men här är det ju inte så, att man bara bryter ut en grupp och helt lättsinnigt placerar in löntagarna i högre lönegrader, utan bakom detta förslag ligger en mycket grundlig utredning. Och varför skulle Kungl. Maj:t över huvud taget tillkalla sakkunniga att utreda löneförhållandena för en viss löntagargrupp och få fram ett förslag om lönesättning, om inte meningen vore att man skulle kunna reglera lönerna för den grupp det är fråga om?

Här har också nyss framhållits av chefen för civildepartementet, att man inte oprövat bör ta det förslag, som reservanterna här ha lagt fram. Härpå skulle jag vilja svara, att detta förslag ju ingalunda är oprövat. Förslaget har tvärtom mycket grundligt prövats av den utredning, som framlagt det. Förslaget är dessutom prövat av en hel rad remissinstanser, som så gott som allesammans ha tillstyrkt det.

Man beklagar sig över att det kommer att få allvarliga konsekvenser, eftersom

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

andra grupper skulle komma att hänvisa till det beslut, som fattas. Det är klart, att vi aldrig kunna komma ifrån, att olika grupper jämföra sig med varandra; en del anse sig alltid vara orättvist behandlade och så resa de krav på löneökningar. Detta komma vi aldrig att kunna undgå — vi må sedan ta utskottets förslag eller reservanternas. Den möjligheten kommer alltid att kvarstå, att de olika grupperna jämföra sig med varandra.

Herr Anderberg yttrade i slutet av sitt anförande att det är nödvändigt att få kvalificerade lärare. Jag menar att det är det viktigaste motivet för att man nu bör genomföra en lönereglering i enlighet med reservanternas förslag. Jag fäster mig inte så mycket vid de jämförelser, som göras mellan de olika grupperna, utan jag fäster mig vid hur lönesättningarna verka i praktiken. Och här har framhållits, att det är tydligt skönjbart, hur det nuvarande löneläget inverkat ytterligare ogynnsamt när det gäller elevtillströmningen till lantbrukshögskolan. Ännu för några år sedan kunde vi företaga en ganska grundlig gallring bland de inträdessökande till högskolan. Det kunna vi knappast nu längre. Det innebär, att lantbrukets skolor i längden komma att få nöja sig med en mindre kvalificerad lärarkår än de eljest behövd göra. Ännu så länge ha vi haft möjlighet att fylla årskurserna med studenter, som ha den formella kompetensen, men med den katastrofala nedgång i antalet inträdessökande till lantbrukshögskolan, som ägt rum under senare år, kan man inte bortse från den möjligheten, att vi i framtiden inte ens få ett tillräckligt antal sökande, som fylla de formella kompetenskraven.

Om man alltså ser, hur utvecklingen kan gestalta sig på detta område, kan man inte komma ifrån, att det är nödvändigt att följa det förslag, som har framlagts av lärarlönesakkunniga. Och det är detta förslag, som reservanterna här yrka bifall till.

Jag skulle också vilja säga ett par ord om lärarna vid lantbrukshögskolorna. Herr Anderberg var inne på frågan om

deras utbildning. Han nämnde att kursen är tvåårig och att det dessutom behövs litet praktik, men han gjorde inte någon hopsummering av utbildningstidens längd. Han nämnde att folkskollära behöva en fyraårig utbildning. Men summerar man ihop den utbildning som kräves för att bli lantbrukshögskollära kommer man enligt de undersökningar, som denna yrkesgrupp har gjort, fram till att en lantbrukshögskollära i genomsnitt behöver sex års utbildning efter det att hon har avlagt realexamen eller avgångsexamen från åttaklassigt flickläroverk.

Jag skulle mycket väl kunna instämma i vad statsrådet Lingman nyss sade, att det naturligtvis finns många flera löntagargrupper som äro lågt avlönade i vårt land. Det är riktigt. Men ha vi någon grupp för vilken det kräves en så grundlig och långvarig utbildning och som står lika lågt i lönehänseende som dessa lärarinnor hittills ha gjort? Att de nu få en så pass stark löneökning, som fallet blir även enligt propositionen och utskottets förslag, beror naturligtvis på att denna grupp varit underbetald i så många år och borde ha fått en lönereglering för länge sedan.

Man har här framhållit vådan av att nu gå ett steg längre än regeringen har föreslagit, eftersom avtalsförhandlingar ute på arbetsmarknaden äro nära förestående. Men då får man väl säga att redan den löneförhöjning, som är föreslagen av Kungl. Maj:t, kan komma att inverka på det ogynnsamma sätt som här från vissa håll har sagts. Man måste komma ihåg att den lönereglering, som kräves för dessa grupper, borde ha varit genomförd för länge sedan. Det föreliggande förslaget har, såsom jag tidigare framhållit, grundligt övervägts av utredningen och sedermera passerat en rad remissinstanser med tillstyrkan; i vissa fall ha remissinstanserna inte bara tillstyrkt de föreslagna höjningarna, utan därutöver krävt ytterligare höjningar. Det har lantbrukshögskolan gjort beträffande agronomerna, det har också lantbruksstyrelsen gjort och kanske ytterligare någon remissinstans.

Ang. löneroglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven till jordbruksutskottets utlåtande nr 61.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Jag hade begärt ordet närmast för att anföra några erinringar mot vad herr Anderberg i sitt första anförande yttrade om lönegradsplaceringen. Nu har han blivit bemött av herr Osvald, så jag skall inte ge mig in på den frågan.

Herr Anderberg yttrade emellertid vidare, att det inte är riksdagen, som skall taga initiativ när det gäller lönerogleringar för vissa grupper av befattningshavare, utan Kungl. Maj:t. Jag ger herr Anderberg fullkomligt rätt i denna sak. Men jag vill samtidigt erinra om att de förslag till löneroglering för vissa grupper, som Kungl. Maj:t framlägger för riksdagen, äro framlagda för att av riksdagen prövas. Sedan är det ju en annan sak, om riksdagen vill godtaga regeringens förslag oförändrat eller inte. Jag har emellertid fattat riksdagsuppdraget på det sättet, att man skall pröva de förslag som här framläggas och inte bara antaga dem utan vidare. Det kan inte hjälpas att jag har den uppfattningen, och jag har den även i den här frågan.

Herr statsrådet framhöll, att därest nu riksdagen skulle antaga reservanternas förslag och alltså följa exemplet från i går, då vi fattade beslut om folkhögskolelärarnas löneförhållanden, så skulle detta komma att få synnerligen menliga följder vid förestående avtalsförhandlingar med vissa arbetargrupper. Jag skall naturligtvis inte säga att detta är en fullständigt oriktig uppfattning — det vågar jag givetvis inte göra gentemot herr statsrådet. Men jag måste i alla fall hävda, att jag inte delar hans uppfattning på den punkten. Också jag har varit med om en hel del sådana förhandlingar, exempelvis med vägarbetarna, men jag har aldrig hört att de vid förhandlingsbordet ha påpekat att de eller de tjänstemannagrupperna ha haft så och så mycket betalt, och jag skulle tro att det inte är alldeles hundrapro-

centigt säkert att någonting sådant kommer att ske nu heller.

Jag tror jag kan våga säga, att jag inte tillhör dem som alla gånger vilja vara med på höjda löner — jag brukar i regel rösta för den lägre linjen, om jag så får uttrycka saken. Men då jag är absolut på det klara med att en höjning i detta fall är alldeles nödvändig för att det inte skall ske en katastrof, då kan jag inte uraktlåta att ställa mig på den sida som vill att en sådan höjning skall komma till stånd.

Jag upprepar ännu en gång vad jag tidigare har sagt, att jag är övertygad om att det kommer att bli ännu större svårigheter än det för närvarande är att fylla de luckor, som redan ha uppstått i personalstaterna på de områden det här gäller. Och varför skola just de grupper, som det nu är fråga om, vara lägre avlönade än andra befattningshavare med samma utbildning, i stort sett samma tjänstgöringsförhållanden o. s. v.? Det kan jag inte förstå. Ty jag vill naturligtvis inte alls göra gällande, att det skulle bero på att de här grupperna kanske i högre grad än andra ha att göra med landsbygden — inte alls.

Det säges här, att vi som stå för reservationen påtaga oss ett drygt ansvar för att vi vilja genomföra förslaget. Ja, det är ju möjligt. Men jag skulle vilja svara med att jag också tror att de som gå på utskottets förslag taga på sig ett drygt ansvar för hur det kommer att ställa sig vid skolorna, om det blir omöjligt att nyrekrytera befattningshavare dit. Jag tror att det kan uppstå svårigheter, som alls inte bli lätta att komma till rätta med.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att de av Kungl. Maj:t nu föreslagna lönerna i regel ligga två lönegrader lägre än vad utredningen har föreslagit. Utredningens förslag har ju varit på remiss till olika myndigheter och institutioner, och remissinstanserna ha i regel tillstyrkt utredningens förslag; lantbruksstyrelsen har velat gå ännu längre och föreslagit att vissa befattningshavare skulle placeras ytterligare en lönegrad högre än utredningen föreslagit.

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

Därför tror jag att man är på den säkra sidan om man går på reservationen.

Jag hade också antecknat herr Svedberg, men jag skall inte ingå på hans yttrande. Jag kan ganska väl förstå att herr Svedberg inte vill vara med på reservanternas förslag, men jag skall inte närmare utveckla den saken.

Herr talman! Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Regeringen, utskottets majoritet och reservanterna äro ju eniga om en sak, nämligen att en mycket betydande löneförbättring för personalen vid de lägre lantbruksundervisningsanstalterna bör genomföras. Det är bara på två punkter som det finns en meningsmotsättning, och även på dessa båda punkter är meningsmotsättningen i verkligheten icke av materiell natur.

Regeringen har vid utformningen av sitt förslag i detta ärende resonerat på följande sätt. Eftersom frågan om tjänsteförteckningskommittén berör en hel rad aspiranter med akademisk examen, skulle ett bifall till lärarlönesakkunnigas förslag innebära att man ginge tjänsteförteckningskommitténs arbete i förväg och gjorde fortsatt utredningsarbete meningslöst beträffande alla de aspirantposter vid administrationen, för vilka agronomexamen fordras — alltså för hela raden av aspirantposter inom våra lantbruksnämnder, vidare för alla amanuenser av olika slag i de statliga verken samt för alla lantmäteriaspiranter. Om utskottsreservationen går igenom, behöva vi inte längre sitta och ödsla tid med att försöka utfinna, vilken placering som är den riktiga för dessa stora befattningshavargrupper, ty då har riksdagen prejudicerat genom sitt beslut.

På samma sätt är det med lanthushållslärarinnorna. I fråga om dessa ha vi sagt så här: Det finns andra stora grupper av lärare, vilkas avlöningsförhållanden för närvarande äro föremål för utredning i tjänsteförteckningskommittén. Om vi gå så långt, som här föreslås i reservationen, betyder detta att

vi skapa prejudikat även för dessa andra grupper. Det gäller, utom lanthushållslärarinnorna själva, hemkonsulenterna och vidare åtskilliga lärare vid yrkesundervisningen.

Från regeringens och utskottets sida säges det emellertid inte, att vad vi här ha föreslagit för de båda kategorierna är det som definitivt skall fastställas. Vi ha så att säga avgivit ett provisoriskt förslag, som skall gälla intill dess tjänsteförteckningskommittén är genomförd, och kommer denna att visa, att det blir rättvist och naturligt att dessa båda grupper då få en bättre ställning än det föreliggande förslaget innebär, äro vi med på att ge dem denna förbättrade ställning.

Vi begära alltså ingenting annat på dessa punkter än uppskov. Vad finns det för något skäl för riksdagen att vägra oss detta uppskov? Ja, vad man från reservanternas sida säger, det är, att om man inte går till de löner som reservanterna föreslå, får man inga lärarinnor. Vart ta de vägen då? Jo, i andra kamraren sade man, att de gå till industrien, som betalar bättre. Ja, ty de kunna inte gå till några andra statliga eller statsunderstödda skolor, där de kunna få det bättre.

De skulle alltså gå till enskilda företag. Ha vi någon gång ifrån statens sida kunnat konkurrera med enskilda företag i lönesättningen? Det finns bankdirektörer som räkna sina löner i sexsiffriga tal; vi ha en riksbankschef som inte har mer än hälften av 100 000 kronor per år. Chefen för statens järnvägar har ungefär 40 000 kronor per år, under det att många industrichefer ha löner som räknas i sexsiffriga tal. Det är meningslöst att tro, att vi med statliga löneregleringar skola få möjligheter att draga folk till statliga anställningar genom att betala mer än enskilda företag. Vilja de enskilda företagen taga arbetskraften, göra de det ändå. För oss måste det gälla att åstadkomma en avvägning inom det område, som innefattas av de statsanställda befattningshavarna och de befattningshavare som väsentligen betalas med statsbidrag.

Ang. lönereglering för lärare vid lanthushållsundervisningsanstalter.

Vad det här är fråga om är alltså inte, vilken lön agronomutbildade aspiranter samt lanthushållslärarinnor till sist skola få. Frågan är denna: Kunna vi av vägnande lönepolitiska skäl få lov att nu fastslå endast provisoriska avlöningssatser för dessa båda kategorier av befattningshavare för att sedan, när tjänsteförteckningskommittén är färdig, taga slutgiltigt ståndpunkt i frågan?

Är inte detta en rimlig begäran från regeringens sida? Jag förstår inte att man på så många håll inom riksdagen verkligen vill säga nej till denna begäran. Man skall inte tro att de anställda eller riksdagen i det långa loppet få någon glädje av ett sådant ståndpunktstagande. Om vi inte från regeringens sida kunna få riksdagen att taga så naturliga lönepolitiska hänsyn, som det här är fråga om, vad måste då följderna bli? Jo, att regeringen måste bli mycket mer försiktig när det gäller att lägga fram förslag till löneregleringar. Vi måste ha alla konsekvenser utredda, vi måste ha allting klart — och vad blir följderna av detta? Jo, att löneregleringarna få dröja och befattningshavarna få vänta. Men det kommer antagligen att gå ett steg längre. Sanna mina ord — regeringen kommer att bli tvungen att även i sådana fall som det nu föreliggande sätta sig vid förhandlingsbordet, förhandla med personalorganisationerna och göra upp avtal, och när förslagen komma till riksdagen äro avtalen redan träffade. Riksdagens rörelsefrihet blir därigenom fullständigt kringskuren. Med det långt drivna organisationsväsen som vi ha ligger det i sakens natur att man kommer i sådana situationer, om inte riksdagen vill lyssna ens till de mest naturliga förklaringsgrunder för kravet att man här måste gå fram en smula försiktigt. Jag måste säga att riksdagen kommer att göra en otjänst både mot statliga befattningshavare och mot sig själv om den vägrar att taga sådana hänsyn som det här är fråga om. Ty det är inte fråga om att de grupper, som det här gäller, skola bli tillbakasatta. De skola få precis den löneställning som blir naturlig i jämförelse med alla andra likvärdiga

grupper; vi ha aldrig sagt eller tänkt något annat.

Herr NILSSON, BROR (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att få påminna om att det finns vissa fasta punkter beträffande kvinnliga lärares lönesättning, som väl inte gärna kunna beröras av de förslag till ändringar, som, enligt vad herr statsrådet upplyste, synas vara på tapeten genom tjänsteförteckningssakkunnigas arbete. Vi ha nämligen i en författning nr 413 från år 1947 en tjänsteförteckning för kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor. Där äro lärare i de ämnen det här är fråga om placerade i, för ordinarie lönegrad Ca 22, för extra ordinarie lönegrad Ce 20 och för extra lönegrad Cg 18, alltså precis i de lönegrader, som lärarlönesakkunniga ha föreslagit för lärarinnorna vid lanthushållsskolorna.

Det finns således i vårt samhälle fullt jämförbara grupper, som redan ha de avlöningar, som reservanterna föreslå för lanthushållslärarinnorna. Och då kunna vi väl förstå, att om vi nu placera lanthushållslärarinnorna två lönegrader lägre än utredningen föreslagit, så blir följderna, att lärarinnorna söka sig till ovannämnda skolor, där de få det bättre ställt.

Lönesakkunniga ha ansett — och vi framföra i reservationen samma åsikt — att saken bör ha sin rättvisa gång nu. Varför skall det skjutas på den? Här finnas jämförelsepunkter som äro fasta; det är inte allt som flyter när det gäller dessa löner, vilket man eljest kan få ett intryck av när man hör herr statsrådet.

Fru SVENSON: Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition har när det gäller lanthushållslärarinnorna i huvudsak tagit sikte på antalet teoretiska timmar, som befattningshavarna tjänstgöra. Där emot omnämnes liksom mera i förbigående den praktiska undervisningen. Då

Ang. lönereglering för lärare vid lantbruksundervisningsanstalter.

skola enligt lantbruksstyrelsens reglemente meddelar praktisk undervisning genom arbetsövningar utöver det föreskrivna teoretiska minimiantalet timmar, borde dessa praktiska undervisningstimmar medräknas. I regel ha lärare vid lantushållsskolorna en vecko-tjänstgöring på 45 till 50 timmar rent undervisningsarbete plus tillsyn över internat, husdjur och trädgård samt dessutom arbetsuppgifter för elevernas fritidssysselsättning.

Det bör också observeras, att en lantushållslärlarinna med helårstjänst skall ha minst 308 tjänstgöringsdagar per år. Dagar som tagas i anspråk för förberedande arbete innan kursen börjar få ej inräknas häri, ej heller arbeten efter slutad kurs, t. ex. inventering, tillsyn av djur och trädgård o. s. v., arbete med räkenskaper, reparationer och nyan-skaffning av inventarier m. m., vilket tillsammans gör att tjänstgöringen utgöres av betydligt mer än de nämnda 308 minimidagarna.

Observeras bör också att sön- och helgdagar under kursen skola räknas som undervisningsdagar, varför lärare således även då äro bundna vid skolan.

Vi ha också en del skolor, där någon eller några av lärarinnorna måste stanna kvar över julhelgen för att se till hus och djur m. m.

För landsbygden och för landsbygdens hem måste det vara en god tillgång att ha utbildad arbetskraft, antingen nu denna består av husmodern själv, hemmavarande döttrar eller anställd arbetskraft. Att genom ett mindre väl genomtänkt sparsamhetsnit minska möjligheterna till en god hemutbildning kan inte försvaras. En nutida lantushusmor måste i långt högre grad än som förr var fallet var mångsidig i sitt arbete, det har bristen på arbetskraft tvingat henne till, men också de ökade kraven på att landsbygdens levnadsstandard ej får bli efter och bli ännu en orsak till att de unga lämna lanthemmen.

Lantushållsskolorna försöka att i sin undervisning kombinera olika arbetsuppgifter som förekomma i ett lanthem. Genom sin utrustning och genom sin in-

ternatverksamhet ha de också möjligheter till detta. Det ingår i lantushållsskolornas undervisning att låta eleverna bli förtrogna med rationaliseringssträvandena i hemarbetet likaväl som i planering, organisation och själva utförandet av arbetet. Samtidigt med den praktiska undervisningen skola eleverna också meddelas en god teoretisk information i hygieniska och sociala frågor och i yrkesproblem av olika slag. Till all denna undervisning behövs det skickliga pedagoger, som både kunna meddela goda kunskaper och ha kontakt med bygdens och hemmens arbetsliv. Detta har betydelse såväl ur social som ur ekonomisk och kulturell synpunkt, och man frågar sig: Skola nu lantushållsskolorna genom ogynnsam löneplacering endast bli en sporadisk genomgångsstation för lantushållslärlarinnorna till bättre avlönade och mindre arbetskrävande pedagogiska anställningar? Det har nämnts att dessa lärarinnor gå till industrien, men de gå även till de kommunala yrkesskolorna. Mister lantushållsskolan möjligheten att binda goda, erfarna lärarkrafter till sin verksamhet, ja, då har hela landsbygden gjort en stor förlust.

Det talas så mycket om att vi skola uppfostra ungdomen till att känna respekt för det praktiska arbetet, och det säges också både i press, resolutioner och betänkanden, att hela vårt land är i behov av dugliga, praktiska, yrkeskunniga medborgare och att vi böra inrikta vår ungdom mot de praktiska yrkena. Man ställer sig undrande och frågar, om den rätta vägen mot just det målet är att försämra möjligheterna till yrkesutbildning för en mycket stor, mycket värdefull och mycket nödvändig yrkeskår, nämligen landsbygdens husmödrar. Lantushållsskolorna äro landsbygdens egna utbildningsanstalter för blivande husmödrar och böra som sådana fylla kravet på tidsenlighet både när det gäller kunskapsmeddelande och när det gäller ekonomiska möjligheter att till sig knyta goda lärarkrafter.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr **ELMGREN**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att rikta en gensaga mot att man vill sätta likhetstecken mellan å ena sidan gårdagens ärende om folkhögskollärarnas löner, å andra sidan den fråga vi nu diskutera. Jag behöver bara gå till mitt eget votum för att visa på skillnaden. Att jag i går röstade för att folkhögskolorna i löneavseende skulle beredas en friare ställning berodde på att jag känner förhållandena i dessa skolor, därför att jag själv har varit med om att grunda en folkhögskola, som vi ha byggt upp av två skäl, nämligen dels för att ge ungdomen en medborgerlig bildning, dels för att möjliggöra att de folkliga organisationerna skulle få en plats, där de under sommaren kunde hålla sina sammankomster och konferenser. Vill man bevara denna sistnämnda möjlighet och samtidigt sörja för en god lärarekrytering, måste man värja sig för alltför strikta bestämmelser i fråga om antalet tjänstgöringstimmar. I synnerhet gäller det för de folkhögskolor, som ej driva sommarkurser, att i detta avseende söka få behålla så mycket som möjligt av den frihet, som nu råder. Jag tror att många som i går röstade för en bättre löneställning åt folkhögskollärarna gjorde detta därför att de ville slå vakt om den fria ställning, som svensk folkhögskola har, och med kännedom om den betydelse, som folkhögskolornas arbete har för folkbildningsarbetet i de svenska bygderna.

I den fråga som nu föreligger, herr talman, och som ej på samma sätt är en principfråga, finner jag ingen anledning att gå emot Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den

vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tjällgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 61, rösttar

Ja;

Den, det ej vill, rösttar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 53.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa riktlinjer för enhetsskolans ledning och lokala organisation jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 3 mars 1950 dagtecknad proposition, nr 133, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

dag, föreslagit riksdagen att besluta, att den enhetsskola, varom förslag framlagts i det vid propositionen nr 70 fogade utdraget av statsrådsprotokollet för eklestiasistikärenden för den 3 februari 1950, skulle vara en statsunderstödd kommunal skola.

Förutom frågan om kommunalisering av skolväsendet och det därmed sammanhängande spörsmålet om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun hade i statsrådsprotokollet för den 3 mars 1950 även behandlats frågorna om centrala och regionala skolmyndigheter, om skolans lokala organisation samt om lärartillsättningen. Beträffande de tre sistnämnda frågorna hade departementschefen icke ansett sig böra för närvarande framlägga några förslag; han hade dock ansett lämpligt att i detta sammanhang redogöra relativt utförligt för dessa frågor och ge till känna sina synpunkter på dem.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft följande till utskottet remitterade motioner, nämligen

dels de båda likalydande motionerna I: 467 och II: 525 av herrar *Nordenson* och *Velander* samt herrar *Braconier* och *Hästad*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 133;

dels de båda likalydande motionerna I: 528 och II: 625 av herr *Ohlon* och herr *Nestrup*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 133 samt i andra hand, därest denna hemställan ej bifölles, att riksdagen måtte uttala, att lärartillsättningarna vid realskolan (enhetsskolans högstadium) samt vid gymnasierna skulle ske centralt genom en statlig myndighet;

dels motionen I: 468 av herrar *Lundgren* och *Mannerskantz*, i vilken hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att statsbidragen till folkskoleväsendet måtte avvägas på ett med hänsyn till kommunernas ekonomiska bärkraft rättvist sätt;

dels de båda likalydande motionerna I: 526 och II: 626 av herrar *Sunne* och

Emil Petersson samt fru *Sandström* m. fl., i vilka hemställts, att i motionerna anförda synpunkter måtte beaktas vid behandlingen av propositionen nr 133;

dels motionen I: 425 av herr *Fahlander*, vari hemställts, att frågan om en sammanslagning av skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning till en enhetlig central skolmyndighet, under vars ledning den under lantbruksstyrelsen, kommerskollegium och domänstyrelsen lydande yrkesundervisningen kunde överföras, måtte bli föremål för utredning i samband med den i propositionen nr 133 angivna ytterligare prövningen av frågor, som ägde samband med enhetsskolans ledning och lokala organisation;

dels motionen I: 4 av herr *Fahlander*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att skapa mera enhetliga bestämmelser beträffande de olika skolformernas lärotider m. m.;

dels ock motionen II: 627 av fröken *Vinge*, vari hemställts, att riksdagen måtte uttala, att lärartillsättningarna vid realskolan (enhetsskolans högstadium) samt gymnasierna skulle ske centralt genom en statlig myndighet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt.

A. att riksdagen måtte

1. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag besluta, att den enhetsskola, varom riksdagen innevarande år fattat beslut, skulle vara en statsunderstödd kommunal skola;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anført rörande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, centrala och regionala skolmyndigheter, skolans lokala organisation samt lärartillsättningen;

B. att

1. motionen I: 4,

2. motionen I: 425,

3. motionen I: 468,

4. motionerna I: 526 och II: 626

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

— i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt — icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

C. att

1. motionerna I: 467 och II: 525,
2. motionerna I: 528 och II: 625,
3. motionen II: 627

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet under rubriken »Skolans lokala organisation» anfört bland annat följande:

»Departementschefen påpekar, att den nuvarande ordningen med skilda skolstyrelser för olika skolor är ur flera synpunkter olämplig: målet böra vara att åstadkomma största möjliga enhetlighet i skolväsendets ledning inom varje distrikt. Härom är utskottet ense med departementschefen.

När enhetsskolan genomförts i en kommun, blir den gemensamma skolstyrelsens uppgifter emellertid mycket omfattande. Vid valet av ledamöter måste politiska och bebyggelsegeografiska synpunkter beaktas, det måste sörjas för en god kontakt med näringslivet i dess olika former, och det är önskvärt, att om flera skolformer finnas inom kommunen, dessas verksamhetsområden icke enbart företrädas genom den lärarrepresentation, som departementschefen förslagit. Antalet ledamöter i styrelsen kan under sådana förhållanden icke vara alltför litet. Om styrelsen skall kunna fungera smidigt, måste den, såsom departementschefen framhållit, kunna arbeta på nämnder eller delegationer.

Departementschefen tänker sig, att till ledamöter av nämnderna skulle kunna utses även personer, som icke tillhöra styrelsen. Mot en sådan anordning hyser utskottet betänkligheter, för så vitt nämnderna icke blott skola vara rådgivande utan kunna besluta med styrelsens rätt och befogenhet. Skall en verklig delegation av styrelsens beslutanderätt kunna ske, måste enligt utskottets mening nämnderna helt bestå av styrelseledamöter. Det får därvid förutsättas, att nämnderna vid behov tillkalla före-

trädare för olika specialintressen i egenkap av experter. Givetvis kunna utomstående även med fördel anlitas för olika utrednings-, rådgivnings- och verkställighetsåtgärder.»

Reservationer hade avgivits

- 1) vid punkten A 1 av utskottets hemställan av
herr *Ohlon*,
herr *Bergh* och
herr *Arrhén*,
samtliga utan angivet yrkande;

2) vid punkten A 2 av utskottets hemställan av herrar *Näsström* och *Ivar Persson*, fru *Sjöström-Bengtsson*, fru *Lindström* samt herrar *von Friesen*, *Hoppe* och *Lindahl*, vilka ansett, att till ledamöter i av skolstyrelse utsedda nämnder eller delegationer skulle kunna utses även personer, som icke tillhörde styrelsen, och att därför det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Departementschefen tänker» och slutade med orden »utrednings-, rådgivnings- och verkställighetsåtgärder», bort hava följande lydelse:

»Överföras vissa arbetsuppgifter på nämnder eller delegationer, yppar sig en möjlighet att tillföra styrelsen önskvärd specialerfarenhet utan att överhövan öka antalet styrelseledamöter. Nämnderna kunde då, såsom skolkommissionen föreslagit, kompletteras med utomstående. I kommuner, där en yrkesnämnd kommer till stånd för behandling av frågor rörande den förberedande yrkesutbildningen, kunde sålunda i nämnden insättas yrkesrepresentanter — arbetsgivare och arbetare — med god kännedom om ortens näringsliv. Genom att dessa experter gjordes till ledamöter av nämnden skulle en varaktig samverkan mellan styrelsen och yrkesexperterna säkerställas.

I den mån nämnderna skulle äga besluta med styrelsens rätt och befogenhet, måste det givetvis förutsättas, att de fullgöra sina uppdrag i överensstämmelse med styrelsens intentioner. Majoriteten av nämndledamöterna böra därför alltid väljas bland styrelsens ledamöter, och styrelsen bör äga utfärda di-

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

rektiv för nämndernas arbete. Samspelet mellan styrelserna och nämnderna torde ytterligare kunna förbättras, om även de utanför styrelsen stående nämndledamöterna utses av denna. Departementschefen har påpekat, att vissa skäl kunna anföras för att i stället låta kommunalrepresentationen utse de nämndledamöter, som ej tillhöra styrelsen, men utskottet befarar, att detta kunde leda till en splittring i arbetet, som mer eller mindre skulle motverka den strävan till enhetlighet, för vilken den gemensamma styrelsen är ett uttryck. Utskottet anser sålunda, att styrelsen bör tilläggas befogenhet att delegera vissa ärenden på densamma underställda nämnder, vari även utanför styrelsen stående personer böra kunna av styrelsen insättas. Givetvis böra icke utomstående inväljas i nämnderna annat än om vägande skäl för en sådan anordning föreligga.»

Herr WAHLUND: Herr talman: Jag skulle tro att kammarens ärade ledamöter vid det här laget äro ganska trötta på långdragna debatter. Jag lovar att för min del fatta mig kort. Jag har också anledning till det, såtillvida, att det inte är så mycket som vi ha att besluta om med anledning av särskilda utskottets utlåtande nr 3. Om vi bläddra i det föreliggande utskottsutlåtandet, finna vi att de flesta spörsmål, som där behandlas, befinna sig på utredningsstadiet. Det är bara på *en* mera väsentlig punkt, som riksdagen rekommenderas att fatta beslut — utskottet föreslår riksdagen att besluta att den enhetsskola, som vi i våras drogo upp grundritningen till, skall vara en statsunderstödd kommunal skola. Det är alltså inte några mera himlastormande saker, som det gäller den här gången.

Jag och andra inom utskottet ha menat, att staten så långt som möjligt bör ikläda sig kostnaderna för skolväsendet. Det måste anses som självklart, att när staten nu föreskriver en höjd skolstandard, får staten också påtaga sig ansvaret för de höjda kostnaderna. Skulle det gå därhän, att kommunerna i det här sammanhanget skulle få ökade utgifter

för skolväsendet, kan man vara ganska säker på att skolreformen inte komme att bli populär ute i bygderna. Det får inte bli så, att skolreformens genomförande ute i kommunerna blir beroende av kommunernas ekonomiska härfkraft.

Ecklesiastikminister Weijne har, det veta vi, förståelse för dessa ting, och redan i våras förklarade han att kostnaderna för skolväsendet till större del än hittills böra övertagas av staten, och utskottet har i sitt utlåtande tagit fasta på detta ecklesiastikministerns yttrande. Statsbidragssystemet bör göras så enkelt och lätthanterligt som möjligt. Statsbidragen böra vara automatiska, så att en detaljkontroll från statens sida blir onödig. Det är just detta som gör det möjligt att bestämmanderätt över skolan kan överföras till kommunerna, samtidigt som kostnader överflyttas på staten.

Naturligtvis är det ingen som förmenar staten rätten att bestämma över skolväsendets inriktning i stort. Naturligtvis måste staten utöva en viss inspektion och naturligtvis måste staten bevaka att en viss minimistandard uppehålls inom kommunernas skolväsende. Det är självklart att på så sätt en viss statskontroll måste finnas, men denna statskontroll får, anse vi, inte bli en närstående statsdirigering och statsbyråkrati. Lika väl som i den nya skolan lärarna skola ha möjligheter att låta sin egen läggning och sin egen intresseriktning påverka arbetssätt och kursinnehåll, lika väl skall det kommunala initiativet och den kommunala självbestämmanderätten få ett vidsträckt utrymme. Detta är departementschefens inställning, och det är också utskottets. Full enighet råder också om att vi genom den kommunala bestämmanderätten skola solidarisera bygdernas folk med bygdernas skolor. Bygdefolket skall uppfatta bygdeskolan som någonting som verkligen hör bygden till. De skola känna det så, att det är »våran skola» det gäller.

När jag nu övergår till detaljer, vill jag först konstatera, att den nuvarande ordningen, att olika skolor på en ort skola ha olika skolstyrelser, skapar en

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

splittring i skolväsendet som är olämplig. Vi veta att denna splittring har hindrat ett rationellt utnyttjande av lokaler, lärarkrafter, inventarier och material. Liksom departementschefen anser utskottet, att man bör eftersträva att ha en gemensam skolstyrelse för varje kommun. Den skolstyrelsen blir då ganska stor men man tänker sig att den skall kunna arbeta på nämnder och delegationer. På denna punkt ha vi inte riktigt kunnat komma överens. Departementschefen anser — och det göra också vissa representanter i utskottet, herr Näsström m. fl. — att i dessa delegationer skola kunna inväljas också personer, som icke äro medlemmar av skolstyrelsen.

I detta fall har, såsom jag antydde, utskottsmajoriteten haft en annan mening. Utskottsmajoriteten har också här velat slå vakt om den politisk-kommunala självbestämmanderätten. Vi förstå mycket väl betydelsen av att, särskilt när man nu organiserar 9 Y, men även i andra sammanhang, man också har kontakt med representanter för exempelvis näringslivet, vilka stå utanför det egentliga kommunalarbetet. Vi inom utskottsmajoriteten ha dock menat, att den saken skulle kunna ordnas ändå på så sätt, att representanter för olika specialintressen tillkallades såsom experter och medverkade i delegationernas arbete.

Även om jag här tillhör utskottsmajoriteten, skall jag gärna erkänna, att jag har varit tveksam på denna punkt. Vi kunna nog vara överens om att det här gäller en detalj och icke någon stor fråga, framför allt icke någon partiskiljande fråga, utan den kan mera betraktas som en teknisk fråga. Jag vill gärna säga till herr Näsström och andra, att jag anser inte att det skulle vara någon större olycka, om den reservation, som här avgivits, vunne kammarens bifall.

Däremot anser jag, herr talman, att det skulle innebära en allvarlig uppluckring av kommunernas självbestämmanderätt, om skolstyrelserna skulle förlora sin traditionella befogenhet att tillsätta lärare. Den frågan befinner sig

för närvarande under utredning. Men jag skulle redan nu vilja säga att det inte förefaller mig vara lyckligt, om ett skoldistrikt skulle kunna påtvingas en aldrig så pappersmeriterad lärare, om man från skoldistriktets sida ansåg honom olämplig med hänsyn till den egna skolans behov. Det måste förebringas mycket starkt vägande skäl för att jag skall kunna gå med på att man fråntager skolstyrelserna deras nuvarande rätt och frihet att välja en bland tre. Frihet kan ju alltid missbrukas, och jag vet mycket väl att det någon gång har hänt att man sagt att ovidkommande hänsyn fått spela in vid lärartillsättningar. Men ingenting är fullkomligt här i världen. Inte ens den mest »neutrala» instans torde kunna gå fri från anmärkningar, då det gäller tjänstetillsättningar, men jag vågar, herr talman, dock tryggt säga, att i stort sett har rättvisa och objektivitet fått råda vid folkskollärartillsättningar, den rättvisa och objektivitet som vi alla eftersträva.

Herr talman! Detta var i huvudsak vad jag här ville framhålla. När vi på detta sätt få den s. k. fortskridande skolreformen serverad teskedsvis medför detta att vi ha föga underlag för en diskussion. En sak skulle jag kanske i alla fall vilja tillägga, och det är att detta utskottsutlåtande, som vi nu ha framför oss, i viss mån utgör en kompromiss. Jag hade först inom utskottet ett yrkande i den riktningen, att utskottets hemställan skulle ges en formulering, som ännu mera tydligt markerade, att utskottet stod kvar på sin ståndpunkt från i våras. Men herr Näsström, socialdemokraternas representant i utskottets presidiedelegation, förklarade att utskottet visst stod fast vid vårbeslutet, och han tillade att detta också framgår av utskottets kläm, där de talas om »den enhetsskola, varom riksdagen innevarande år fattat beslut». Jag förklarade mig nöjd med det svaret, och det gör att jag här reservationslöst yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH: Herr talman! Sedan riksdagen i våras hade fattat sitt stora

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

beslut om riktlinjerna för vårt skolväsendes framtida utveckling, fingo vi se en hel del kommentarer där man försökte att tolka vad egentligen riksdagen beslutat. Man kom till olika resultat vid dessa tolkningsförsök, och att så blev fallet är egentligen inte så mycket att förvåna sig över. Jag befarar att det beslut, som riksdagen i dag inbjudits att fatta, kommer att röna samma öde.

Herr Wahlund har nyss åt den första punkten i utskottets hemställan gett en tolkning, som jag i huvudsak kan ansluta mig till. Jag skulle emellertid tro att för att kunna rätt begripa vad den punkten egentligen innebär, är det nödvändigt att man sätter den i samband med vad som tidigare beslutats. Herr Wahlund var ju också inne på den tankegången. Till synes är formuleringen i den första punkten av utskottets kläm distinkt; det föreslås att den enhetsskola, varom riksdagen innevarande år fattat beslut, skall vara en statsunderstödd kommunal skola. Men börjar man tänka litet närmare på innebörden av detta, måste man fråga sig vad det egentligen betyder; vad har ett beslut sådant som detta egentligen för konkret innebörd?

Jag lutar närmast åt den meningen, att vi här snarare ha en anvisning om en riktlinje, efter vilken vi äro överens om att försöka länka utvecklingen, än ett definitivt och konkret beslut.

För att förklara vad jag menar skulle jag till en början vilja framhålla, att när folk tala om en kommunal skola i motsats till en statlig skola, göra de ofta skillnaden större än den egentligen är. Om man exempelvis jämför folkskolan, som ju är en kommunal skola, med realskolan, som är en statlig, knytes skillnaden rent principiellt endast till det förhållandet, att i det ena fallet är kommunen huvudman och i det andra fallet är staten huvudman. Men vad detta huvudmannaskap egentligen innebär, får man icke veta av formuleringen, allenast att den ena skolan tänkes bli kommunal medan den andra är statlig.

I fråga om fördelningen av kostna-

derna mellan stat och kommun är det praktiskt taget omöjligt att finna någon principiell skillnad. En realskoleort har att på egen bekostnad uppföra lokaler för realskolan med inredning och i vissa fall även med inventarier, medan när det gäller folkskolan skoldistriktet bara betalar en del av dessa kostnader. I fråga om driftskostnaderna gäller att det i det ena fallet väsentligen är fråga om statsbidrag och i det andra fallet om statsanslag. Vi ha alltså en kostnadsfördelning av olika konstruktion, men det finns knappast någon skillnad av principiell beskaffenhet.

Se vi vidare till administrationsformerna, så är att märka att vi sedan 1927 även beträffande realskolan har en lokalstyrelse, även om den tillsättes på ett annat sätt än en folkskolestyrelse och framför allt har betydligt mindre att säga till om än en folkskolestyrelse har. Här är mer fråga om en gradskillnad än om en principiell skillnad.

Se vi slutligen frågan ur rent kommunalrättslig synpunkt, anses ju folkskoleväsendet höra till den s. k. kommunala självförvaltningen. Det är alltså fråga om i princip statliga uppgifter, vilkas handhavande man anförtrött kommunala organ att till en liten del ombesörja.

Om man på detta sätt försöker att reda ut skillnaden mellan statliga och kommunala skolor, får man till sist endast detta huvudmannaskap att hänga sig fast vid. Men vad detta huvudmannaskap innebär klarlägges inte av de beteckningar, som man ger skolorna, då man kallar den ena statlig och den andra kommunal, utan endast av den lagstiftning, som ger innehåll åt dessa begrepp. Redan därav följer att det beslut, som vi nu skola fatta, har ett skäligen magert innehåll. Jag skulle vilja tolka det på det sättet, att det ger antydning om en avsikt att konstruera statsbidragsbestämmelserna och bestämmelserna om de lokala organens befogenheter så, att vi i denna enhetsskola, vars organisation vi ännu inte känna, skola få ett väsentligt kommunalt inflytande. Mer kan jag icke lägga in i detta beslut, eftersom

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

icke någonting är sagt om det som ger innehåll åt begreppet kommunal skola.

Jag hade för min del gärna sett, att utskottets kläm under punkten 1 hade fått en formulering, som gett detta något klarare vid handen. Men sätter man in uttrycket kommunal skola i sitt rätta sammanhang och vidare beaktar, att vi ännu mycket litet veta om enhetsskolans framtida organisation och karaktär, kan man till nöds begripa vad detta beslut betyder.

Jag skulle tro att den tankegång, som jag försökt ge uttryck åt, finner stöd i den andra punkten av utskottets kläm, där utskottet i anslutning till vad departementschefen anført föreslår riksdagen att uttala vissa önskemål om vad den författningstext skall innehålla, som alla kan ge innehåll åt begreppet kommunal skola. Där ha vi gjort vissa uttalanden om statsbidragens konstruktion, om lokalstyrelsernas befogenheter, däribland också om lärartillsättningarna, o. s. v.

När nu det grundläggande beslut, som vi ha i utskottets kläm under punkten 1, till sitt innehåll är så magert som det faktiskt är, kan man fråga sig, varför Kungl. Maj:t i sin proposition inbjudit riksdagen att besluta på detta sätt, innan utredningsarbetet drivits så långt, att beslutet kunnat få en verkligt konkret innebörd. Det enda något så när tillfredsställande svar, som jag fått på den frågan, är att man ute i kommunerna snarast möjligt bör få veta hur det skall bli. Jag förstår mycket väl att detta är ett vitalt intresse. Men som jag redan visat, får man faktiskt genom det nu föreliggande förslaget till beslut veta ganska litet. Vad utskottet skriver är upplysande huvudsakligen genom de önskemål som omnämnas, men i det avseendet ha vi i utredningsarbetets ofullbordade skick också måst nöja oss med rätt allmänna uttalanden.

Jag tror därför att ingen större skada skulle ha skett, om vi för de närmaste åren vad försöksdistrikten beträffar skulle ha nöjt oss med provisoriska bestämmelser och i övrigt sparat med mera allmängiltiga beslut, tills vi verkligen

kunnat ge ett besked som kan kallas för ett besked.

För ögonblicket är endast att hoppas att riksdagen skall få ett reellt inflytande, när avgörandet skall träffas i de nu outredda frågorna. I fråga om statsbidragen är ju detta självklart. Det är inte lika självklart, när det gäller vissa administrationsfrågor, som inte ha direkt samband med anslagsfrågor. Eftersom punkten 1 i utskottets kläm otvivelaktigt innehåller en fullmakt, vill jag för min del uttrycka den önskan, att den fullmakten inte skall få en för vid tolkning, utan att riksdagen själv i sinom tid skall få säga sin mening om vad som bör läggas in i begreppet kommunal skola.

Vad först beträffar de önskemål som utskottet uttalat, vill jag i anslutning till vad herr Wahlund här sagt påminna om att när det gäller folkskoleväsendet utvecklingen under lång tid har varit den, att merkostnaderna väsentligen finansierats av statsverket. Men jag vill tillika säga, att några av de bidragsformer, som riksdagen har beslutat om under senare år, i någon mån ha brutit denna utvecklingslinje. Jag tänker närmast på att statsbidraget till skolbyggnader och i ännu högre grad till skolmåltider ha fått en sådan konstruktion, att inte tillräcklig hänsyn tas till det fallande penningvärdet och att härigenom en övervältring har skett av kostnaderna från statsverket till kommunerna på ett sätt som inte var meningen, när de grundläggande besluten fattades. Jag kan kanske i det här sammanhanget också nämna en annan sak: 1944 års riksdagsbeslut, att de kommunala mellanskolorna skulle förstatligas, innebar en utfästelse från riksdagens sida att staten skulle överta en del kostnader, som tidigare legat på skoldistriktet. Det är ganska självklart att kommunalmännen nu fråga sig, om det är meningen att dessa löften skola ryggas och kostnaderna flyttas tillbaka på kommunerna igen.

Jag skulle vidare tänka mig att i sådana samhällen, där man nu har statlig realskola, som måhända kommer att ersättas av enhetsskolans högstadium,

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

ser man inte gärna att man kommer i ett sämre läge vad den realskolestadiet motsvarande undervisningen beträffar än man för närvarande befinner sig i. Jag drar den slutsatsen, att det nog är en väsentlig förutsättning för att en sådan här kommunalisering skall mottagas med positivt intresse, att klarhet snarast möjligt skapas på denna punkt och att dessa distrikt, som jag nyss nämnde, inte bli sämre ställda än vad de hade räknat med att bli eller vad de faktiskt redan äro. För den skull hade det varit värdefullt, om åtminstone statsbidragsutredningens undersökningar hade varit färdiga, innan vi hade inbjudits att fatta detta beslut.

Men inte mindre värdefullt skulle det ha varit, att man hade fått litet klarare besked om vad man på regeringshåll tänker sig lägga in i begreppet kommunal skola. Det gäller själva administrationsformerna. Jag vill inte bestrida utan erkänner gärna, att i det stycket har det kommit tillfredsställande intentioner till uttryck från departementschefens sida. Det har bl. a. sagts att ett av skälen för en kommunalisering är, att man vill förankra enhetsskolan i den lokala intressesfären. Här kan emellertid anmärkas, att det väsentliga på den punkten icke är administrationsformen, utan hur skolan fyller sin uppgift. Men om man ansluter sig till denna tanke, vilket jag mycket väl kan göra, krävs det nog litet mer än de vackra ord, som vi i många år ha hört om angelägenheten av att stärka det kommunala självstyret, och litet mer av praktiska åtgärder i den riktningen.

De senaste tjugo årens utveckling på folkskoleväsendets område lämnar i det fallet mycket belysande exempel. Folkskolan är en kommunal skola, men det kommunala inflytandet har undan för undan beskurits, och den statliga dirigeringen har undan för undan ökat. Jag medger gärna att i eftersatta bygder har detta varit till fördel för skolväsendet. Men det är också ett faktum att i distrikt, där man har både vilja och resurser att göra något, har det inte alltid varit till fördel, och mycket ofta

har det medfört en mycket tung administrationsapparat.

Jag vill skärpa detta omdöme och säga, att jag tror att det är klokt, om man har klart för sig, att vi icke i längden ute i skoldistriktet kunna räkna med att bevara lekmannaintresset för skolans administration, om inte denna utvecklingstendens snarast brytes, så att skolstyrelserna inte allt mer begränsas till att bli utredande och verkställande organ. Om man inte vill bryta denna utveckling, kommer allt detta tal om att förankra skolväsendet i den lokala intressesfären inte att bli något annat än en chimär. Jag vill tillägga att tillkomsten av mellaninstanser visserligen kan avlasta skolöverstyrelsen en del merarbete men däremot icke lösa det problem som jag här är inne på, utan det problemet löses endast om man betraktar frågan om skolöverstyrelsens, mellaninstansernas och de lokala skolstyrelsernas kompetensområden som olika delar av ett och samma decentraliseringsproblem.

Det ingick i uppgifterna för 1945 års folkskolesakkunniga att inte bara föreslå en förenkling av statsbidragsformerna utan också en förenkling av statsuppsikten över huvud. I det sistnämnda hänseendet har i varje fall inte något praktiskt resultat ännu avhört efter dessa fem år, utan i stället har under samma tid den nämnda utvecklingen undan för undan fortsatt. Om tiden tillåter, skall jag belysa detta påstående med ett exempel.

De damer och herrar ledamöter som till äventyrs ha läst bestämmelserna, speciellt övergångsbestämmelserna, om folkskolans övningslärare tror jag nog skola vara villiga att erkänna, att man verkligen kan krångla till saker och ting, om man inriktar sig på att göra det. Jag skall som sagt nämna ett enda exempel.

Vi ha inom många skoldistrikt reglerade slöjdlärartjänster. Skolöverstyrelsen har fastställt en regleringsakt. Enligt den skall sökandes behörighet prövas innan val får ske, och valet begränsas till dem som överstyrelsen förklarar

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

behöriga. Det brukar vidare stå i regleringsinstrumentet, att man vid val av sådana här befattningshavare skall tilllämpa samma förfarande som vid tillsättandet av folkskollärare. Sedan valet ägt rum har vederbörande i regel anmälts till delaktighet i statens pensionsanstalt. Man har därmed det hela klart efter de gamla bestämmelserna. Inte desto mindre skall man nu enligt de nya bestämmelserna skicka in slöjdlärares papper till skolöverstyrelsen igen. Skolöverstyrelsen skall nämligen på nytt pröva behörigheten och avgöra, om vederbörande får förklaras för ordinarie efter den nya stadgan. Först sedan det är klart, blir han på nytt ansluten till statens pensionsanstalt, som han kanske tillhört i 20—25 år.

Med detta och liknande exempel kan man visa, att det inom folkskoleväsendet finnes en myckenhet av statlig dirigeringsom gör administrationen tungrodd, och mera tungrodd än vad den behövde vara. Att jag nämner detta i detta sammanhang, beror på att jag vill visa att en kommunalisering icke i och för sig skapar en smidig arbetsform. Smidiga arbetsformer skapar man i stället genom att decentralisera förvaltningen i avsevärt större utsträckning än vad man har gjort.

Vad jag nu har sagt får inte tolkas på det sättet, att jag i princip skulle motsätta mig en kommunalisering. Inte heller innebär mitt uttalande att jag vill klandra de ämbetsmän som i den centrala skolförvaltningen syssla med dessa ting. Vad jag vill säga är, att det i enhetsskolans eget intresse är nödvändigt att vi lägga in en realitet i uttrycket kommunal skola, d. v. s. verkligen ge de kommunala beslutande organen ett reellt inflytande.

Herr Wahlund var inne på frågan om lärartillsättningar. I överensstämmelse med de synpunkter, som jag hittills utvecklat, skulle jag måhända kunna anses vilja ansluta mig till det resonemang som han förde beträffande lärartillsättningar. På denna punkt har utskottet emellertid inte kunnat ta någon ställning. Vi ha inte kunnat ge någon

rekommendation, huruvida det bör bli lokalstyrelserna, mellaninstanserna eller de centrala myndigheterna som skola välja lärare. Utredningsmaterialet är alltför otillräckligt för att vi skulle kunna säga något bestämt på denna punkt. Men jag tror att det är klokt för ett framtida bedömande av detta problem att ha klart för sig att det här inte bara finns en, utan två varandra motsäggande traditioner. Vi ha å ena sidan den ordning, som har blivit traditionell vid tillsättandet av lärartjänster inom folkskoleväsendet, och å andra sidan den som är traditionell för läroverkens lärare. Det bör dessutom påpekas, att meningarna äro starkt delade både inom lärarkåren och folkskolestyrelserna om det nuvarande tillsättningsförfarandet i folkskolan. Det är inte alldeles utan skäl som man frågar sig, om de anvisningar, som ha utfärdats för meritvärderingen, verkligen innebära en garanti för en objektiv prövning. Dessa anvisningar äro så schematiserade, att det i realiteten blir fråga om en siffermässig mätning och i mycket ringa grad en verklig vägning av de sökandes meriter. När så många skola tillsätta lärare, måste det givetvis vara ganska schematiska regler. Jag har emellertid nämnt detta för att göra klart, att tillsättningsförfarandet inom folkskolan på åtskilliga håll är utsatt för en kritik, som inte utan vidare kan avfärdas.

Men även på läroverkssidan ha vi, som sagt, en klar tradition, och från det hållet har en kompakt opinion kommit till uttryck. Man slår vakt om statlig tillsättning och om att den uteslutande befodringsnormen skall vara skicklighet och förtjänst. Det är en opinion som man gör klokt i att i enhetsskolans intresse fästa det allra största avseende vid.

I det outredda läge, som denna fråga befinner sig i, ha vi i utskottet inte kunnat säga mer än att hur än frågan praktiskt löses i detaljerna, måste man upprätthålla kravet på objektiva befodringsnormer som i sig innesluta regeln om förtjänst och skicklighet som befodringsgrund.

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

Här skulle jag också vilja tillåta mig att göra en liten personlig deklaration. Om man spekulerar i att förlägga lärartillsättningen till de ifrågasatta mellaninstanserna, tror jag för min del inte att den sortens mellaninstanser, som 1945 års folkskolesakkunniga föreslagit, skulle bli det lämpliga instrumentet. Därför är dessa instansers verksamhetsräjning alltför liten och deras sammansättning inte tillfredsställande. Jag tror att man i så fall nog bleve tvungen att skapa färre mellaninstanser, var och en med avsevärt större verksamhetsområde, möjligen provinsiella mellaninstanser. Under dessa provinsiella mellaninstanser skulle det, efter min tro, vara lämpligt att låta statens inspektörer närmast sortera. Till dem skulle även kunna knytas sakkunskap som skulle skapa större förtroende för tillsättningsförfarandet än om det förlades till de lokala styrelserna. Hur detta kommer att ordnas, ha vi inte kunnat utala oss om. Men vi ha fastslagit vissa grundläggande principer som vi tro komma att vara nödvändiga att hålla i sikte, om det hela skall gå väl.

När jag nu på detta sätt har kommenterat utskottets utlåtande, har det varit för att dels tolka klämmens första punkt såsom jag ser den och dels understryka några av de önskemål, som utskottet har uttalat, samt sätta i fråga, huruvida tidpunkten verkligen varit lämplig just nu att framlägga denna proposition. När utskottsmajoriteten emellertid inte har velat gå på avslagslinjen utan anslutit sig till propositionens kläm, har jag till sist inte velat motsätta mig den saken. Det anförande, som jag nu har hållit, har även med hänsyn därtill varit avsett att understryka några önskemål som man nog måste anse vara rätt vitala, om den kommunalisering, som man nu äsyftar, också skall få framtiden för sig.

Herr statsrådet **WEIJNE**: Herr talman! Kammarens ledamöter ha ju i går och i dag haft att behandla ett par ärenden, där partigränserna ha brutits sönder och där det har varit mycket stor tveksamhet om vart majoriteten skulle pe-

ka. Det är då helt naturligt att debatterna om dessa frågor ha varit föremål för stort intresse och att det därefter sker en viss avmattning, i synnerhet som väl ingen tvekar om vilken utgången av denna debatt skall bli. Jag skall därför, herr talman, fatta mig mycket kort.

Jag vill till att börja med uttala ett tack till utskottet för den välvilliga behandling som har ägnats propositionen. Jag läste i en stockholmsstidning i går, att propositionerna hade tämligen helskinnade kommit igenom utskottsbehandlingen. Ja, man kan ju i »tämligen helskinnade» inlägga vad man vill. I verkligheten har utskottet bara i fråga om en enda detalj gjort en ändring. Därför vill jag helt allmänt uttala, att om mina propositioner i fortsättningen gå lika helskinnade igenom utskottsbehandlingen, är jag inte bara nöjd utan alldeles särskilt nöjd.

När jag hörde den föregående ärade talaren, kom jag att tänka på att i våras hade skolutskottets ordförande en fyndig vändning i sitt inlägg här i kammaren. Han sade nämligen att utskottets utlåtande var »en kompromiss mellan tro och tvekan». Alla, som hörde den föregående talaren, behövde inte tveka om till vilken grupp han hörde. Någon större tro andades i varje fall inte hans inlägg, utan det var en allmän klagan över världens bekymmer på skolans område. Jag trodde att han skulle sluta med att yrka avslag — avslag på kommunal skola, avslag på statlig skola och avslag på allting. Det gjorde han emellertid inte, utan ur veklagn kom det till sist att han nog var med på detta i alla fall.

Varför har nu denna proposition lagts fram? Jo, helt enkelt därför att Kungl. Maj:t har velat i ett sammanhang för riksdagen presentera hela skolfrågan. I vissa hänseenden har man kunnat göra det i ett ganska genomarbetat skick, men i andra hänseenden ha utredningarna inte fortskridit så långt, och man har varit mera tveksam. Men jag är övertygad om att om det inte hade kommit en proposition om skolans led-

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

ning eller lärarutbildningen, skulle de, som här representera tvekarna, ha frågat: Varför säger Kungl. Maj:t ingenting om detta, och varför få vi inte veta, vad Kungl. Maj:t tänker på denna punkt? Därför ha vi lagt fram alltsamman i ett sammanhang. Vi ha samtidigt talat om på vilka punkter vi äro mera klara med ståndpunkterna och var vi äro mera tvekande. Riksdagen har därigenom fått tillfälle att säga sin mening. Vad vi eftersträva är helt enkelt en samverkan mellan Kungl. Maj:t och riksdagen vid frågornas fortsatta behandling där man tar ömsesidig hänsyn till varandras ståndpunkter.

Jag vill säga herr Bergh, att när jag i dag representerar Kungl. Maj:t här, behöver jag inte göra några filosofiska utredningar om vad som menas med en statsunderstödd kommunal skola. Jag tror inte att herr Bergh behöver göra det heller, eftersom han tjänar en sådan skola och följaktligen vet vad som menas med en statsunderstödd kommunal skola. Man har egentligen på den punkten inte behövt hysa någon tvekan. Det har inte från något håll antytts någon starkare entusiasm för alternativet en statlig skola. Där man har representerat tvekan har man bara av allmän olust velat ha ett ytterligare uppskov, innan beslut skulle fattas.

Ha vi då någon anledning egentligen att klaga över den kommunala skolans utveckling? Om jag går till folkskolan, har ju helt enkelt utvecklingen varit den, att riksdagen har dragit upp vissa minimikrav för skolan. I en del kommuner har man bara uppfyllt dessa minimikrav, medan man i många kommuner gått utöver dem. Därigenom ha vi vunnit betydelsefulla erfarenheter för den fortsatta utvecklingen. Jag kan erinra om hurusom man på många håll på ett mycket tidigt stadium genomförde det sjunde skolåret långt innan riksdagen år 1936 beslöt att göra det obligatoriskt. Vi hålla nu på med att genomföra det åttonde skolåret i en hel del skoldistrikt. Går jag till skolsociala anordningar, ha kommunerna, långt innan staten lämnade bidrag till läkarundersökningar,

sörjt för den saken på åtskilliga håll i landet. Man har sörjt för tandvård och mycket annat. Var och en, som vill bedöma den svenska skolans utveckling objektivt, kan inte undgå att få ett starkt intryck av vad kommunernas intresse har betytt. En utveckling av skolan i den takt och utsträckning som har skett skulle inte ha varit möjlig utan detta intresse från kommunernas sida.

Det är särskilt beträffande en punkt man har yppat tvekan, och det gäller lärartillsättningarna. Låt mig, herr talman, säga att jag har den bestämda meningen att man i fråga om lärartillsättningarna måste se till, att all objektivitet iakttages och att man inte vidtar några anordningar som äro ägnade att främja godtycke. Men jag vill fästa uppmärksamheten vid att i fråga om lärartillsättningarna anvisar propositionen en fortsatt utredning som det naturliga. Detsamma gör utskottet. Man får under denna utredning tillfälle att pröva olika former för lärartillsättningarna.

När jag talade om vikten av det kommunala intresset, borde jag kanske ha tillagt en sak. Jag har sedan elva år tillbaka i olika egenskaper tillhört den centrala förvaltningen. Om det är något som jag har lärt mig under denna tid, är det vikten av decentralisering och faran att hoppa för mycket ärenden på ämbetsverken. Om herr Bergh vill arbeta för decentralisering, skall han i varje fall hos mig inte möta något motstånd. Men ingen skall inbilla mig, att en statsunderstödd kommunal skola vållar staten och den centrala förvaltningen mer arbete än en statlig skola, utan i stället måste det väl vara så, att om skolan är kommunal, kan mera läggas på de kommunala myndigheterna än om skolan är statlig.

Jag skall, herr talman, bara ta upp ytterligare en enda sak. I sin allmänna klagan var herr Bergh även inne på meritvärderingen vid tillsättningen av folkskollärartjänster och påstod att det där var fråga om något slags millimeter-rättvisa. Nu är situationen den, att jag känner till denna fråga rätt bra. Jag

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

var nämligen föredragande i skolöverstyrelsen, när skolöverstyrelsen avgav sitt förslag. Om herr Bergh läser anvisningarna riktigt, skall han finna att meritvärderingen bara avser en grovsortering av de sökande och att man sedan skall ge utrymme för ett vettigt bedömande. Men det kan inte vara en rimlig ordning att man på ett håll räknar *ett* tjänstår som en poäng och på ett annat håll som tre poäng och att man följaktligen har en röra av bedömningsgrunder. Anvisningarna ha bara avsett att skapa en viss reda utan att binda skolstyrelsernas handlingsfrihet och deras sunda omdöme.

Jag inskränker mig till vad jag här har sagt. Kammaren kan enligt min uppfattning med lugnt samvete bifalla de båda utskottsbetänkanden som skolutskottet slutligen har kommit med. Jag tror att de tillsammans med vad som skedde i våras skola bilda en god grund för den svenska skolans fortsatta utveckling.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets memorial nr 68, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 66 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 178 med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i visa fall av tillägsskatt å benzin, som användes vid jordbrukets drift, jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.57 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Torsdagen den 7 december eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående särskilda utskottets utlåtande nr 3.

Herr OHLON: Herr talman! Av de ändringarna, som förut här i dag hållits i skolfrågan, speciellt av herr Bergh men även av herr Wahlund, framgår att alla de detaljfrågor, som äro förknippade med denna frågas lösning och som utgöra nödvändiga förutsättningar för själva lösningen, befinna sig i ett utrett skick. Några av dessa frågor ha redan berörts, såsom kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, skolans regionala inspektion och ledning, den kommunala ledningen och framför allt lärarutnämningarna. Det sistnämnda frågemalet karakteriseras av departementschefen som en svårast fråga, och han säger, att den följaktligen bör kalfatras i en särskild kommitté.

Trots all denna ovisshet om konsekvenserna är skolutskottet för sin del icke tveksamt att föreslå riksdagen att i huvudsak följa Kungl. Maj:t. På grund av beslutet i skolfrågan den 26 maj i år kunde utskottet inte låna den kungl. klämman. Riksdagsbeslutet var ju villkorligt, och försöksverksamheten, som skulle undersöka enhetsskolans bärkraft, sattes i förgrunden. Endast om denna försöksverksamhet vid en objektiv prövning gav entydigt resultat kunde enhetsskolan bli verklighet. Därför har utskottet formulerat om propositionens kläm. I propositionen hette det att »enhetsskolan skall vara en kommunal skola». I utskottets kläm står det, att »den enhetsskola, varom riksdagen innevarande år fattat beslut, skall vara en statsunderstödd kommunal skola», vil-

ket nog måste sägas ha en något annan innebörd än vad departementschefen föreslagit.

Nu kan man inte värja sig för intrycket, att utskottets kläm fått en något inkonsekvent utformning. Ordet »skall» i klämman hänför sig till propositionen, som var avgiven före riksdagens beslut i våras, men den övriga delen av klämman ansluter sig till vårsessionens beslut. Jag beklagar, att landshövding Sandler och professor Andréén ej haft tillfälle att deltaga i utskottet denna höstsession.

Det kan nog inte förnekas, att skolutskottets verksamhet i övrigt under höstsessionen kännetecknats av en viss, jag vill inte säga förvirring, ty det vore väl för mycket sagt, men av en viss oklarhet, särskilt med hänsyn till konsekvenserna för gymnasiet. Jag har nedtecknat ett yttrande av en mycket klok representant för bondeförbundet. Han sade: »Riksdagen bör ha större anspråk på att veta vad den går att besluta om. Nu får den faktiskt ingenting veta om beslutets innebörd. Det är som att köpa grisen i säcken.» Bondeförbundets representant köpte grisen i säcken. Han gick med på allt som föreslås i propositionen.

I utskottets utlåtande heter det: »I vida kretsar skulle det te sig mycket svår-förståeligt, om statsmakterna tvekade att göra enhetsskolan till en kommunal institution.» Med de vida kretsarna menar man synbarligen kommunerna. Det har också gjorts stor affär av att de 49 folkskolestyrelser, som yttrat sig på denna punkt av skolkommissionens uppslag, samtliga ha tillstyrkt det. Som beaktat finns det mer än 49 skolstyrelser i landet. Att ej flera yttrat sig vittnar ej om något större intresse för saken. I varje fall vill man nog ute i landet veta mer om statsbidragets storlek, innan man fattar ståndpunkt. Det är önskvärt, att staten svarar för merparten av om-

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

kostnaderna för skolväsendet, heter det i propositionen. Det kan betyda 51 procent. Vad skulle man säga ute i kommunerna, om det inte blir så förfärligt mycket mer? Den nuvarande nödvändiga besparingsaktionen visar, att man inte skall vara alltför säker på statliga utfästelser. Det kan komma värre ekonomiska vargatider än vi dras med i dag. En annan fråga är: Hur kommer det att ställa sig för de kommuner, som i dag ha statliga skolor inom sina gränser? Sannolikt bli dessa kommuners omkostnader för det högre skolväsendet större än vad de nu äro. Nämnda kommuner ha inte vid remissbehandlingen tillfrågats på den punkten. Man kan nog gissa sig till vad svaret skulle bli. Ivern på de orter, som haft eller fortfarande ha kommunala mellanskolor, att få dessa förstataligade utgör ett tillräckligt vittnesbörd. År 1944 beslöt riksdagen att förstataliga samtliga då återstående kommunala mellanskolor. Nu sex år efteråt är samma riksdag i färd med att göra alla statliga realskolor till en kommunal angelägenhet. Bortsett från det bristande sammanhanget i denna politik, kan man fråga sig, hur det då kommer att gå med våra gymnasier, som i alla tider varit statliga skolenheter, flera av dem med traditioner från kulturens gryning i detta land. Gymnasierna äro mycket intimt hopkopplade med realskolorna.

En kommunalisering av gymnasiet är inte lika självfallen som en kommunalisering av realskolan, säger departementschefen. Gymnasiet bör kommunaliseras ända därhän, att t. o. m. dess lärare böra utses av den lokala styrelsen, anser folkskolestyrelsen i Själevad. Frågan om en eventuell kommunalisering av gymnasiet bör ställas på framtiden, säger utskottet. Det kan nog inte förnekas, att utskottets uppfattning står en aning närmare skolstyrelsens i Själevad än till Kungl. Maj:ts mening.

Frågan om gymnasiets kommunalisering bör tills vidare anså med hänsyn till oklarheten beträffande dess framtida organisation och framför allt med hänsyn till att varje gymnasium betjänar flera kommuner, påstås det. Om

detta resonemang godtages, har det sin giltighet även för realskolan, enhetsskolans överstadium. Realskolan måste i långt större utsträckning bli en gemensam angelägenhet för flera kommuner än vad departementschefen tänker sig. Med realskolan menar jag då en treårig realskola. Enligt hans mening bör en folkmängd av 2 000 å 2 500 invånare i ett skoldistrikt vara ett tillräckligt underlag för en fullständig enhetsskola med linjedelning i avslutningsklassen. Enligt kammarkollegiet bör folkmängdsunderlaget i stället vara det dubbla, eller 4 000 å 4 500 personer. Statsrådet Weijne har eljest ådagalagt en anmärkningsvärd realism vid bedömning av dessa frågor. Här har han uppenbarligen förts på villospår utanför det möjligas gränser av fantasibegåvade rådgivare. Ett förverkligande av departementschefens framtidsprogram skulle medföra våldsamma kostnader för det allmänna, för att nu inte tala om omöjligheten att anskaffa vettiga lärare i tillräcklig mängd. Riksdagen kommer otvivelaktigt i dag att följa Kungl. Maj:ts och utskottet. Söker man dessutom genomföra vad som sålunda beslutas — med fullständig enhetsskola i alla kommuner ner till ett invånarantal av 2 000 å 2 500 — kommer det inte att dröja länge förrän man tvingas sätta i gång en ny sparsamhets- och rationaliseringsaktion i stor stil på skolväsendets område. Det är tydligt, att man här i dag är i färd med att fatta ett nytt principbeslut, som bara kommer att medföra trassel och kanske också vantrivsel i samhället. På grund av att enhetsskolans överstadium, de tre sista klasserna, i så stor utsträckning måste bli en gemensam angelägenhet för olika kommuner är det inte alls självklart, att realskolan genomgående bör vara en kommunal skola. Frågan är inte genomtänkt. Kritiken träffar inte minst de remissinstanser, som yttrat sig i ärendet.

Varje gång inom skolutskottet, som denna fråga förts på tal, har man mötts av invändningen: Vi måste omgärda den kommunala självstyrelsen. Ja, visst vilja vi det. Men vi vilja inte heller ha några

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

Daytonprocesser i det svenska skolväsendet, till vilka ansatser inte saknats. Det är klart, att kommunerna skola ha förstahandsinitiativet vid planeringen av sitt skolväsen. Det är klart, att kommunerna skola ha sin hand med vid skolornas ledning. Efter mer än tjugo års kommunal verksamhet har jag, åtminstone på den ort där jag verkat, inte försport, att kommunen haft mindre intresse för de statliga skolorna än för de kommunala. Och vad föräldrarna beträffar ha de rent av föredragit statsläroverken framför de kommunala högre skolorna, detta också på en tid då de kommunala skolorna erbjödo sina elever större förmåner än vad statsläroverken voro i stånd till. Tack vare en vidsynt kommunal anslagsverksamhet erbjudas numera statsläroverkens elever i Göteborg i stort sett samma förmåner som tillkomma eleverna vid motsvarande kommunala läroanstalter. Detta har medfört den nackdelen, att köbildningen vid inträdet till statsläroverken där nere blivit en smula besvärande. Verkligheten är nog litet annorlunda än vad utredningskonklaverna uppe i huvudstaden i sin avskilda miljö hålla före.

Sammanfattningsvis kan jag säga, att ingen har, såvitt mig är bekant, gjort gällande att kommunerna skola avkopplas från sina befogenheter vid skolväsendets utformning. Tvärtom, dessa befogenheter böra i samordningens intresse ökas. Ingen har heller gjort gällande, att skolväsendet i sin helhet skall förstatligas. Här borde det inte vara fråga om ett antingen—eller utan om ett både—och, alltefter verklighetens skiftande krav. Lärarutbildningen exempelvis är en statlig uppgift och kräver statligt drivna skolor. Varför inte ett blandat system av statliga och kommunala högre skolor, gärna med den kvantitativa övervikten lagd på de senare, men med enhet i mångfalden. Begreppet enhetsskola får inte förhäxa oss därhän, att vi förlora kontakten med verkligheten.

En annan reträttlinje, när det gällt att försvara det kommunala enhetsskoleprogrammet, har varit hänvisningen till att

vi skola skapa ett system av regionala statliga skolmyndigheter för att bemästra enhetsskolans problem. En del protagonister tänka sig lika många provinsstyrelser som det finns inspektörsdistrikt, nämligen 52. Andra mindre expansiva vilja ha 24 eller 25 provinsstyrelser. Gemensamt för dessa förslag synes vara att i mellaninstanserna skola ingå representanter för alla led inom skolhierarkien från småskolan till gymnasiet. Mellaninstanserna skola stå för den pedagogiska ledningen inom sina distrikt. Vad skolöverstyrelsen skall göra, är något oklart. Det torde bli uppenbart, när den nu verksamma skolöverstyrelseutredningen inom kort kommer med sitt förslag. Det hade dock varit önskvärt, att denna utredning opererat även med andra med dessa sammanhängande frågor.

I varje fall står det klart, att om riksdagen i dag accepterar skolutskottets skrivning har riksdagen också bundit sig för inrättande av ett nytt system av provinsstyrelser utöver den flora av olika statliga nämnder, som de senaste åren tillkommit, länsbostadsnämnder, lantbruksnämnder, länsarbetsnämnder o. s. v. Skolbyråkration skulle sålunda ytterligare komma att frodas, samtidigt som lärarbristen vid de högre skolorna glider in i ett katastrofläge. Jag är, herr talman, så gammalmodig att jag anser det vara viktigare för vårt folks andliga och materiella förkovran, att vi få fram kunniga och omdömesgilla lärare än att berika skaran av konsulenter, inspektörer och skoldirektörer eller vad nu alla dessa mandariner kunna heta. När allt kommer omkring äger ungdomens undervisning och uppfostran rum ute i skolorna och inte i de mer eller mindre centrala skolbyråerna.

Ja, men ni vilja ju ha decentralisation, invändes det. Visst vilja vi det. Men decentraliseringstanken får inte drivas in absurdum. Där en centralisation är motiverad och påkallad, bör den bestå. Jag återkommer strax till denna fråga vid behandlingen av de akademiskt utbildade ämneslärarnas utnämning. Begreppet enhetsskola bör också innefatta en-

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

hetliga utnämningssnormer. Eljest blir den från början förfelad och icke enhetlig.

Motsättningarna inom utskottet ha framför allt gällt lärarnämningarna. Ytterpolerna i denna fråga ha där representerats av å ena sidan professor Wahlund, som vill lägga alla utnämningar på de kommunala myndigheterna, och å andra sidan av mig, som i görligaste mån vill ha en central och enhetlig utnämningssproceduren i enhetsskolan. Statsrådet Weijne är här villrådig. Enhetsskolans kommunalisering behöver icke nödvändigtvis föra med sig en lärartillsättning i kommunal regi, säger han. Det kommunala inflytandet torde kunna få tillräckligt utrymme, även om den kommunala myndigheten endast avger förslag eller förord, anför han vidare. Och begreppet enhetsskola får givetvis inte drivas så hårt, att icke olika tillsättningsförfaranden för dess olika lärarykategorier skulle kunna medgivas, där-est starka skäl skulle tala därför. I dessa uttalanden möter man den kloke och omdömesgille departementschef, obunden av alla doktriner, som vi lärt oss att högeligen uppskatta. Mera tveksam måste man nog vara, när statsrådet Weijne i fortsättningen anför, att numera några allvarliga anmärkningar ej torde kunna riktas mot förfarandet vid tillsättningen av folkskollärare. I sin nuvarande form med poängberäkning av meriterna har detta nått en avsevärd stadga och ett stort mått av rättvisa och objektivitet, framhåller han. I min egen-skap av domkapitelsledamot sedan mer än trettioett år har jag vid överklagan-den haft tillfälle att konstatera, att numera stadgan väl finns, men däremot är det nog litet si och så med rättvisan. Och objektiviteten håller sig inom den mekaniska poängberäkningens ram.

Utskottet är däremot mindre tveksamt. Utskottet vill icke utan mycket vägande skäl sätta i fråga den rätt att tillsätta lärare, som traditionellt tillkommit kommunala skolstyrelser, men är medveten om frågans komplicerade beskaffenhet. Utskottet lämnar därför frågan öppen.

Det där med traditionen är nog, såsom herr Bergh förut framhöll, en smula dubiöst. Vi få komma ihåg, att här brytas två traditioner mot varandra, en äldre tradition sedan många hundra år för läroverkens lärare och en yngre tradition inom folkskolan.

Folkskolan är ju av relativt sent datum. Från början var den en så gott som uteslutande kommunal angelägenhet, och det var först under 1800-talets sista decennier som den vann någon hållfasthet. Det är därför helt naturligt, att folkskollärarna formellt äro, ännu den dag som i dag är, kommunala befattningshavare. Av ännu yngre datum äro de relativt fåtaliga kommunala högre skolorna. De äro en frukt av de sista decenniernas reformverksamhet på skolans område.

Våra gymnasier och realskolor, de senare före år 1849 benämnda trivialskolor, ha alltifrån sin tillkomst under början av 1600-talet haft statlig karaktär. Men deras tradition går ännu längre tillbaka till de medeltida katedral- och klosterskolorna, då lärarna voro präster och inordnade i den kyrkliga organisationen, liksom fallet även delvis var långt efter Gustaf Adolfs och Johannes Rudbeckius reformverk.

Läroverken sakna inte erfarenhet av hur ett decentraliserat utnämningssystem fungerat. Före år 1904 utnämnde domkapitlen, där lektorerna då voro i majoritet, lärarna med undantag för rektorerna, som fingo sin utnämning genom Kungl. Maj:t. Efter sistnämnda tidpunkt utnämnas som bekant alla ordinarie läroverkslärare, såväl rektorer som lektorer och adjunkter, genom Kungl. Maj:t. Erfarenheterna från den decentraliserade utnämningssproceduren voro inte gynnsamma. Särskilt i tider med lärarbrist rädde en osund konkurrens om arbetskraften, varvid de mera periferiskt belagna läroverken blevo lidande. Och normerna, varefter utnämningarna skedde, voro ganska ojäma. Bättre kännare av läroverkens gamla och nuvarande utnämningssystem än vad jag är ha flerfaldiga gånger omvitnat, att ingenting har så bidragit till läroverkens

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

påtagliga utveckling efter 1904 som att man då fick fasta och rättvisa utnämningssnormer, så långt som detta är möjligt i denna ofullkomliga värld.

De kommunala lärarnämningarna ha i allmänhet skett på ett rättvist sätt, har det framhållits i utskottet. Det fattas bara att så inte skulle ha varit fallet. Så finns t. ex. en kommunal mellanskola i Göteborg, som numera är en statlig samrealskola och den största i riket, från vilken jag aldrig försport ett ord av kritik beträffande lärarnämningarna. Men detta är inte regel. Å andra sidan kan man väl inte säga att de svenska kommunalförsamlingarna skulle vara några Tammany Halls. Den medvetna och öppna korruptionen är där en sällsynt företeelse, men de kommunala på partipolitisk grundval utsedda skolstyrelserna ha i alltför många fall dokumenterat sin inkompetens, när det gäller att utse lärare. Och hur skulle det kunna vara annat? När fullmäktiges valkommitté i ett större samhälle skall föreslå representanter i de skilda styrelserna, är det ofta en ren tillfällighet i vilken styrelse partirepresentanten hamnar. Det är inte alldeles säkert att den skolintresserade partirepresentanten hamnar just i en skolstyrelse. Det gäller kanske att placera hundratals personer på en gång. Förhandlingarna få ej sällan karaktären av auktion med bud och motbud. Placeringen av medlemmar i de kommunala styrelserna har, särskilt i de större samhällena, kännetecknats av en viss äventyrlighet. Vi fingo vid statsläroverken från år 1928 lokalstyrelser. Meningen var att i dessa lokalstyrelser även skulle ingå representanter för målsmännen. Målsmännen fingo inte alltid någon representation i styrelserna. Då en ny läroverksstadga utgavs år 1945 bestämdes det fördenskull, att samtidigt som lokalrepresentationen utökades med en medlem denne skulle utses bland målsmännen. Före år 1945, således innan denna bestämmelse fanns, hade vi vid det läroverk jag representerar alltid en representant för målsmännen. Numera, när det finns en bestämmelse om målsmannarepresentation, ha

målsmännen icke någon representant bland de kommunalvalda ledamöterna, utan de representeras av den av kollegiet utsedde styrelsemedlemmen. Så kan det gå då en kommunal styrelse tillsättes. Så småningom förvärva väl flertalet av de sålunda valda medlemmarna en ganska stor sakkunskap inom sin styrelses förvaltning, men att de skulle vara kapabla att bedöma doktorsavhandlingar och professorsspecimina exempelvis i latin, franska eller matematik och fysik, såsom folkskolestyrelsen i Själevad förmenar, är nog en viss överdrift. Tyvärr tar inte skolutskottets skrivning tillräckligt avstånd från yverborenheten i Själevad.

Det finns fler parter i detta mål än den kommunala representationen och lärarna, som åtminstone vad de yngre läroverkslärarna beträffar hellre lämna yrket än att de ge avkall på sin rättsliga ställning. Det egendomliga i dagens situation är att åtskilliga av dessa yngre lärare kunna få bättre betalt och bekvämare arbete på banor, för vilka de ej direkt utbildat sig genom sina akademiska studier, än på lärarbanan. Inte ens staten bör alltför mycket ockra på idealiteten hos den ungdom, som utgör ett ideellt reservat i nutidens genommaterialiserade samhälle.

Andra parter äro målsmännen och ungdomen, som ha intresse av att lärarna tillsätts efter förtjänst och skicklighet med utslutande av ovidkommande och godtyckliga befordringsgrunder. Sistnämnda tankar ha ju också uttalats av skolutskottet, och jag är, trots dessa tankars självklarhet, tacksam för detta utskottets uttalande.

Slutligen anmäler sig samhället som en part i målet. Hela skolväsendet är en enhet. Det är inte en fråga om vilka lärare Kråkvinkel vill locka till sig, kanske på Sjövinkels bekostnad. Det gäller att tillse, att dugliga lärare spridas ut över landet och att det inte i tider med lärarbrist uppföres den gamla leken »när var tar sin så tar jag min, så blir den siste utan». Endast genom en central utnämning av de högre skolstadiernas lärare kunna alla orters behov

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

bättre tillgodoses. Det mest egendomliga jag upplevat inom skolutskottet är bondeförbundsrepresentanternas iver att få det kommunala utnämningförfarandet knäsat. Förstå då inte dessa riksdagsmän av bondeförbundet, att genom ett sådant förfarande riskerar landsbygden och de mindre, avsidet belägna tätorterna att helt och hållet bli utan kompetent lärarkraft för det högre skolstadiet?

Skolöverstyrelsen hävdar energiskt nödvändigheten av att den får ett avgörande inflytande vid tillsättningen av läroverkslärare. »Det är av vikt», säger den, »att överstyrelsen erhåller en allmän överblick över lärarbehovet i olika ämneskombinationer, så att åtgärder i tid kunna vidtagas för att motverka olägenheten av ojämn tillgång på lärare i olika ämnen. Vidare kan den erfarenhet, som överstyrelsens ledamöter vid inspektioner förvärva om lärare, komma till full användning, endast om överstyrelsen har ett avgörande inflytande på utnämningfrågorna.» Man måste vara ovanligt blind för att våga gendriva detta skolöverstyrelsens uttalande.

Jag har en hel dossier av fall som klart och otvetydigt visa, att de kommunala myndigheterna ej alltid visat den objektivitet vid lärartillsättningarna, som man har rätt att kräva i ett kultursamhälle, som också vill göra anspråk på att vara ett rättssamhälle. Långt ifrån alltid har det varit politiska motiv som varit avgörande. Det kan ha varit religiösa motsättningar, nykterhetspolitiska grunder, idrottsintressen, släktskap eller helt enkelt personliga hänsyn. I något fall kan den kommunala styrelsens missgrepp medföra ohägn även inom det statliga undervisningsväsendet. Jag erinrar mig ett sådant fall. En extra ordinarie lärare hade befunnits lida av höggradig alkoholism. Ingen statsskolarektor ville ha med honom att skaffa. Han förde en hasarderande tillvaro, men lyckades så småningom få vänner bland styrelseledamöterna vid en kommunal mellanskola. De gjorde honom så småningom till ordinarie samt försågo honom med ampla rekommendationer. Med dessa på fickan blev han

sökande till en samrealskola. De statliga myndigheterna voro väl medvetna om mannens äventyrlighet, men då han nu hade vackra rekommendationer och saknade brännvin i papperen ansågo sig icke de statliga myndigheterna berättigade att förbigå honom, varför han fick regeringens utnämning. Upplösningen blev den väntade. Efter åtskillig skadegörelse på sin nya befattning tvingades han till upprepade sjukledigheter för att i tidens fullbordning tvingas begära förtidspension.

Jag skall inte trötta kammarledamöterna med mera än ytterligare ett exempel. Detta är hämtat från folkskolans intressesfär och gäller tillsättning av överlärare, närmare bestämt i Göteborg. Som bekant hävdar skolkommissionen med skärpa, att de kommunala myndigheterna framdeles såsom hittills skola ha rätt att välja vem som helst av de på förslaget uppförda, oberoende av deras meriter och utan möjlighet för de kanske mera meriterade utestängda att vinna rättelse på högre ort. »Visserligen», säger skolkommissionen, »ger en sådan frihet också möjlighet till missbruk, men detta är fallet med all frihet. Den ansvarskänsla, som är motvikten häremot, kan aldrig framväxa eller befästas utan denna frihet till missbruk.» Detta tidstypiska kulturdokument om frihet till missbruk finns refererat mitt på s. 24 i utskottets utlåtande.

Den lärare det här är fråga om, för övrigt en kvinnlig sådan, har av skolöverstyrelsen uppförts på första förslagsrummet till ej mindre än tre överlärarbefattningar. Sista gången, det var nu i höst, överklagade folkskolestyrelsen skolöverstyrelsens förslag hos Kungl. Maj:t. Klagomålet avvisades. Det oaktat valdes ej heller denna gång den kvinnliga kandidaten till överlärare. Någon kvinnlig överlärare finns ej i Göteborg. Folkskolestyrelsen har ej skyldighet att redovisa motivet för sitt handlingssätt. Man vet därför ej, om det dikterades av sökandens politiska hemvist, av hennes aktiva arbete i Godtemplarorden, av hennes egenskap att vara kvinna eller — mirabile dictu — av att hon

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

varit en av de mest framgångsrika att tillämpa skolkommissionens program vid utformningen av skolans inre arbete. Det är nu inte många lärare i detta land, som konsekvent följt skolkommissionens riktlinjer i sin verksamhet. Denna kvinnliga lärare har emellertid gjort det på ett så föredömligt sätt, att hennes klass blivit en vallfartsort inom den pedagogiska världen. Jag kanske bör tillfoga, att hon också ådagalagt administrativ fallenhet. Detta som illustration till skolkommissionens av utskottet refererade tal om »frihet till missbruk».

Herr talman! Jag har alternativt yrkat, att riksdagen måtte uttala att lärartillsättningarna vid realskolan — enhetsskolans överstadium — samt vid gymnasierna skola ske centralt genom en statlig myndighet. Jag har framför allt ställt detta yrkande med tanke på lärarrekruteringen. Ungdomarna fly för närvarande inför det ovissa läget på skolfrenten läroverksläraryrket. På åtskilliga ställen ute i landet håller det högre undervisningsväsendet på att bryta samman. Lärarbristen utvecklas fullt planerligt efter uppgjorda prognoser. Jag kan säga att tempot till och med går litet fortare än vad femårsplanen utvisar. I föl den 1 oktober saknade 347 lärare vid läroverken och andra högre skolor föreskriven kompetens. I år utgör motsvarande siffra 470. Härtill kommer, att 2 594 veckotimmars undervisning bestrids såsom övertjänstgöring av lärare med full tjänst. Dessa övertimmar representera 100 lärartjänster. Och slutligen ha vi ett stort antal pensionerade lärare, som återinträtt i tjänst. Sammanlagt saknas alltså mera än 600 lärare med vederbörlig utbildning inom det högre undervisningsväsendet. Åtskilliga av dem, som ersätta dessa 600, ha så ringa utbildning, att de föga eller ingenting kunna utöver vad de skola lära ut. Det är sålunda ofrånkomligt att nivån i real- och studentexamina kommer att sjunka under de närmaste åren framåt. Vad som hände vid senaste vårterminens real- och studentexamina utgjorde sannolikt blott en förelöpande varning. I det långa loppet ha vi säker-

ligen att räkna med sämre utbildningsresultat och följaktligen längre studietid vid våra fackhögskolor, ifall denna tendens får fortsätta.

Jag hade hoppats, att skolutskottet och riksdagen skulle ge klart besked om utnämningsproceduren vid tillsättning av de framtida läroverkens lärare och därigenom lugna opinionen. Då man nu inte lyckats därmed och då därjämte alla nödvändiga förundersökningar, som behövas för ett positivt beslut angående realskolans genomgående kommunalisering, saknas, borde jag kanske yrka avslag på utskottets hemställan, men då jag vet att jag är en ropandes röst skall jag inte ställa något yrkande.

I detta anförande instämde herr *Velander*.

Herr WAHLUND (kort genmäle): Herr talman! Efter detta yttrande hade jag väntat mig ett avslagsyrkande, och jag blev mycket förvånad över att det inte kom. Jag begärde ordet, herr talman, endast för att på två punkter, där bondeförbundet särskilt nämndes, bemöta herr Ohlon. Låt mig börja med den senare av punkterna.

Herr Ohlon förvånade sig över att inte vi bondeförbundare ville förstatliga lärarutnämningarna, detta med tanke på lärarbristen på den svenska landsbygden — jag hoppas att jag har återgivit herr Ohlons uppfattning riktigt. Detta skulle betyda, även om herr Ohlon inte utförde tankegången, att det på landsbygden skulle vara mera orättvisor vid lärartillsättningarna än i stadsbygden, vilket jag bestrider.

Jag vill till detta säga att det gläder mig, att herr Ohlon nu intresserar sig för att göra någonting mot lärarbristen på landsbygden. Jag har talat om den många gånger i denna kammare men aldrig tidigare hört herr Ohlon säga någonting om den saken.

Emellertid tror jag inte att vare sig det ena beslutet eller det andra beträffande lärartillsättningarna kan ha betydelse för att häva lärarbristen på landsbygden. Nej, det är mycket mera kalla

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

faktorer som här bli avgörande. En är möjligheten att skaffa bra bostäder till lärarna på landsbygden, en annan är nödvändigheten att ge så hyggliga löner åt landsbygdens lärare att landsbygden kan stå sig i konkurrensen. Efter herr Ohlons anförande förutsätter jag, att jag har folkpartiets stöd nästa gång jag framlägger en motion med yrkande om höjda löner för landsbygdslärarna.

Sedan nämnde herr Ohlon att en bondeförbundare — jag vet inte vem han åsyftade — hade sagt, att detta är som att köpa grisen i säcken, men längre fram accepterat allt som stod i propositionen. Herr Ohlon är inte alldeles obekant med att vi från början ingalunda voro helt eniga i utskottet utan uppdrogo åt vår presidiedelegation att söka få till stånd en överenskommelse. Under förhandlingarna höll jag kontakt med mina partikamrater i utskottet, och slutresultatet blev en överenskommelse som vi från vårt håll — sedan kompromissen väl var gjord — hederligt rösta för. Folkpartiet har valt en annan metod. Man skickar en representant till presidiedelegationen, som träffar en överenskommelse med oss andra, så reserverar sig herr Ohlon blankt och håller sedan här i kammaren det anförande vi nysst hörde.

Herr statsrådet **WEIJNE**: Herr talman! Redan före middagen tillät jag mig säga några ord. Jag har ingen anledning att bemöta herr Ohlon, men jag skall nämna några siffror för att belysa tillströmningen till lärarbanan, siffror som jag tycker böra komma efter herr Ohlons anförande i protokollet.

Till den fyraåriga linjen vid folkskoleseminarierna blevo i höstas 2 009 sökande godkända. Man hade så många platser att man endast kunde ta emot tredjedelen. Vid småskoleseminarierna var situationen i stort sett densamma. Till studentlinjen vid folkskoleseminarierna kunde antalet sökande helt naturligt inte bli så stort, eftersom vi bara få drygt 4 000 nya studenter om året och det finns många andra banor som locka studenterna. I år var det i alla fall unge-

fär 1 000 studenter som sökte inträde och blevo godkända. Man hade inte plats för flera än att man fick gallra bort 30 procent av de godkända.

Folk- och småskolelärarna äro som bekant kommunalt utnämnda, och det måste följaktligen finnas andra skäl till bristen på läroverkslärare än de farhågor för kommunal utnämning, som herr Ohlon talade om.

För övrigt är det inte så svårt att få klart för sig att anledningen till bristen på läroverkslärare djupast sett är helt enkelt läroverkens expansion. Jämför man läroverksorganisationen i dag och på 1930-talet, finner man att storleksordningen nu är en helt annan än då. Det är därför helt naturligt att en lärarbrist nu gör sig gällande.

Sedan vill jag inte bestrida att det framför allt inom de naturvetenskapliga ämnesområdena förekommer en stark konkurrens om aspiranterna, som gör att de i vissa fall gå till enskild verksamhet.

Den stora anledningen till lärarbristen vid våra läroverk är dock inte, att man har vänt banan ryggen, utan den är att söka i läroverkens snabba expansion.

Herr **OHLON** (kort genmäle): Herr talman! Herr Wahlund har tydligen alldeles missuppfattat mig. När jag framhöll att landsbygden skulle komma i efterhand vid kommunala utnämningar, baserade jag mitt resonemang på det faktum att de mera gynnsamt belägna läroverks- och skolorterna komma att kapa åt sig den tillgängliga arbetskraften, under det att de mera periferiskt belägna orterna bli alldeles utan. Genom en mera central utnämningsprocedur har man möjlighet att fördela arbetskraften på ett helt annat sätt än om man överantvarar utnämningarna åt de lokala organen. Vi ha att vänta samma utveckling nu som jag framhöll förefanns på den tiden, då domkapitlen utnämnde läroverkslärarna och de domkapitel, som inom sin verksamhetssfär hade mera åtråvärda statliga läroverk, togo för sig den bästa ar-

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

betskraften på bekostnad av mera avsidens belägna stift.

Det är alldeles riktigt som herr statsrådet sade, att den huvudsakliga anledningen till lärarbristen inom det högre undervisningsväsendet är läroverkens starka expansion. Men beträffande de naturvetenskapliga ämnena gäller, att tillströmningen av lärarkrafter trots undervisningsväsendets expansion är mindre nu än den var exempelvis under 1930-talet. Och ett faktum är, att även ordinarie lärare lämna läroverken och övergå till andra verksamhetsfält i en omfattning som aldrig tillförne. Jag anser att vi inte alldeles skola bagatellisera vad som här redan sker.

Jag vill också hänvisa till vad Sveriges förenade studentkårer yttrade vid remissbehandlingen av skolkommisionens förslag inför utsikten att få en kommunal utnämning: man får komma ihåg att det är fråga om folk med lång och dyrbar utbildning, en utbildning som det är mycket svårt för icke fackmän att bedöma på ett rättvist sätt.

Herr WAHLUND (kort genmäle): Herr talman! Även vid den tolkning, som herr Ohlon nu inlägger i vad han sade, måste jag vidhålla vad jag tidigare framhöll. Det är inte sådana faktorer som herr Ohlon talar om, som bli avgörande för huruvida landsbygden skall få lärare eller inte, utan vad som faller utslaget är de ekonomiska faktorerna. Tag bort dyrortsgrupperingen, besluta särskilda lönetillägg för landsbygdslärarna, såsom jag en gång i motion föreslagit, och förbättra lärarbostäderna på landsbygden — det är sådana faktorer som äro väsentliga. Och vill herr Ohlon vara med om sådana åtgärder för att hjälpa oss att få ut lärare på landsbygden, så skall jag notera det med mycket stor tillfredsställelse.

Herr ARRHÉN: Herr talman! Statsrådet Lingman ironiserade i ett anförande tidigare i dag vid behandlingen av

våra lanbruksundervisningsanstalters lärarlönefråga över att riksdagen i går fattade ett beslut om lönegradsplaceringen för rektorer, vilket skulle ge till resultat att man hade föregripit en pågående utredning. I detta hus har det ju alltid och måhända med rätta betraktats som en dödssynd att så förfara. Men vad skall man då säga om den proposition, som vi i dag behandla, där man möter icke mindre än ett halvtjog pågående utredningar men ändå rekommenderas att fatta ett beslut?

Statsrådet Weijne höll också här på förmiddagen ett anförande. Det hade nästan karaktären av trumpeterna framför Jerikos murar, och man väntade sig nästan att murarna skulle falla, de murar, som bildligt talat omsluta vad som gammalt och fornt varit varit haver på det här området.

Han uttalade också sin glädje, sin stolthet och tillfredsställelse över att hans propositioner hade, som han uttryckte sig, klarat sig *helskinnade* genom utskottets skärseld. Kanske detta, herr talman, i någon mån beror därpå, att när man presenterar skinn- och benfria propositioner, så löpa de icke heller risken att skadas i skinnet. Detta är väl ungefär den allmänna karaktären av propositionerna nr 133 och 219.

Herr statsrådet hade kanske en känsla av det förhållande, som jag nu tillåtit mig påpeka, då han sade: Men om jag inte hade lagt fram de här två propositionerna, då hade »tvekarna» sagt: »Varför har inte departementschefen presenterat propositioner och talat om vad han vill på det ena området och det andra?» Men har, herr talman, departementschefen verkligen gjort det i dessa propositioner? Varje läsare av dem har väl med alltmera stigande överraskning konstaterat, att när man söker få ett grepp om vad departementschefen vill, möter man alltid formuleringar av typen: »Denna fråga är synnerligen svår» — det kan vara antingen på ett sätt eller på ett annat — »Detta spörsmål saknar jag för ögonblicket möjlighet att ta ställning till, därför att utredning pågår» o. s. v. Ingenting har väl under

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

förhandsdiskussionen rörande dessa propositioner framhållits mera enstämigt än det motsägelsefulla i att riksdagen rekommenderas binda sig för en linje utan att vare sig departementschefen eller någon annan kan ge upplysning om vad den egentligen innebär.

För en kommunalman är det naturligtvis smickrande att höra departementschefen uttala sin tro på den kommunala regimens förträfflighet i samband med de praktiska organisationsfrågor, som här komma att kräva en lösning. Jag tror dock, att svenska kommunalmän inte äro benägna att falla i farstun för de lockelser, som vackra ord kunna innehålla. Man har t. ex. frågat sig, vad departementschefen avser med sitt tal om att för den händelse skolan kommunaliserades, skulle statsbidrag utgå till en »avsevärd» del av kostnaden. Besvarandet av denna fråga borde rimligtvis ha skett, innan man tog ställning till problemet om en statlig eller en kommunaliserad skola. Det är begripligt, om man på den punkten begär klarhet ute i bygderna. Tyvärr blir man inte mycket klokare, om man tyr sig till departementschefen. Han är verkligen en sviktande gestalt i alla de sammanhang, där man behöver ett stöd vid läsningen.

Departementschefen säger i sin proposition, och jag ber kammaren observera den mycket luftiga konstruktionen: »Kostnadsfördelningen är ett mycket invecklat problem, som det icke är möjligt att utan föregående noggrann utredning taga ställning till. Hur mycket staten å ena och kommunerna å andra sidan böra svara för och om staten ens kan påtaga sig hela merkostnaden för skolreformen äro frågor, som jag icke nu kan besvara. Jag kan endast rent allmänt framhålla, att jag finner det önskvärdt, att staten kan ikläda sig huvudparten av kostnaderna.»

Man kan fråga sig, vad ordet »huvudparten» här egentligen betyder. Departementschefen som löftesgivare i detta sammanhang skulle vara på den säkra sidan, om han senare förklarade att huvudparten här inte betyder mera än

hälften plus en. Jag vill naturligtvis inte alls hävda, att det skulle föreligga någon allvarlig risk att så kommer att ske, men det kan vara värt att påpeka, att departementschefen själv uttrycker vissa tvivel beträffande statens möjligheter att ikläda sig hela merkostnaden för skolreformen.

Utskottet har, närmast i anknytning till synpunkter av denna art, erinrat om att departementschefen i *annat* sammanhang uttalat, att han anser, att kostnaderna för skolväsendet borde till större del än hittills övertagas av staten. Det är ju någonting helt annat. Samtidigt är det ett uttryck för vad riksdagsledamöter, oavsett partitillhörighet, anse önskvärdt. Utskottet säger sig förvänta, att dessa senare synpunkter beaktas av den pågående allmänna statsbidragsutredningen, och jag tillåter mig att för min del med särskild skärpa understryka denna del av utskottets skrivning. På inlösandet av den därmed utställda växeln beror min anslutning till det föreliggande utlåtandet.

I trots av utskottets skärpta formulering, som också får sin markering i klämman, finns det säkert i detta land många, som anse, att man inte erhållit tillräckliga garantier för att inte ändå kommunerna till sist komma att få sitta emellan. Men kvar står då väl ändå riksdagens möjlighet att senare själv taga ställning till den proposition, som eventuellt framlägges sedan statsbidragsutredningen slutfört sitt arbete. Om denna proposition kommer om ett, fem eller tio år, veta vi ingenting om nu. Vi ha visserligen statsrådet Weijnes hopp och tro att hålla oss till, men olyckligtvis ha vi också det iskalla *vetande* att räkna med, som statsrådet Sköld representerar. Jag hoppas för skolpropositionens vidare öde på ett gott förhållande mellan herrarna, och inte bara det utan också på att de allmänna förutsättningarna för ett gott förhållande mellan herrarna äro för handen.

Jag har, herr talman, under utskottsarbetet vid något tillfälle framkastat frågan, huruvida det inte förhåller sig så, att departementschefen överdimen-

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

sionerat skillnaden mellan en statlig skola och en kommunal skola, där staten — för att ta en av statsrådets formuleringar — till större del än hittills står för kostnaderna. Jag tror för .nin del att så är förhållandet. Vad det för mig närmast gäller är att i detta sammanhang göra några påpekanden. Det har talats om i dessa sammanhang, att det skulle vara farligt att döda ett nu befintligt kommunalt intresse för skolan genom att på snart sagt alla områden beskära dess möjligheter att göra sig gällande. Detta påpekande kan visserligen innehålla en del av sanningen, men det är också farligt och enligt min mening *farligare*, om man söker bygga upp ett system, som icke tar hänsyn till nödvändigheten av att få fackfolkets intresse för allt det nya mobiliserat. I skolkommisionens betänkande offras många ord på lärarnas betydelse, men om verkligheten visar en strävan att få lärarna på plats, som man brukar säga, d. v. s. nu närmast i förhållande till skolstyrelsen, så fruktar jag, att det klimat, som därigenom uppstår, blir allt för frostigt för att tillåta den nya plantan att växa och skjuta i höjden.

Jag har, herr talman, efter dessa inledande reflexioner nästan skyldighet att gå över i något mildare tongångar, ty jag har ju i alla fall skrivit under detta utlåtande. Jag anser nämligen, att i trots av vad jag här sagt kan det finnas anledning att undersöka, huruvida det inte finns en framkomlig väg via en kommunal organisation i denna fråga. När nu så skall ske, så är emellertid en av de förhoppningar, som jag vill se uppfyllda, att kommunerna verkligen lösgöra sig från det gamla betraktelsesättet, då det gäller skolorganisationen, och göra klart för sig, att det nu gäller en ny skolform, enhetsskolan. Detta är absolut nödvändigt. Jag tror att denna nya inställning är på väg och att kommunen kan bli en god medarbetare på området.

Då jag på detta sätt satsar på en förmodad ny giv från de kommunala skolmyndigheternas sida, vill jag alltså lämna å sido de många exempel på bristan-

de intresse för den s. k. högre skolans behov, som med lätthet skulle kunna framläggas. I Växjö högre allmänna läroverk jaga lärare och elever på rastera i all gemytlighet rättor i korridorerna, efter vad tidningarna nyligen meddelat, och dylika episoder täcka ungefär vad jag här åsyftar, även om läget på många håll är mindre drastiskt till sin innebörd. Vad som kräves är, att man i kommunerna lägger bort vanan att betrakta de s. k. högre skolorna som ett njutningsmedel för den s. k. överklassen och uppfattar, att den högre skolan nu skall bli allas egendom. I våra läroverk ha vi sedan länge ett genomsnitt av alla inkomst- och yrkeskategorier representerade bland elevernas föräldrar. Jag kan illustrera detta med några schematiska uppgifter från det läroverk, vars kollegium jag tillhör. Vi ha nyligen undersökt, hur det tedde sig ekonomiskt för föräldrar till barn i klasserna 1° och 1^a i höstas. Av de 136 eleverna i dessa klasser hade 76 eller 55,8 procent ansökt om nedsatt terminsavgift. För dessa 76 voro inkomsterna fördelade sålunda: 2,9 procent hade föräldrar med mindre än 2 000 kronors beskattningsbart belopp, 2,9 procent mellan 2 000 och 3 000, 4,4 procent mellan 3 000 och 4 000 och 20,6 procent mellan 4 000 och 6 000. Sammanlagt visade undersökningen, att 41,1 procent av de 136 hade inkomster från under 2 000 upp till 7 000 kronors beskattningsbart belopp, och för dessa beviljades nedsatta avgifter.

Undersökningen gav vidare indicier om att över hälften av eleverna i dessa nybörjarklasser hade föräldrar med inkomster under 8 000 konor och omkring hälften inkomster under 7 000 kronor. Dessa siffror säga allt som behöver sägas i detta sammanhang, men det förefaller ibland, som om deras innebörd inte vore bekant i så vida kretsar inom det kommunalpolitiska livet som önskvärt vore. Läroverken av i dag äro *folkets skolor* lika väl som *folkskolorna*. Det är i dag begripligt, att man på sina håll inom dessa kretsar står misstänksam inför utsikten att bli »kommunali-

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

serad», om inte klimatet på det hållet blir ett annat. Erfarenheterna tala inte *uteslutande* till förmån för ett dylikt perspektiv. Låt mig blott, herr statsråd, helt torrt konstatera detta.

Själv har jag emellertid, som sagt, bestämt mig för att sätta mitt hopp till en sinnesändring hos dem det vederbör. Jag anser det också för framtiden nödvändigt, att statens roll i det kommande systemet så utformas, att den har möjlighet att ange vad som skall kunna betecknas som minimikrav och minimistandard på olika områden. Jag tror, att herr statsrådet uttalade sig i samma riktning i förmiddags. Om så var fallet, var det en mycket lämplig deklaration.

Vad sedan frågan om centrala och regionala skolmyndigheter angår har departementschefen inga förslag utan säger sig vilja avvakta resultaten av pågående utredningar. Utskottet betonar för sin del, att det anser frågan om mellaninstanserna särskilt viktig och att inom dessa organ lekmannaelementen vid sidan av den pedagogiska sakkunskapen böra få möjlighet att göra sig gällande. På detta avsnitt redovisar alltså departementschefen varken tro eller vetande. Utskottet uttalar för sin del vissa önskemål inför de ytterligare överväganden som måste vidtagas.

Jag kan, herr talman, i detta sammanhang icke underlåta att erinra om att Läroverkslärarnas riksförbund i skrivelse till utskottet framhållit, att en enig läraropinion, inhämtad genom yttranden från förbundets över 400 lokal-föreningar, uttalat, att man anser, att de regionala skolmyndigheterna, avsedda för hela enhetsskolan, till sin majoritet böra bestå av sackmän. Jag delar för min del i princip dessa synpunkter, i all synnerhet som man kan få bekräftelser på att ett dylikt system fungerar väl, om man går att studera de oss omgivande ländernas skolförhållanden. Som frågan för dagen ligger till, och då utskottet säger sig vilja avvakta utredningen på området, finns det emellertid ingen anledning för mig att här fördjupa mig i detta spörsmål.

Därefter tar utskottet upp frågan om

skolans lokala organisation och uttrycker även här vissa önskemål inför stundande eller pågående utredningar. Utskottet förklarar sig likväl i detta sammanhang uttryckligen vara anhängare av en viss trossats. Det vill ha nämnderna bestående av styrelseledamöter, icke, som departementschefen velat, även av personer utanför styrelsen. Denna senare lösning faller enligt min mening — för att använda statsrådets uttryck, då han kategoriskt avvisar en statlig skola — på sin egen orimlighet. Departementschefens förslag förutsatte bland annat som ett alternativ, att kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skulle utse de personer i nämnderna utanför deras egna led, som kunde befinnas lämpliga och önskvärda. Här skymtar ett kommunalt Krängel-Sverige, som utskottet för sin del avvisar — enligt min mening med all rätt.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att när anhängarna av herr statsrådets mening i denna fråga skulle uttrycka sin tanke i detta avseende, så gjorde de det på följande, naturligtvis oavsiktligt maliciösa sätt. De föreslår att det stycke, som börjar med »Departementschefen tänker» och slutar med orden »utrednings-, rådgivnings- och verkställighetsåtgärder», skall utgå. Jag tycker, att utskottets reservanter hade kunnat finna en mera lycklig form för vad de avsett, men det må de själva svara för.

Herr Wahlund uttalade på denna punkt i sitt anförande, att han inte hade några hämningar när det gäller denna fråga. Han var beredd att tro, att ingen olycka skulle hända, om man accepterade statsrådets mening i denna fråga. Jag ber då att få säga, att jag tror att det i detta sammanhang är lyckligast att följa utskottets linje.

Hur skolan lokalt skall ordnas, står i övrigt öppet. Läroverkslärarnas riksförbunds 400 lokalavdelningar hävda för sin del, att rektor och lärarrepresentanter skola vara självskrivna ledamöter av skolstyrelserna. Utskottet vilar för sin del på hanen, men det torde under utredningen vara svårt att avvisa dessa meningar, främst med hänsyn till det för-

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

valtningansvar som i varje fall nu åvilar rektor som skolledare. Huruvida en heterogent sammansatt skolstyrelse via en ny byråkratisk apparat företräder den lämpligaste ersättningen för ett tidigare system, som under flera århundraden bestått provet, ter sig tvivelaktigt.

Den sista avdelningen i propositionen berör ju lärartillsättningen. Herr statsrådet hade i sitt anförande i förmiddags därvidlag en formulering, som jag fann synnerligen lycklig. Det var bra att de orden sades även ifrån statsrådsbänken, nämligen att herr statsrådet förordade ett utnämningssystem, där godtycke icke finge plats. Det visar, att det härvidlag består korrespondens mellan statsrådets ståndpunkt och den ståndpunkt som här uttryckes i utskottets utlåtande.

I propositionen har departementschefen liksom utskottet här gör hänvisat till pågående utredningar, bland annat en om mellaninstansernas utformning. Utskottet hävdar, att kravet på objektivitet är grundläggande, och ger därutöver en definition på begreppet, som efter mitt sätt att se är tillfredsställande. Med hänvisning till att utredning pågår avvisar utskottet — här sticker gammal god riksdagspraxis fram — de motioner som begärt att riksdagen skulle uttala sig för att lärarna på gymnasiet och enhetsskolans högstadium skulle utnännas av statlig central myndighet, med andra ord andra punkten i herr Ohlons motion under höstsessionen. Man accepterar i föreliggande läge gärna utskottets domslut, men man kan inte undertrycka den reflexionen, att om utskottet tillämpat samma regel tidigare under sitt arbete, så hade utlåtandet måst utmyнна i en hemställan om avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

I detta sammanhang må antecknas till riksdagens protokoll, att Läroverkslärarnas riksförbund till utskottet insänt ett meddelande om att 4 373 hel- och deltidsanställda lärare inlagt en bestämd protest mot varje förslag som innebär, att lärare vid de nuvarande högre statliga skolorna samt på den blivande enhetsskolans högstadium utses av kommunal eller regional myndighet. De hävda, att ut-

nämning genom central statlig myndighet för akademiskt utbildade lärarkategorier kommer att i högre grad garantera, att grundlagens bestämmelse om förtjänst och skicklighet såsom enda befordringsgrund hålles i helgd, att bedömningen av de sökandes meriter blir över hela landet enhetlig och att lärarnas tjänstgöring kan fullföljas utan påverkan från ovidkommande håll. Ytterligare 665 lärare vid folk- och småskolor samt 1 073 lärare inom andra högre skolformer ha meddelat sin anslutning till de av Läroverkslärarnas riksförbund framlagda synpunkterna, som alltså stödjäs av mera än 6 100 lärare med akademisk eller likställd utbildning. Till dessa komma därutöver läraraspiranterna vid universitet och högskolor.

Man kan omöjligt nonchalera en dylik opinionsyttring, om man därigenom får lärarna i den högre skolan hundraprocentigt emot sig, när man begynner ett stort nydaningsverk. Därför är denna opinion värd att uppmärksammas och läggas som en bilaga till det här föreliggande utlåtandet.

Utskottet rekommenderar i dag riksdagen att under den allmänna förutsättning, som dikterade riksdagens i våras fattade beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 70, besluta att enhetsskolan skall vara en statsunderstödd kommunal skola, men hänvisar samtidigt till de på alla centrala områden pågående utredningarna, vilkas resultat böra avväntas, innan slutlig ställning tas. Man frågar sig vad som skall ske, om det halvtjog utredningar det här gäller i vissa viktiga avseenden komma till det resultatet, att en kommunalisering av skolan antingen visar sig mindre önskvärd eller mindre lämplig eller att tanken ej låter sig förverkligas av andra skäl.

Herr talman! Vi ha alltså kommit fram till den sista betydelsefulla frågan: Vad innebär egentligen dagens beslut i denna sak? Det ha ju även många av de föregående talarna frågat sig. Jag skall här sälla mig till den septuaginta, som vi väl få efter detta beslut, liksom vi fingo det i våras — det är väl så godt att göra ifrån sig redan vid det första mötet. Enligt

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

min mening kan utskottets skrivning omöjligt innebära, att skolans framtida organisation — det må bära eller brista — skall vara kommunal. Den måste innebära, att riksdagen inbjudes att biträda ett beslut, som går ut på att man i första hand bör söka en lösning på den kommunala linjen. Visa dessa försök, att man ej når objektivet godtagbara resultat, får man undersöka det statliga alternativet eller söka sig fram till blandformer, som också låta sig tänkas. Vi ha ju i årtionden levat under och leva nu under ett dylikt blandsystem och fara väl egentligen inte så förfärligt illa av det. Vad utskottet här uttalar sig om är för mig alltså önskemål och riktklinjer, som så långt detta är möjligt böra iakttagas i samband med utredningarna.

Sällan eller aldrig torde väl riksdagen till behandling ha haft en proposition, som framträtt under så säregna former, där departementschefen på var och varannan rad förklarar sig sakna möjlighet att hysa en egen mening, emedan ifrågavarande spörsmål ligger på utredningsstadiet och emedan utredningarna, om de skola ha någon mening, måste vara grundade på ett sakligt bedömande, vara, som ju termen lyder, förutsättningslösa, dock så att man från riksdagens sida denna gång säger ifrån, att man för dagen är mest intresserad av en lösning i kommunal regi. Vi ha, herr talman, på detta område att göra med stora portioner tro, hopp och kärleksfull förälskelse i olika slag av lösningar. Vad vi ha behov av är vetande, att få olika förslag och opinioner, inte minst från fackmannahåll, vägda och bedömda. Det är detta vetande, som utredningarna och de sakkunniga ha möjlighet att ge oss. Här liksom när det i våras gällde försöksverksamheten för den nya skolan förväntar man sig lugnt övervägande och saklig prövning. Föräldraliksom läraropinionen har redan varnat för förhastade slutsatser, och det går i det långa loppet icke att komma ifrån vad föräldrarna till barnen i skolorna ha för uppfattning i dessa frågor och vad de som sitta i katedrarna ha för mening i denna sak.

Om man ställer frågan: När, var och hur? så får man intet svar. Jag har emellertid för min del i våras varit med om att säga A och är nu också villig att säga B. Men mitt bifall till propositionen är, som av det sagda framgått, villkorligt, och även utskottets bifall är villkorligt. Till och med statsrådets inställning till propositionen är ju villkorlig så till vida, att han hänvisar till pågående utredningar. Därvidlag sitta vi alla tre i samma båt.

Jag tror att det i dessa sammanhang är av mera än vanlig vikt att handla *klokt*, att ta hänsyn till de psykologiska faktorer som föreligga och vilka äro av en oerhörd betydelse, om vi vilja se villigt arbetande krafter i skolornas katedrar. Om vi göra så, blir resultatet visserligen kanske inte så bra som vi hoppats, men heller inte så dåligt som vi fruktat. Och det är vackert så.

Herr NÄSSTRÖM: Herr talman! Inom utskottet ha vi lyckats uppnå enighet i denna fråga i allt utom på en enda punkt, och det förvånar mig en aning, att de föregående talarna nästan icke alls ha vidrört den punkten. Jag tänker nu säga någonting om den.

Redan vid vårsessionens behandling av den stora skolpropositionen tillät jag mig framhålla, att enhetsskolans möjlighet att lyckas med sin stora uppgift skulle i mycket hög grad komme att bero på våra möjligheter att ordna t. ex. den förberedande yrkesundervisningen. Men det finns givetvis även andra punkter, där det kommer att bli rätt stora svårigheter, särskilt i början, och det är framför allt när det gäller hur man skall lösa detaljproblemen i högstadiets — realskolans — undervisning. De flesta remissinstanser ha varit överens med skolkommissionen om att det bör vara en gemensam skolstyrelse, i varje fall på varje mindre och medelstor plats. Just nu är det ju så, att de skolstyrelser som vi ha ute i landet endast ha att sköta den egentliga folkskolan. När denna reform blir genomförd, få ju samma styrelser därjämte en rad andra saker att

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

bestyra, bland annat sådant som rör högstadiet — realskolan — och den instans, som kommer att handlägga frågorna om den förberedande yrkesundervisningen, blir ju också folkskolestyrelsen. Det är just på denna punkt, som vi ha varit en smula oense inom utskottet.

Majoriteten har ansett, att man icke skulle kunna bifalla Kungl. Maj:ts proposition på den punkten, där departementschefen föreslår att man i dessa nämnder och delegationer skulle kunna placera personer även utom skolstyrelsen för att få tillräckligt med sakkunnigt folk på dessa områden. Majoriteten har icke velat vara med på den ordningen, ty man har befarat, att dessa delegationer skulle kunna fatta beslut, som icke skulle harmoniera med skolstyrelsens intentioner.

Vi som tillhöra reservanterna ha en annan uppfattning. Vi tro att det blir alldeles nödvändigt att se till, att folkskolestyrelsens nämnder och delegationer få sina ledamöter från olika områden, inte minst när det gäller högstadiet och den förberedande yrkesundervisningen. Vi tro, att om enhetsskolan skall kunna lyckas med yrkesundervisningen, måste den redan från början få en god kontakt med näringslivets företrädare, och detta ha vi också blivit på det klara med när vi under det förberedande arbetet ha varit ute i kommunerna och undersökt dessa förhållanden. Om det skall bli möjligt att få med representanter för såväl arbetsgivare som arbetare, yrkesidkare av olika slag o. s. v., måste det bli ganska många ledamöter i denna nya styrelse, och att man skulle kunna sammanföra alla dessa i en gemensam skolstyrelse, är väl efter vanligt betraktelsesätt ganska otroligt. Det är därför vi i vår reservation ha föreslagit, att man skulle ordna så, att man i dessa delegationer och nämnder skall kunna placera intresserade och sakkunniga personer utan att de behöva tillhöra den stora skolstyrelsen.

När vi få denna enhetsskola i gång, kommer det att bli så, att ungefär två tredjedelar av varje årskull av ungdom-

mar skall placeras ut i den förberedande yrkesundervisningen i näringslivet. Alla som sysslats med sådana ting förstå, att det då kommer att bli stora praktiska svårigheter att placera ut dessa ungdomar på de mest skiftande håll och inom de mest skiftande yrken. Kan man då ge dessa delegationer, där majoriteten skulle bestå av ledamöter i den egentliga folkskolestyrelsen, en utfyllnad med representanter för näringslivet och från annat håll, har man stora möjligheter att kunna ordna detta arbete på ett praktiskt och tekniskt sätt. Det är på denna punkt meningarna varit delade i utskottet, och det är därför som vi reservanter ha kommit med vår reservation under punkten A. 2.

Jag för min del tror, att det kommer att visa sig, när vi skola omsätta beslutet om enhetsskolan i praktiken, att det är ganska svårt att ordna det på något annat sätt. Visserligen kan man, som det sagts, kalla in experter, men dessa få ju då inte den intima anknytning till skolstyrelsen, som fordras för att åstadkomma det nödvändiga fortlöpande samarbetet. En expert kan ju kallas in vid ett enstaka tillfälle, men dessa sakkunniga ledamöter komma att behövas under hela skolåret och under varje år undan för undan. Det är dessa synpunkter vi ha framhållit i reservationen.

Vad sedan gäller dagens debatt, skulle jag vilja säga, att jag är fullständigt ense med herr Wahlund om att just frågan om kostnadsfördelningen mellan kommun och stat är av allra största betydelse. Redan i utskottet höjdes ju röster för att man skulle söka få större klarhet när det gäller denna kostnadsfördelning. Det är mycket svårt att på detta stadium komma med ett förslag till en sådan kostnadsfördelning, men jag skulle känna de svenska riksdagsmännen dåligt, om jag skulle tro, att de vare sig nu eller vid senare tillfälle skulle vilja vara med om att försämra kommunernas möjlighet att erhålla statsbidrag. Tvärtom ha vi väl alla den uppfattningen, att det i detta avseende bör ske en avsevärd förbättring på olika om-

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

råden, och det framhåller ju också departementschefen.

Herr Wahlund var också inne på frågan om lärartillsättningen. Eftersom det skall ske en utredning på denna punkt, tror jag att vi allesamman göra klokt i att invänta resultatet av denna utredning.

Herr Bergh frågade, varför man kommer med detta förslag nu, och den frågan kan man naturligtvis göra sig. Men är det inte på det sättet, att våra kommunalmän ute i landet vilja ha besked på denna viktiga punkt: kommer skolan att bli kommunal eller kommer den att bli statlig? Svaret på den frågan har väl ändå fundamental betydelse för det vidare arbete, som skall ske ute i våra kommuner.

Sedan var herr Bergh inne på frågan om befodringsgrunden, och han framhöll, att befodringsgrunderna borde vara objektiva. Under de fem, sex år skolkommissionen har sysslat med dessa ting har jag aldrig stött på någon människa, som inte har ansett att det bör vara objektiva befodringsgrunder. Det är ju så solklart som allra helst. Men man gör också klokt i att samtidigt erkänna, att det dessutom kan vara skäl att tänka på kommunernas möjligheter att få just den art av lärare, som de behöva. Ty oftast kan det vara så, att tre lärare kunna ha ungefär samma poängsumma, men i vissa skoldistrikt behövs en lärare av viss typ, t. ex. i en kommun en lärare, som är intresserad av och villig att undervisa i gymnastik, i en annan kommun en lärare, som är intresserad av musik, och i en tredje en lärare, som är intresserad av sång, o. s. v. Detta gör att kommunerna på den punkten böra i någon mån få ha självbestämmanderätt utan att man dock släpper efter beträffande de objektiva befodringsgrunderna. Förfares på detta sätt, har man både sett till lärarnas rätt och till kommunernas rätt att få de lärarkrafter, som passa dem.

Herr Ohlon nämnde något om »utskottets virrighet», som skulle ha kommit till synes under denna höstsession. Jag kan inte instämma i detta omdöme,

därför att jag tycker att ett sådant instämmande skulle ha inneburit en orättvisa mot herr Ohlons partivän, herr von Friesen, som har varit utskottets »huvudordförande», om jag får använda det uttrycket, under denna höstsession. Han har skött sitt uppdrag, tycker jag, på ett bra sätt, och det är inte rätt att säga att det har rätt någon virrighet i utskottet. I detta mitt uttalande tror jag att de övriga utskottsledamöterna kunna instämma — såvida herr Ohlon inte syftar på det lilla gästspel på ordförandeposten, som jag gjort vissa dagar. Skulle det vara vad han syftade på, skall jag be att få slippa behöva yttra mig om den saken.

Herr Ohlon var också inne på frågan om vad de kommunala mellanskolorna — fastän kanske vid ett tidigare skede — önskat, nämligen att få bli förstatligade, och det är väl inte någon större konst att förstå, varför han har velat det. Så länge det medfört en större ekonomisk fördel för kommunerna, förstår man ju så innerligt väl, varför de ha gått på den linjen.

Vad herr Ohlon sedan nämnde om gymnasiernas kommunalisering tror jag man kan gå förbi, ty den saken är inte alls aktuell. Vi voro i utskottet också överens om att det måste bli en utredning om den saken, och det ordades inte mycket om denna detalj.

Herr Ohlon nämnde också, att principbeslut skapar bara trassel. Nåja, det kan ligga något i detta. Men hur skulle man ha kunnat komma med denna stora skolreform utan att först ha ett principbeslut? Har man tänkt sig, att vi skulle ha beslutat, att vi skulle ha denna enhetsskola färdig t. ex. år 1970, utan att vi under tiden kunnat företaga nödiga åtgärder på olika punkter? Principbeslutet möjliggör ju, att vi få sätta i gång med den försöksverksamhet, som vi redan nu hålla på med i olika delar av landet.

Vad sedan gäller mellaninstansen yttrade herr Ohlon, att han inte riktigt förstod vad skolöverstyrelsen skulle göra sedan vi fått denna mellaninstans. Ligger det ändå inte litet grand över-

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

drift i detta påstående? Den mellaninstans, som vi ämna skapa — den må bli på det ena eller det andra sättet — kommer inte, därom är jag övertygad, att avlasta skolöverstyrelsen så mycket av dess arbete att vederbörande där behöva se sig om efter vad de skola göra. De ha alldeles säkert och komma alldeles säkert att i framtiden också få tillräckligt att göra ändå.

Så kommer jag in på frågan om utnämningssystemet. Därvidlag sade herr Ohlon, att han naturligtvis ville ha ett enhetligt utnämningssystem. Vad han menar därmed, vet jag inte riktigt. Jag skulle tro, att herr Ohlon menar med enhetligt utnämningssystem, att utnämning skall ske hos Kungl. Maj:t eller skolöverstyrelsen — ett enhetligt utnämningssystem ute i kommunerna tror jag inte att herr Ohlon vill vara med om.

För ett par tre månader sedan hade vi en rätt livlig valrörelse här i landet, och då fingo vi ofta höra talas om statlig byråkrati på olika håll, och detsamma ha vi fått höra vid varje valrörelse. Jag för min del är mycket glad över att vi under hela den tid detta skolutskott arbetat inte behövt höra talas om statsbyråkrati någon gång, utan att man tvärtom har ansett, att statens företrädare ha skött denna uppgift på ett utomordentligt bra sätt, och jag ber att få konstatera detta. Jag tycker det är ett gott betyg åt dem, som ha företrätt staten på detta område.

Vi kunna ju säga, att utnämningssystemet här gäller folkskolan och realskolan. Är det någon som tror, att någon större olycka skulle ske, om t. ex. våra realskolelärare skulle tillsättas av de lokala skolstyrelserna, lika litet som jag för min del skulle tro, att det skulle bli någon större olycka, om våra folkskollärare skulle utnämnas t. ex. av mellaninstanserna eller av skolöverstyrelsen? Men jag skulle tro att intresset för de kommunala skolorna i landet skulle bli väsentligt större, om skolstyrelserna kände med sig, att man givit dem förtroendet att välja dessa lärare, som i många fall givetvis komma att få en mycket stor betydelse för bygdens liv. Det är ur dessa

synpunkter som vi ha sett på detta problem.

Herr Ohlon omnämnde vidare en rad göteborgsförhållanden, som jag inte har någon möjlighet att närmare gå in på. Det är intressant att höra, hur man har det i Göteborg, men vi få väl ändå inte förleda oss till att tro att det är likadant överallt i landet.

Till sist stannade herr Ohlon vid en liten passus i utskottets utlåtande, som gällde friheten, och jag må säga, att när man på detta sätt läser de ord, som handla därom, förvånar det mig inte att det ute i landet kan bli missuppfattningar. Vad har det nämligen sagts på det stället i utskottets utlåtande? Jo, det har framhållits, att det inte finns någon frihet, som inte kan ge anledning till missbruk. Det är ju detta utskottet vill framhålla, och då skall man väl inte medvetet förvränga det till att utskottet skulle vilja ha en frihet till missbruk — det är ju att ställa saken fullständigt på huvudet.

Herr Arrhén, sade, att denna proposition var både skinn- och benfri. Ja, man skall ju uppskatta all humor, varifrån den än kommer. Men det finns väl ytterligare någonting? Det är väl inte bara fråga om skinn och ben, utan det brukar också talas om att sätta kött på benen, och det är väl det viktigaste i detta fall. Jag skulle tro att om vi kunna få igenom detta förslag och om alla goda krafter samarbeta för att dra åt samma håll i detta fall, skola vi kunna sätta kött på detta skelett. Men jag är fullt överens med herr Arrhén om att lärarnas medverkan därtill behövs. Jag tror att vi behöva målsmännens, kommunalmännens och lärarnas medverkan för att kunna förverkliga vår enhetsskola, och dess bättre har jag fått den uppfattningen, när vi i skolkommissionen ha rest ute i landet, att det finns på praktiskt taget alla platser ett mycket stort intresse för denna nya skola. Kunna vi då få alla goda krafter att samarbeta för att förverkliga den, tror jag att vi skola kunna skapa en ny skola efter det mönster som skolkommissionen, skolutredningen, departementschefen m. fl. ha varit med om att rita upp.

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

Jag är inte tillräckligt naiv för att tro att man med en gång skall ha lyckats att hitta melodien. Jag är säker på att vi komma att få göra många misslyckanden, att man kommer att få ändra på en rad av detaljer o. s. v. och kanske få göra det allt efter respektive orters förhållanden, men jag skulle tro att stommen är riktig, och det gäller att arbeta vidare på den. Kunna vi göra det gemensamt, tror jag också att vi skola lyckas med denna svåra uppgift. Man har aldrig utträttat någonting med negativ kritik, men man har utträttat åtskilligt med en tro på vad som skall kunna ske. Den tron bör vara realitetsbunden, den bör vara verklighetsbetonad — det är jag den förste att erkänna — och jag tror att det finns ett underlag för att få verklighetsbetonade detaljer att sammanfogas i det hela. Till sist, herr talman, skall jag bara be att få framhålla, att under hela vårt arbete i skolutskottet har jag till min glädje märkt, att denna tro fanns hos de allra flesta. Visserligen är man betänksam i fråga om vissa detaljer, men när man kommit fram till att sammanfoga det hela, har man ändå lyckats bli ense, och det är det väsentliga.

När det gäller vår lilla meningsskiljaktighet i fråga om den lokala ledningen, tror jag i alla fall att reservationen är inne på den riktiga linjen med tanke på skolans eget bästa. Vi behöva god kontakt med företrädare för näringslivet, vi behöva god kontakt med företrädare för arbetsgivare, för arbetare och för alla olika yrkesmän, och då tror jag att reservationen på ett bättre sätt täcker vad man därvidlag vill nå än majoritetens förslag gör, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, som den av mig m. fl. avgivna reservationen innebär.

Herr ANDERSSON, KARL: Herr talman! Då jag tillhör utskottets majoritet och reservationslöst har anslutit mig till samtliga punkter i utskottets förslag, har jag inte anledning att här säga stort mer än vad den förste ärade talaren herr Wahlund yttrat. Jag kan i allt väsentligt instämma i vad han sade.

Då de föregående talare, som ha opponerat sig och kritiserat utskottets förslag, inte ha ställt några yrkanden, är det inte heller för mig någon större anledning att gå in på deras långa och vidlyftiga resonemang. Man kan måhända ha rätt att uppfatta deras tal utan yrkanden såsom vältalighetsprov, och i så fall få de stå för deras egen räkning.

Herr Ohlon nämnde emellertid, att det inom utskottet skulle ha rått en viss förvirring. Herr Näsström har redan varit inne på detta, och jag kan i det väsentliga instämma med honom. Skulle det emellertid ha rätt någon förvirring inom utskottet, torde väl denna förvirring ha varit begränsad till de ledamöter, som efter olika motionsledes och inom utskottet framlagda förslag till sist stannat vid en blank reservation.

Jag skall som sagt inte upptaga tiden med att yttra något mera om detta. Jag begärde närmast ordet med tanke på den reservation, till vilken nyss herr Näsström har yrkat bifall, och om den skall jag be att få säga några få ord.

Den uppfattning, som herr Näsström m. fl. ha gjort sig till tolk för i sin reservation, är samma ståndpunkt som den skolkommissionen intagit i denna fråga. Skolöverstyrelsen har däremot hävdad, att den föreslagna ordningen inte kunde vara särskilt praktisk och ändamålsenlig, och utskottets majoritet — en mycket stor sådan majoritet — har i likhet med skolöverstyrelsen även ansett, att en skolstyrelse, sammansatt och utbyggd på sätt som skolkommissionen och nu senare reservanterna tänkt sig, inte kan vara lämplig. Därför har utskottet i detta fall nöjt sig med att säga, att skolstyrelserna nog böra begränsa sig till att inom den valda styrelsen utse de nämnder och delegationer, som kunna vara erforderliga, men dock med möjlighet att sedan till sig knyta sakkunniga experter, yrkesfolk o. s. v., som dock inte få beslutanderätt utan endast skola vara rådgivande. Detta är ju en ganska liten detalj i det hela, men jag vill bara framhålla, att utskottets majoritet har funnit det vara ganska olämpligt för att inte säga hetänkligt, om en

Ang. enhetsskolans ledning och lokala organisation.

av fullmäktige vald styrelse sedan skulle inom sig och utanför den valda styrelsen utse personer, vilka därefter skulle få beslutanderätt inom nämnder och delegationer. På denna punkt vill jag således också yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan är det endast vid ytterligare en punkt jag skall uppehålla mig, och det är frågan om lärartillsättningen. På den punkten hade jag nog önskat, att utskottet hade skrivit ännu litet bestämdare än det gjort. Denna fråga blir ju föremål för utredning, och därför har utskottet varken velat eller kunnat säga någonting bestämt. Men utskottet har i alla fall härvidlag velat i någon mån ge uttryck för den uppfattning, utskottet har om denna sak, och har därför sagt i sin motivering: »För egen del vill utskottet icke utan mycket vägande skäl sätta i fråga den rätt att tillsätta lärare, som traditionellt tillkommit kommunala skolstyrelser.»

Jag anser för min del, att denna rätt att välja lärare är en så väsentlig uppgift för skolstyrelserna, att den, såsom utskottet sagt, icke utan mycket, mycket starka skäl får åsidosättas. Ty utan en sådan rätt skulle en skolstyrelse vara ett ganska betydelselöst organ. Detta är en mycket vital angelägenhet, och därför vill jag här understryka vad också herr Wahlund i sitt första anförande uttalade, att det här gäller en fråga av så stor betydelse, att man bör mycket starkt hålla på skolstyrelsernas rätt i detta avseende.

Om jag skulle försöka att dra ut konstanten av herr Ohlons långa anförande, skulle den väl vara, att skolan måste anpassa sig efter läroverkslärarnas önskemål, annars blir det inte bra. Jag kan knappast leta ut någonting annat ur vad han anför. På detta skulle jag vilja svara, att jag har en mycket gammal uppfattning om skolan, en uppfattning som kanske någon numera anser vara föråldrad. Min uppfattning är, att skolan är till för *eleverna* och inte för lärarna, och detta får gälla även läroverkslärarna. Följaktligen få även läroverkslärarna anpassa sig efter den ordning, som

folket vill ha, när det beslutar om sin skola.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Karl Anderssons yttrande instämde herr *Anderberg*.

Herr **OHLON**: Herr talman! Herr Andersson sade nu liksom herr Näsström gjort förut, att jag hade påstått att skolutskottets arbete skulle ha utmärkts av en viss förvirring. Jag sade att skolutskottets arbete utmärktes inte av en viss förvirring men av en viss oklarhet, och oklarheten gällde framför allt *ett* spörsmål, nämligen det att utskottet hade vägrat att ta upp till behandling frågan om förslagets återverkan på gymnasiet. Man kan inte besluta att organisera en realskola utan att ta hänsyn till vilken återverkan ett sådant beslut kommer att få på gymnasiets utformning, och i det avseendet föreligger en obestridd oklarhet, som jag menade hade blivit undanröjd, om utskottet varit förstärkt med herrar Andrén och Sandler, som vi hade bland oss i våras.

Jag har inte heller sagt något om vad skolöverstyrelsen skulle komma att göra, sedan den nu föreliggande utredningen blir färdig med sitt arbete, men jag har ifrågasatt vad skolöverstyrelsen skulle komma att få för uppgifter, sedan mellaninstanserna kommit till, d. v. s. alla dessa 52 eller 24 eller 25 ämbetsverk, som här skynta vid synranden.

Vilket avseende skall man, exempelvis vid lärarutnämningar, fästa vid skolöverstyrelsens erfarenheter under inspektioner, ifall dessa utnämningar skulle komma att ske under kommunal regi? Jag nämnde två avskräckande exempel på hur det kommunala utnämningförfarandet fungerar. Jag skulle kunna hålla på hela natten och anföra liknande exempel. Av de två jag omnämnt gällde det ena Göteborg, och det andra — det kan jag ju nämna upplysningsvis — gällde Norrland.

Det är en alldeles felaktig historiedokumentation att som herr Andersson göra gällande, att det skulle finnas någon tra-

Ang. riktlinjer för lärarutbildningens ordnande.

ditionell rätt för kommunerna att tillsätta lärare. Här är det två traditioner, som mötas: en mycket långvarig tradition vid läroverken, där vi ha statsutnämnda lärare, och en kort tradition beträffande kommunerna, som synbarligen inte ännu har funnit sin fasta utgestaltning, att döma av de exempel, som jag förut i dag här har omnämmt.

Skolan skall inte alls anpassa sig efter lärarnas önskemål, herr Andersson, utan skolan skall anpassa sig efter vad eleverna behöva. För att detta skall kunna ske fordras, att lärarutnämningarna äga rum efter objektiva och rättvisa grunder. Skolan är till för eleverna och inte för lärarna, men skolan är inte heller till för de politiska instanserna att hålla på att leka med.

Herr ARRHEN: Herr talman! Det var några synpunkter i herr Näsströms anförande, som jag skulle vilja ta upp.

När han talade om skolstyrelserna och om vikten av att dessa hade inflytande på lärartillsättningarna, exemplifierade han detta genom att säga, att i den ena skolstyrelsen behövdes kanske en lärare i sång och i den andra en lärare i gymnastik. Exemplifieringen är tämligen ytligt vald, som var och en av de närvarande kunde höra. Detta val mellan vilka tjänster som skola finnas vid en undervisningsanstalt bör ju rimligen — och det har alltid hittills varit på det sättet — träffas av skolans fackliga ledning och inte av en styrelseinstans av sådan sammansättning som skolstyrelsen enligt den föreliggande skissen är avsedd att få.

Jag har här sagt, att de propositioner, som vi i dag behandla, äro skinn- och benfria. Herr Näsström efterlyste möjligheten att sätta kött på skelettet. Min ståndpunkt är den, att här finns inget skelett att sätta kött på, i varje fall icke i dag. Det finns en uppsjö av tro, hopp och kärlek, och det respekterar jag, liksom jag respekterar all idealistisk tro, men jag har bara använt mitt inlägg här i dag för att betona, att vi i dag *vet* för litet. Det är anledningen till att jag talar om en skinn- och benfri proposition.

Gentemot herr Andersson i Rixö, vilkens yttrande väl hade en ironisk udd, när han talade om de långa anförandena såsom vältalighetsprov, vill jag säga, att om jag här försökt att ladda mitt anförande med så mycket sakliga uppgifter som möjligt och att göra mig till talesman för en snart sagt hundraprocentig opinion inom den mycket stora lärarkår, som kommer att få en ofantlig betydelse för att föra alla de här projekten ut i livet, då kan man ifrågasätta, huruvida anmärkningen om »vältalighetsprovet» inte snarare bör riktas mot herr Andersson i Rixö.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Näsström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. riktlinjer för lärarutbildningens ordnande.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för lärarutbildningens ordnande jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 31 mars 1950 dagtecknad proposition, nr 219, angående riktlinjer för lärarutbildningens ordnande, vilken proposition hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:ten, under åberopande av propositionens bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över eklestastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna i propositionen angivna riktlinjer för ordnandet av vissa lärargrupperns egentliga yrkesutbildning.

I den kungl. propositionen hade bland annat föreslagits, att lärarutbildningsanstalter av ny typ skulle inrättas samt

Ang. riktlinjer för lärarutbildningens ordnande.

att utbildningen av mellanskollärare skulle vara grundad på ett kunskapsmätt, i huvudsak motsvarande gymnasiekurs.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft följande till utskottet remitterade motioner, nämligen

dels de båda likalydande motionerna I: 507 och II: 601 av herrar *Eskilsson* och *Lundqvist* samt herrar *Hægglom* och *Hagård*, i vilka hemställts, att riksdagen vid ställningstagandet till föresvarande proposition måtte beakta vad motionärerna anfört;

dels de båda likalydande motionerna I: 529 och II: 628 av herr *Näsgård* samt herrar *Persson* i Norrby och *Svensson* i Stenkyrka, i vilka hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för att den nuvarande fyraåriga seminarieutbildningen gäves stadigvarande karaktär såsom alternativ till den föreslagna utbildningen vid lärarhögskola, så att icke lärarutbildningen för mellanskolestadiet utslutande reserverades för dem som avlagt studentexamen;

dels ock de båda likalydande motionerna I: 527 och II: 629 av herr *Ohlon* samt fröken *Vinge* och herr *Nestrup*, i vilka hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa, att sådana åtgärder måtte vidtagas, att läroverkslärarutbildningen vid provårsanstalterna bättre än nu motsvarande sitt ändamål, varvid de synpunkter borde vara vägledande, som föresvävat skolkommisionen vid dess skissering av de planerade lärarhögskolorna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet under åberopande av vad däri anförts hemställt,

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, godkänna följande riktlinjer för ordnandet av vissa lärargrupperns egentliga yrkesutbildning:

1. I den ordning och till det antal, som framdeles bestämmes, skola lärarutbildningsanstalter av ny typ inrättas, avsedda att meddela egentlig yrkesutbildning för ämneslärare, mellanskollärare och eventuellt småskollärare ävensom, i den mån sådant i vederbörlig ord-

ning bestämmes, för olika grupper av speciallärare.

2. Den egentliga yrkesutbildningen för ämneslärare, mellanskollärare och småskollärare skall från tidpunkt, som senare bestämmes, omfatta dels utbildning vid lärarutbildningsanstalt, dels viss aspiranttjänstgöring.

3. Utbildningen av mellanskollärare skall vara grundad på ett kunskapsmätt, i huvudsak motsvarande gymnasiekurs.

4. Den egentliga yrkesutbildningen för småskollärare skall från tidpunkt, som senare bestämmes, tills vidare vara grundad på en ettårig allmänbildande kurs, baserad på ett kunskapsmätt i huvudsak motsvarande realexamen.

B. att

1. motionerna I: 507 och II: 601,

2. motionerna I: 529 och II: 628

— i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört — icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C. att motionerna I: 527 och II: 629 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut anfört.

Vid punkten A 4 av utskottets hemställan hade reservation avgivits av herrar *Arrhén* och *Bergh*, fru *Lindström* samt herrar *Malmborg* i Skövde, *Kyling* och *Hammar*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att berörda punkt av utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»Den egentliga yrkesutbildningen för småskollärare skall från tidpunkt, som senare bestämmes, vara grundad på en tvåårig allmänbildande kurs, baserad på ett kunskapsmätt i huvudsak motsvarande realexamen.»

Herr WAHLUND: Herr talman! Jag förstår, att jag vid denna sena timme måste yttra mig kortfattat. Jag hade här tänkt tala om skolans inre arbete, jag hade tänkt tala om dess utveckling från

Ang. riktlinjer för lärarutbildningens ordnande.

auktoritetsskola till aktivitetsskola, hur vi nu sträva emot den skola, där lärjungarnas självverksamhet utnyttjas, en skola där läraren inte undervisar klassen utan barnet, en skola där lärarna i möjligaste mån anpassa undervisningen efter varje enskild elevs intressen och fallenhet. Det är klart, att här skall man inte alltför mycket schematisera, men låt mig uttrycka saken helt kort så, att vi dock önska en friare undervisning. Vi önska en utveckling mot aktivitetspedagogiska metoder, och då förutsätta vi faktiskt i framtidens skola en annan typ av lärare, en annan rent personlig insats från den enskilde lärarens sida, och det få vi ta hänsyn till vid lärarutbildningens ordnande.

Det viktigaste är till slut naturligtvis inte lärarens utbildning utan lärarens person. Jag hade här tänkt ta fram skolkommissionens idealbild av en lärare, men jag inskränker mig till att citera vad departementschefen helt torrt och kallt konstaterar i propositionen, att i framtidens svenska skola måste dock helt vanliga lärare undervisa helt vanliga barn. Vi få i dessa ting hålla oss på verklighetens mark och konstatera, att vårt stora problem just nu inte är att få fram idealläraren utan att över huvud taget få fram lärare.

Jag har själv många gånger i denna kammare pekat på farorna i fråga om lärarbristen. Vi måste under åren 1957—1958 utexaminera 1 500 folkskollärare — fem gånger mer än normalt — om behovet skall bli täckt. Även om detta blir möjligt — jag säger *om*, herr talman — hur skola vi kunna pressa fram 12 500 lärare med kompetens för realstudiet eller högre, när skolreformen en gång blir genomförd? Här behövas faktiskt kraftåtgärder, om skolreformen inte skall röna samma öde som andra reformer, exempelvis folktandvårdsreformen. Här föreligger en mycket stor fara, att skolreformen i brist på lärare inte skall kunna genomföras. Det har jag allvarligt önskat säga ifrån vid behandlingen av denna fråga.

Men det finns också andra svårigheter. Beträffande ämneslärares utbild-

ning har utskottet särskilt uppmärksammat den långa studietiden för filosofisk ämbetsexamen. Tre och ett halvt år har ju föreskrivits som normal studietid för fil. mag., men i verkligheten är som vi veta studietiden vida längre, ja mer än 50 proc. längre och i vissa ämneskombinationer till och med mer än dubbelt så stor. Vi måste helt enkelt ändra på den här saken. Många professorer — gånås inte alla — ha förståelse för detta.

I dessa tider av lärarbrist måste vi försöka göra lärarbanan eftersträvävärd. Vi kunna göra det genom att höja lönerna — avsevärt, om de skall få någon effekt — men det lär inte vara praktisk politik. Då återstår att försöka hålla studietiden för lärarna inom rimliga gränser. Det är gott och väl, att minifordringarna i examen nedskrivs från sju till sex betygsenheter, men det räcker inte.

Också beträffande mellanskollärarna, ha vi anledning att komma ihåg, att det kommer att bli mycket hård konkurrens om studenterna, åtminstone ett eller annat decennium framåt, och redan av den anledningen har man — som vi gjort från bondeförbundshåll — skäl att varna för en förhastad indragning av de fyraåriga seminarielinjerna. Jag och många med mig — herr Näsgård m. fl. har ju haft en motion i ämnet — se i dessa fyraåriga linjer en värdefull väg till högre utbildning för den landsbygdsungdom, vilken, stipendierna till trots, inte har någon möjlighet att genomgå ett gymnasium. Seminarielärare och andra, det vill jag tillägga, vitsorda att den fyraåriga linjens folkskollärare representera ett urval som mycket väl kan mäta sig med de tvååriga studentlinjernas.

Jag vill, herr talman, uttrycka min tillfredsställelse över utskottets positiva inställning till de fyraåriga seminarielinjerna.

Jag har också anledning att påminna om lärarbristen, då de gäller småskollärarna. En reservation har där avlämnats av herrar Arrhén och Bergh m. fl. Vi ha svårigheter att få fram lärare och vi tvingas då både på högstadiet — det

Ang. riktlinjer för lärarutbildningens ordnande.

har jag redan talat om — och på lågstadiet att vara återhållsamma i fråga om utbildningskraven. Jag förmodar dessutom, att varken herr Arrhén eller herr Bergh vill undervärdera de statsfinansiella hänsynstagandena. Utskottet har inte velat nedvärdera betydelsen av småskolläraernas verksamhet i princip, det framgår av utskottets skrivning, där det heter — jag citerar här ordagrant: »Den föreslagna utbildningen är enligt utskottets mening tilltagen i knappaste laget såväl med hänsyn till den grundläggande undervisningens stora betydelse som med tanke på den planerade utvidgningen av småskolläraernas tjänstgöringsområde.»

Beträffande lärarhögskolorna — eller som de i utskottets utlåtande liksom i propositionen kallas »lärarutbildningsanstalter av ny typ» — är det kanske inte så värst mycket mer att säga än att de skola vara »lärarutbildningsanstalter» och skola vara »av ny typ», de skola vara annorlunda än de gamla. Jag säger inte detta som någon kritisk elakhet, jag menar, att det tvärtom har varit klokt av departementschefen att inte i dag inbjuda oss till att besluta om detaljutformningen av lärarhögskolorna. Det får riksdagen tillfälle till, när Kungl. Maj:t för första gången framlägger en proposition om en viss lärarhögskola, med ett visst elevantal, på en viss ort.

Herr talman! Jag kan till slut säga, att om denna proposition gäller liksom om den förra, som vi ha haft att behandla, att väsentliga frågor befinna sig på utredningsstadiet och därför måste hållas öppna. Men det vi ha haft att ta ställning till, ha vi i stort sett kommit till enighet om. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att vi framgent liksom hittills också skola hjälpas åt att försöka lyfta skolfrågorna över partipolitiken.

För dagen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några få ord i avslutning till den reservation, som herr Wahlund allaredan har kommenterat.

Skillnaden mellan reservationen och utskottets yrkande, när det gäller småskolläraryrkenas utbildning, är den, att medan utskottet i likhet med propositionen föreslår, att den egentliga yrkesutbildningen skall grundas på en ettårig allmänbildande kurs ovanpå ett kunskapsmått, som motsvarar realskolans, så mena reservanterna, att den egentliga yrkesutbildningen skall grundas på en tvåårig sådan allmänbildande kurs.

För att bedöma vad som här kan vara riktigt, tror jag att man bör se problemet mot bakgrunden av den rätt särregna ställning, som vårt land har intagit jämte de andra nordiska länderna när det gäller utbildning av lärare för folkskolans lägstadium. Då grundlinjerna för vår lärarutbildning för folkskolan drogos upp 1842, tänkte man sig ingalunda någon skillnad i utbildning mellan dem, som skulle undervisa de minsta, och dem, som skulle undervisa de litet mer försigkomna inom folkskolan. Det var en nödlösning, som kom till på 1850-talet, då småskolor över huvud taget inrättades, liksom det också var en nödlösning längre fram under samma århundrade, när vi fingo de s. k. mindre folkskolorna. Finland följde efter oss, Danmark likaså, fastän — i varje fall vad beträffar Danmark — den skillnaden nu är under avveckling.

Jag kallar denna skillnad, som är traditionell i vårt land, för en nödlösning, träffad med hänsyn till förhållandena på den tiden då den kom till. Det är en otillfredsställande lösning med tanke på lägstadiets behov av mycket väl kvalificerade lärarinnor, inte likadant utbildade som de andra men inte mindre utbildade.

Det problem, som man här möter, har aktualiserats genom det beslut, som värriksdagen fattade, i varje fall i princip, om att småskolläraryrkenas arbetsområde skulle utökas från normalt två till normalt tre år. Det sades då inom utskottet, att sedan man har bestämt den indelningen, skulle man också sörja för att det skulle bli en utbildning som svarade mot behovet. Enligt den

Ang. riktlinjer för lärarutbildningens ordnande.

mening, som kommit till uttryck i reservationen, tillgodoser icke propositionen det önskemålet. Propositionen nöjer sig med ett mindre utbildningskrav än vad skolkommissionen först ansåg behöfligt och som även skolöverstyrelsen anslutit sig till.

Nu kan man som herr Wahlund säga att statsfinansiella skäl, tillgång på arbetskraft och sådana ting kunna göra det svårt att ge de blivande småskollärarinnorna den utbildning, som de faktiskt borde ha och som de själva vid flerfaldiga tillfällen ha förklarat sig önska få. Men om så skulle vara fallet, betyder detta, så vitt jag begriper, att riksdagen icke är beredd att ta konsekvensen av sitt beslut i våras om stadiindelning. Skulle man inte sörja för en utbildning sådan som reservationen har förordat, förefaller det mig nog vara ganska angeläget, att man vid förverkligandet av det principbeslut, som riksdagen fattade i våras, gör allvar av de uttalanden, som utskottet då gjorde, nämligen att enhetsskolans utformning inte fick schematiseras, utan att lärarutbildningens läge och tillgången på arbetskraft kunde föranleda justeringar i utformningen.

Jag håller alltså före, att det finns ett alldeles nödvändigt sammanhang mellan det beslut, som riksdagen fattade i våras om stadiindelning, och det beslut, som riksdagen går att fatta om utbildningen av lärare på det stadiet. Kan man inte sörja för en mera tillfredsställande utbildning av de blivande småskollärarinnorna än den propositionen föreslår, förefaller det mig nödvändigt, om inte standarden skall sjunka, att man tar värriksdagens beslut om stadiindelning under förnyad omprövning i anslutning till vad utskottet då menade.

I nuvarande läge förefaller det mig vara den enda logiska följd av den ståndpunkt jag intog i fråga om stadiindelningen i våras, att jag — såsom skett i reservationen — yrkar på en bättre utbildning av småskollärarinnorna än den propositionen har föreslagit. Med denna korta motivering herr talman, ber jag att få yrka bifall till den

vid detta utskottsutlåtande fogade reservationen.

Häri instämde herr *Arrhén*.

Fru **SJÖSTRÖM-BENGTSSON**: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Bergh sade, att skolkommissionen efter många och långa överläggningar så småningom kom fram till den ståndpunkten, att som grund för den utbildning det här är fråga om skulle läggas en avgångsexamen, som i ett horisontellt klivet gymnasium skulle förläggas efter genomgången av det elfte skolåret. Gymnasiets organisation ligger emellertid nu under särskild utredning, och hur gymnasiet i framtiden kommer att se ut, veta vi i denna stund inte ett dugg om. Vi veta inte, om gymnasiet får en avgångsetapp efter det elfte skolåret eller om gymnasiestudierna för alla elever komma att avslutas först med det tolfte skolåret.

Fastän skolkommissionen alltså ansåg att småskollärarutbildningen borde bygga på det elfte skolåret, d. v. s. två års studier ovanpå realskolan, var kommissionen medveten om att detta krav i varje fall inte under en nära liggande framtid kunde uppställas, och kommissionen stannade därför vid att som en första etapp utbygga småskollärarinneutbildningen med ett år, d. v. s. man föreslog att ovanpå realexamen skulle finnas ett år, som skulle användas på så sätt, att det skulle kunna ge den för pedagogisk fackutbildning oundgängligen nödvändiga grunden i fråga om ämneskunskaper och allmänbildning.

Efter denna ettåriga kurs skulle sedan enligt skolkommissionen komma två års pedagogisk fackutbildning, så att hela utbildningen kom att ta tre år.

Emellertid visste skolkommissionen att det fanns — eller det kunde åtminstone tänkas att det fanns — en del kvinnor, kanske i vissa fall litet äldre, som icke hade haft tillfälle att vare sig avlägga realexamen eller tillägna sig motsvarande kunskaper. Därför föreslog skolkommissionen, att jämte denna treåriga utbildning skulle finnas en fyraårig sådan, d. v. s. att förutbildningen före den peda-

Ang. riktlinjer för lärarutbildningens ordnande.

gogiska fackutbildningen skulle omfatta två år.

Under remissbehandlingen har man på en del håll ansett att grunden för utbildningen skulle vara fullständiga gymnasiestudier, medan man från andra håll har hävdad, att en sådan vidlyftig förutbildning för småskollärarna icke skulle vara nödvändig.

Skolöverstyrelsen för sin del menar, att det är mycket som talar för att även småskolläraryrkesutbildningen borde byggas på en fullständig gymnasiekurs, men framhåller liksom skolkommisionen, att detta inte kan ske under en överskådlig framtid, eftersom antalet studenter inte kommer att på långt när räcka till för att rekrytera lärarbanan på alla stadier.

Departementschefen grundar sin hemställan på skolkommisionens förslag, och utskottets majoritet har också ansett sig kunna acceptera detta. Skolutskottet har dock — såsom herr Wahlund redan har omtalat — ansett denna utbildning vara i allra knappaste laget.

Reservanterna mena emellertid att man redan nu skall besluta, att småskolläraryrkesutbildningen skall omfatta fyra år med realexamen som grund. Om detta inte kan ske, bör enligt reservanternas mening frågan om studieindelningen tas under förnyat övervägande.

Det må förlåtas mig, herr talman, om jag tillåter mig förmoda, att det sistnämnda är det för reservanterna mest önskvärda.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, som dock medför en inte oväsentlig förbättring av småskolläraryrkesutbildningen.

Herr BERGH: Herr talman! Fru Sjöström-Bengtsson, som annars brukar vara en mycket behaglig kvinna i sitt sätt att yttra sig, tillät sig alldeles nyss en insinuation, som inte gärna kunde missförstås, utan uppenbarligen måste förstås på det sättet, att hon satte i fråga, huruvida vi reservanter verkligen ville ge de blivande småskolläraryrkesutbildningsnorna en bättre utbildning. Jag vet inte, hur man i parlamentariska ordalag skall på ett lämpligt

sätt karakterisera ett dylikt uttalande. Jag ber endast till protokollet få antecknat, att jag inte anser ett sådant uttalande lyfta diskussionsnivån i denna kammar.

Herr NÄSSTRÖM: Herr talman! Utöver det som fru Sjöström-Bengtsson har sagt här och som jag instämmer i skulle jag vilja erinra om en sak.

När vi i skolkommisionen ha arbetat med dessa ting, ha vi från olika håll fått höra, att det behövs längre utbildning på den punkten, längre utbildning på det området o. s. v. Men vi ha också fått höra motsatsen, nämligen att man skulle kunna ha en väsentligt kortare utbildning på vissa områden. Vi göra nog klokt, om vi gå den medelväg, som departementschefen har föreslagit här, ty det är väl ändå på det sättet, att vi ha brist på arbetskraft på många områden. Vi ha brist på läkare, på tandläkare, på lärare, arkitekter, jurister m. fl. — för alla dessa yrken fordras studentexamen som grund för fortsatta studier — och vi torde komma att ha kvar denna brist under lång tid framåt. Det är därför som det har ansetts nödvändigt, att man inte här kräver högre allmänbildningsgrund än som oundgängligen erfordras. Jag för min del tror, att vi under lång tid framåt måste se på tingen ur denna synpunkt. De studenter, som vi ha, räcka inte till för alla yrkesområden.

Nu är det ju inte fråga om den saken här, men när vi i skolkommisionen höllo på med frågan om småskolläraryrkesutbildning, gjorde småskolläraryrkesnorna framställning om att man när det gäller utbildningen av småskolläraryrkesnorna borde fordra fullständig studentexamen som grund. Att vi inte gått med därpå beror inte på någon oönskan emot småskolläraryrkesnorna, men vi ha mest se på tingen precis som de äro och anlägga en realistisk syn på saken.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkan-

Ang. tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit m. m.

den propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 10 november 1950 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 261, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit; samt

2) förordning angående upphävande av förordningen den 26 juni 1948 (nr 369) om tilläggsskatt å motorsprit.

De av Kungl. Maj:t framlagda förordningsförslagen inneburo i huvudsak, att vad i förordningen den 3 maj 1929 om särskild skatt å bensin och motorsprit stadgades angående skatt å motorsprit icke skulle äga tillämpning under tiden från och med den 1 januari 1951 till och med den 30 juni 1952 samt att förordningen den 26 juni 1948 om tilläggsskatt å motorsprit skulle upphöra att gälla med utgången av år 1950.

Till utskottets behandling hade överlämnats de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 541 av herrar *Petrén* och *De Geer* samt II: 646 av herrar *Sjölin* och *Aqvist*, vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t hemställa om att åtgärder måtte snarast vidtagas i syfte att avveckla stödåtgärderna för motorsprit.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 261, antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning om tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit; och

2) förordning angående upphävande av förordningen den 26 juni 1948 (nr 369) om tilläggsskatt å motorsprit; samt

B) att de likalydande motionerna I: 541 av herrar *Petrén* och *De Geer* samt II: 646 av herrar *Sjölin* och *Aqvist* måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anförde, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Med hänsyn till vad motionärerna uttalat därom att skattebefrielsen måste betraktas som en provisorisk anordning i avvaktan på att åtgärder vidtoges för avveckling av motorsprits subventionering, må påpekas, att ett bifall till propositionen, såvitt angår den enligt 1929 års förordning utgående skatten å motorsprit, allenast innebär ett tillfälligt upphävande av denna skatt under tiden från och med den 1 januari 1951 till och med den 30 juni 1952. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t även utan särskild framställning från riksdagens sida ägnar frågan om motorsprits beskattning och därmed sammanhängande spörsmål fortsatt prövning. Skulle det därvid visa sig att en snabbare avveckling av avsättningsgarantierna med de nya fabrikerna är önskvärd för vinnande av en rationell lösning av motorsprits avsättningsproblem och i samband därmed minskade kostnader för folkhushället, utgår utskottet ifrån att Kungl. Maj:t undersöker möjligheterna av att få till stånd en överenskommelse med de därav berörda fabrikerna. Med det nu anförda anser sig utskottet ha besvarat motionerna I: 541 och II: 646.»

Vid betänkandet hade reservation anmälts av herrar *Petrén*, *Kristensson* i *Osby*, *Sjölin* och *Aqvist*, vilka dock ej antytt sin mening.

Ang. tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit m. m.

Herr PETRÉN: Herr talman! Utskottets hemställan innebär en skattebefrielse för motorspriten. Avsikten är att skydda avsättningen av sulfitsprit som motorbränsle. Detta måste betraktas som en rent provisorisk åtgärd. Det är nämligen så, att tillverkningen av sulfitsprit och användningen av den som motorbränsle är någonting för vårt land mycket oekonomiskt. Motorspriten kostar i tillverkning tre gånger så mycket som inköpspriset för bensin, vilken har samma användning. Det är inte heller någon besparing ur valutasynpunkt, då det åtgår importerat bränsle, i regel olja och kol, för att framställa motorsprit.

Förhållandet kanske bäst belyses genom att man tar exempel från budgetåret 1949/50. Då förbrukades 36 000 m³ motorsprit. Vad innebär detta? Jo, i stället för att inköpa bensin för 5,4 miljoner kronor har man importerat bränsle för 5,4 miljoner kronor och sedan för en ytterligare kostnad av 11,2 miljoner kronor framställt motsvarande kvantitet motorsprit och därmed också bundit arbetskraft, nog så åtråvärd för andra ändamål. Ur statsfinansiell synpunkt innebär det — eftersom skatten på motorsprit har varit 30 öre lägre — att statskassan gått miste om cirka 11 miljoner kronor i skattemedel.

Vad är det då som motiverar tillverkningen av sulfitsprit för användning som motorsprit? Propositionen lämnar svar på detta. Det uppges där, att orsaken är de nu löpande garantiavtalen med vissa sulfitsprittfabriker. Det är garantiavtal som träffats under kriget, då det byggdes nya sprittfabriker. Det var då ett behov av en sådan motorsprittillverkning, ty bensintillförseln var praktiskt taget totalt avstängd.

Hur ser det ut efter kriget? Hur skall man nu bäst tillgodose beredskapssynpunkterna? Härpå svarar riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap i ett yttrande som den avgav år 1947. Nämnden säger, att beredskapssynpunkten i framtiden bäst bör tillgodoses genom att man lagrar bensin i stället för att driva motorsprittfabrikerna, och framhåller i slutet av sitt yttrande, att för samma år-

liga belopp som det kostar att i fredstid uppehålla en viss beredskapsproduktion av sprit kan man lagra en omkring 20 gånger så stor kvantitet bensin. Därmed är det klart, att om man är i det läget, att det finns möjlighet att upphandla bensin, bör man ur beredskapssynpunkt sluta att driva motorsprittfabrikerna och i stället lägga upp ett lager av bensin. Under flera år ha vi nu kunnat upphandla bensin. Då skulle det vara naturligt för staten att ha frigjort sig från garantiavtalen. Det kan tänkas ske på många sätt. I dag är det väl inte mer än ungefär tre miljoner kronor som återstår för slutamortering av dessa fabriker.

Jag är mycket tacksam för att utskottet har beaktat dessa synpunkter, som ha förts fram motionsvägen, och att man nu kan räkna med att det göres ett försök att ändra på garantiavtalen och om möjligt få ett slut på motorsprittillverkningen.

Att vi ha anmält en blank reservation trots detta tillmötesgående från utskottet, beror på att ett närmare studium av frågan visar, att staten via Vin- & spritcentralen upphandlat och till motorsprit låtit använda större kvantiteter sulfitsprit än vad staten enligt garantiavtalen har varit tvungen att köpa. Det är ganska förvånansvärt och ovanligt, att staten, när den inte är tvungen till det, verkställer en upphandling, som medför merutgifter uppgående till miljonbelopp och som i detta fall också innebär att statskassan går miste om skattemedel på miljonbelopp.

När det nu blir en utredning i denna fråga, är det därför för oss reservanter angeläget att framhålla, att det måste ägnas särskild uppmärksamhet åt det enligt vår mening anmärkningsvärda förhållandet, att man här har av motorsprit — en vara som är tre gånger dyrare än en annan, som har funnits att tillgå — upphandlat större kvantiteter än vad man enligt avtal har varit tvungen att köpa.

Herr talman! Det är denna synpunkt som jag har velat föra fram i kammaren. I övrigt har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Ang. tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit m. m.

Herr VELANDER: Herr talman! Den siste ärade talarens anförande ger knappast anledning till någon diskussion här i kammaren. Det är emellertid klart, att alla ha intresse av att folkhushållet inte belastas med onödiga utgifter på något område och följaktligen inte heller på det ifrågavarande. Men det förtjänar att i sammanhanget påpekas, att de mellan staten och spritfabrikerna träffade avtalen, som innefatta den i motionerna och utskottsbetänkandet berörda avsättningsgarantien, inte voro resultatet av något initiativ från spritfabrikernas sida, utan föranledda av ett statligt initiativ. Det måste framstå såsom naturligt, om fabrikerne ha sökt anpassa sig till innehållet i dessa avtal. Fabrikerne måste ju vara medvetna om att, när avsättningsgarantien avtalsmässigt upphör, inträder ett läge, då fabrikerne få räkna med att så långt möjligt söka klara sig på egen hand, om de vilja fortsätta driften. Men det är naturligt, att, när fabrikerne sammanlagda produktionsförmåga representerar någonting mellan 80 000 och 90 000 m³, går det inte att i en hastig vändning nå fram till ett läge, där man kan tänka sig att kunna upprätthålla denna produktion i hela dess omfattning och vinna avsättning för den. Det kan därför förutsättas, att fabrikerne mena, att de under alla förhållanden behöva ha på sig den tid, som avtalsmässigt gäller, alltså tills avsättningsgarantien förfaller. De avtal, som träffats mellan staten och spritfabrikerne, äro inte heller uppsägbara på någondera sidan, och man bör alltså räkna med, så vitt jag förstår, att fabrikerne, som säkerligen äro angelägna om att stå på egna ben, när det gäller deras produktion och avsättningen därav, dock se sig tvungna att falla tillbaka på den avtalsmässigt gällande avsättningsgarantien.

Jag har, herr talman, velat göra detta påpekande i anledning av herr Petrén's anförande.

Herr PETRÉN: Herr talman! Det jag framhöll som särskilt anmärkningsvärt var det förhållandet, att staten låtit upp-

handla större kvantiteter sulfitsprit för användning som motorbränsle än vad garantiavtalen avse. Jag måste konstatera, att herr Velander icke lämnade någon som helst upplysning i denna fråga.

Herr HEÜMAN: Herr talman! Med anledning av herr Petrén's senaste yttrande skulle jag vilja tillägga, att jag har blivit upplyst om från initierat håll — jag är själv inte sakkunnig när det gäller dessa förhållanden — att orsaken till att staten inlöst mera sprit än den enligt garantiavtalen måst göra varit den, att man velat tillfredsställa den råddande stora efterfrågan på lättbentyl.

Herr VELANDER: Herr talman! Jag tänkte göra samma påpekande som herr Heüman nyss. Jag vill dock därtill säga, att jag med mitt korta inlägg inte alls avsåg att inlåta mig på någon som helst diskussion rörande herr Petrén's påstående att Vin- & spritcentralen skulle ha inlöst större kvantiteter motorsprit än den avtalsmässigt skulle ha varit skyldig till. På den punkten kan jag inte berika diskussionen, ty jag känner inte till de närmare omständigheterna därvidlag.

Herr PETRÉN: Herr talman! Med anledning av herr Heüman's ord vill jag framhålla, att om det har rätt stor efterfrågan på motorsprit, har det uteslutande berott på att motorspriten genom statssubventioneringen har varit 30 öre billigare än som svarar mot tillverkningskostnaderna. Det är alltså intet intresse för staten att tillmötesgå denna efterfrågan och därmed göra en förlust, som motsvarar 30 öre per liter använd motorsprit, vilket sammanlagt blir miljonbelopp. Jag redovisade siffrorna för budgetåret 1949/50. Det rörde sig då om cirka 11 miljoner kronor i skattemedel, som man på den vägen gick miste om.

Herr HEÜMAN: Herr talman! Med anledning av herr Petrén's sista yttrande

Ang. tillfälligt upphävande av skatten å **motorsprit m. m.**

vill jag säga, att den stora efterfrågan vill inte bara berott på att spriten har varit billigare, utan också på att man under vissa förhållanden kör bättre med lättbentyl.

skulle man, efter vad jag förstår, inte få avsättning för ens den kvantitet, som staten har garanterat.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt.

Herr **PETRÉN**: Herr talman! Det framgår klart av propositionen att det är nödvändigt att motorspriten blir skattefri från nyåret, då bensinskatten går ned till 25 öre, för att få avsättning. Lämnas inte denna skattebefrielse på 25 öre, kan man inte räkna med att få någon nämnvärd avsättning för motorspriten.

Det är endast i mycket få fall som motorspriten har några direkta fördelar framför bensinen. Blott en liten del av den motorsprit som nu säljes går till sådana nödvändiga ändamål.

Anmälades och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa riktlinjer för enhetsskolans ledning och lokala organisation jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för lärarutbildningens ordnande jämte i ämnet väckta motioner.

Herr **HEÜMAN**: Herr talman! Att man nu sänker skatten på motorsprit, beror på att man vill få ned motorspriten i ungefär samma pris som bensinen. Priset blir ändå två öre högre, men det skall ju klaras på ett särskilt sätt. Skulle man inte sänka priset på spriten nu,

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.13 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.